

FÎ ZİLÂL'İL KUR'ÂN'DA TEVHÎD

Fethi YILDIRIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Prof. Dr. Ahmet ÇELİK

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

2010

Her hakkı saklıdır.

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI

Fethi YILDIRIM

“FÎ ZİLÂL’İL KUR’ÂN”DA TEVHİD

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Ahmet ÇELİK

ERZURUM - 2010

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ TESLİM FORMU

1- Tezi Hazırlayanın Soyadı, Adı: **YILDIRIM, FETHİ**

2- Tezin Derecesi:

Yüksek Lisans

Doktora

3- Enstitü Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tezin Adı: **Fî Zılâl'il Kur'an'da Tevhîd**

4- Anahtar Kelimeler: **Tevhîd, Fî Zılâl'il Kur'an'da Tevhîd**

Key Words: **Tevhîd, Fî Zılâl'il Kur'an'da Tevhîd**

7- Danışmanı: **Prof. Dr. Ahmet ÇELİK**

8- Çalışmanızı ne zaman tam metin olarak genel kullanıma açmak istiyorsunuz

Hemen

Ay İçinde (Basıma hazırlamak için)

1 yıl içinde (Sponsor mülkiyet haklarını temizleme ve/veya patentini almak için)

9- Tezimin sadece Abstract ve özü ile kaynakçasının genel kullanıma açılmasını istiyorum.

10- Telif Hakkı Anlaşması

Bu anlaşma ile Tez çalışmamın, Atatürk Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından her türlü elektronik formatta arşivlenmesine ve kullanıma sunulmasına, tüm mülkiyet ve patent hakları ile tezimin tümü veya bir bölümü ile gelecekte yapacağım çalışmaların (makale, kitap vb.) kullanım haklarını elimde tutmak koşuluyla, izin veriyorum.

Kabul Ediyorum

Kabul Etmiyorum

11.08.2018

İmza

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

10.08.2010

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Fî Zılâl'il Kur'an'da Tevhîd" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun bir yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

10.08.2010

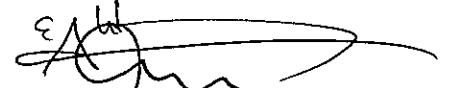

Fethi İLDIRIM

TEZ KABUL TUTANAĐI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Ahmet ÇELİK danışmanlığında, Fethi YILDIRIM tarafından hazırlanan bu çalışma 30.07.2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ahmet ÇELİK
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Orhan ATALAY
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Abdulkadir YILMAZ

İmza:
İmza:
İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 30.07.2010

Prof. DR. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEVHİD KELİMESİNİN ANLAMI

1.1. TEVHİD KELİMESİNİN ANLAMI	11
1.2. TEVHİDİN GAYESİ VE KAPSAMI.....	13
1.3. TEVHİDLE ALAKALI OLAN BAZI KAVRAMLAR.....	16
1.3.1. İlah.....	16
1.3.2. Rabb.....	21
1.3.3. Allâh'ın Hâkimiyeti.....	26
1.4. TEVHİDE KARŞI OLAN BAZI KAVRAM	
1.4.1 Tâğüt.....	29
1.4.2. Şirk.....	32
1.4.2.1. Şirke Düşmenin Sebepleri.....	37
1.4.2.2. Şirkin Çeşitleri.....	39
1.4.2.3. Şirkin Zararları.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

FÎ ZİLÂL'İL KUR'ÂN'DA TEVHİD TASAVVURU

2.1. SEYYİD KUTUB'UN YAŞADIĞI TOPLUMUN SOSYAL VE SİYASAL VE SOSYAL DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ.....	45
2.2. SEYYİD KUTUB'A GÖRE TEVHİDİN TARİFİ VE KAPSAMI.....	50
2.3. İMAN ESASLARINDA TEVHİD	
2.3.1. Allâh'ın Zat, Sıfat ve Fiillerinde Tevhid.....	52
2.3.2. Rubûbiyyet Tevhîdi.....	60
2.3.3. Ulûhiyyet Tevhîdi.....	63

2.3.4. Tevhîdin Hayata Uygulanması.....	70
2.3.5. Hz. Peygambere İtaat.....	74
2.3.6. Allâh'ı Dost Edinme.....	81
2.3.7. Tevhîd Açısından Peygamberlere İman.....	84
2.3.8. Hz. Muhammed'in Peygamberliğine İman.....	88
2.3.9. Ehl-i Kitap ve Tevhid.....	91
2.3.10. Gaybe İman.....	94
2.3.11. Tevhid Açısından Meleklerle İman.....	95
2.3.12. Tevhid Açısından Âhiret Gününe İman.....	97
2.3.13. Tevhid Açısından Kitaplara İman.....	101
2.3.14. Tevhid Açısından Kaza ve Kadere İman.....	106
SONUÇ	110
KAYNAKÇA.....	112
ÖZGEÇMİŞ.....	115

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
“FÎ ZİLÂL’İL KUR’ÂN”DA TEVHÎD

Fethi YILDIRIM

Danışman: Prof. Dr. Ahmet ÇELİK

2010 – SAYFA: 115+VI

Jüri: Prof. Dr. Ahmet ÇELİK

Prof. Dr. Orhan ATALAY

Doç. Dr. Abdulkadir YILMAZ

Tevhid inancı, kaynağı ilâhî olan tüm dinlerin ana esasıdır. Bütün Peygamberler bu inancı insanlara anlatmak için gönderilmiştir. İslâm dininin de ana esası Tevhid inancıdır. Tevhid, Allâh’ı zat, sıfat ve fiilleriyle ‘Bir’ olarak kabul etmektir. Kur’an’ın büyük bir kısmı Tevhid inancını ve bu inanca mensup insanların mücadele etmek zorunda oldukları Tevhid karşıtı inançlardan ve mensuplarından bahseder.

Seyyid Kutub da ‘Fî Zılâl’il Kur’ân’ adlı tefsirinde Tevhid inancını oldukça sık işlemiştir. Özellikle Kur’an hükümlerinin toplumsal yansımaları üzerinde durmuş ve bu tür ayetleri Tevhid inancıyla ilişkilendirerek, bu hükümlerin toplumsal hayatta uygulanmasının ehemmiyeti üzerinde durmuştur.

Anahtar Kelime: Tevhid, “Fî Zılâl’il Kur’a”da Tevhid

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
THE JOINDER IS IN "FÎ ZILÂL'İL KUR'ÂN"

Fethi YILDIRIM

Advisor: Prof. Dr. Ahmet ÇELİK

2010-Page: 117+VI

Jüri: Prof. Dr. Ahmet ÇELİK

Prof. Dr. Orhan ATALAY

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir YILMAZ

The belief of joinder is the the main basis of all religions which are their source of divine. All the prophets were sent to describe this believe to people. The main principle of the religion of İslam is also the belief of joinder. The joinder is considered as unique with God's personality, attribute and acts. A grand part of the Holy Qoran refers to the belief of joinder, the people who believe the joinder and struggle aganist the beliefs contrary to the belief of joinder, the beliefs aganist the joinder and their members.

Seyyid Kutub has frequently examined to the belief of joinder in his interpretation called "Fî Zılâl'il Kur'ân". He works particularly on the communal reflection of judgements of Qoran and he associate this kind of verse with the belief of joinder. İn this way he state the opinios accepted as severe by some parties noowdays.

Key Words: Tevhid, Tevhid in "Fî Zılâl'il Kur'an"

KISALTMALAR

Age.	: Adı Geçen Eser
Agm.	:Adı Geçen Makale
a.s.	: Aleyhi's Selam
Ank. Üniv. Bas.	: Ankara üniversitesi Basım Evi
Bkz.	: Bakınız
B.Y.L.T.	: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi
b.y.y.	: Basıldığı yeri yok
c.c.	: Celle Celelühü
ç.	: Çevirmen
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
D.V.Y.	: Diyanet Vakfı Yayınları
Ekev.	: Erzurum Kitap Evi
H.	: Hicri
H.No.	: Hadis Numarası
i.ö.ö	: İsa'dan önce ölümü
Mat.	: Matbaa
Neş.	: Neşriyat
Tsz.	: Tarihsiz
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik eden
Yay.	: Yayınevi, yayınları
y.e.y.	: Yayın Evi Yok
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve devamı

ÖNSÖZ

Şüphesiz ki bütün ilâhi dinlerin temeli tevhit inancıdır. Tüm peygamberler gönderildikleri toplumları, tüm sıfat, fiilleriyle tek olan Allah (c.c) inancına çağırışlardır. Bu konuda asla taviz verilmemiştir.

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor. Biz Rahman olan Allah'tan başka tapılacak tanrılar mı yaratmışız?" (Zuhruf 43/45)

"Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere `Benden başka ilah yoktur, sırf bana kulluk ediniz' diye vahyettik." (Enbiya 21/25)

Çünkü insanoğlunun dünya ve âhiret saadeti buna bağlıdır. Bu ilâhî nizam insanoğlunu en doğru yola iletir. Allah'ın (c.c), insanoğlunun sürekli iç içe bulunduğu kevnî ayetleri ile O'nun kelâmı olan yüce buyrukları birbiri ile uyum içerisindedir. İnsan ne kadar bu âyetlerle uyum içerisinde yaşarsa o oranda mutlu bir hayat sürebilecek ve Allâh'ın (c.c) kendisine yüklemiş olduğu hilafet görevini layıkıyla sürdürebilecektir. İnsanın hareket ve şuuru ile bütün varlığı kaplayan Allah'ın (c.c) sabit kanunlarının (sünnetullâh) akışı arasında değişmez bir bağ vardır. Bu bağ koparmaya, bu insicamı bozmaya çalışanlar tüm insanlığa düşmanlık etmekte ve bedelini de tüm insanlık ödemektedir. Bu gün dünya arenasına baktığımızda insanlığın Allah'la (c.c) olan irtibatını kopardığında veya O'nun yerine kendi kafalarından yeni ilâhlar türettiklerinde nasıl buhran içine düştüklerini müşâhede etmekteyiz. İslâm âleminin yükselişi, tabiat kanunları ile imanî değerlerin birleştirilmesiyle mümkündür. Çöküşü de bu iki unsurun ayrışmasıylaadır. Bu iki unsurdan ayrıldıkça çöküş de o oranda büyük oldu ve bu günkü zelîl hale gelindi.

"Kim benim zikrimden (Kur'an'dan) yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve biz onu, kıyamet günü kör olarak haşredeceğiz..." (Taha 20 /124)

Diğer tarafta da maddiyatta ileri gitmiş, ama sadece bu alanda çalışmalar yapmış, Allah'ı (c.c), dini, hayattan tamamen silmiş bir medeniyet var. Bunlar da tek kanatla uçmaya çalışan kuş misali, çeşitli buhranlar içerisinde kıvranıp duruyorlar. Bu buhranın yegâne tedavisi, ancak Allah'ın nizamına yönelmek ve onu hayata uygulamaktır:

"İşte bu Kur'ân, indirdiğimiz mübarek bir Kitap'tır. Artık Kur'ân'a uyun(onun emir ve yasaklarına aykırı davranıştan) sakının ki merhamet olunanız." (6 Enam/155)

Mü'minin Kur'ân'a imanı, onu yaşamak içindir. Mü'min Kur'ân'ı yaşamak için öğrenecektir.

Vahyin iniş sürecinde, Mekke dönemi boyunca tevhîd konusuna vurgu yapılmıştır. İnsanların dinin bir takım emir ve yasaklarına uyabilmeleri için onların bu olgunluk

seviyesine gelmeleri gerekirdi. İşte İslâm da bunun için Mekke dönemi boyunca bunu gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Merhum Seyyid Kutubun *Fî Zılâl-il Kur'ân* adlı meşhur tefsiri özellikle seksen ve doksanlı yıllarda dünyada birçok yerde İslâmî uyanışlara vesile olmuştur. Bazen haksız ithamlara maruz kalsa da yaşadığı Mısır'da Müslümanlar üzerinde büyük etki yapmış, bu eseriyle yirminci yüzyılda özellikle müslüman ülkelerdeki batı etkisindeki yöneticilerin gerçek yüzlerini ortaya koymuş, ayrıca İslâm âleminin geri kalış sebeplerine de bu vesileyle dikkat çekmiştir.

Fî Zılâl-il Kur'ân'da Tevhid adlı tezimizi hazırlarken Hikmet Yayınevi'nin 1986 basımlı Türkçeye tercüme edilmiş nüshasını temel aldık. Ancak bazı yerlerde, özellikle bazı çevrelerce biraz sert olarak değerlendirilen fikirler söz konusu olduğunda, internetten indirdiğim Arapça nüshasına da bakıp birkaç yerde de Arapçasını dipnot olarak verdik.

Şunu belirtelim ki söz konusu yayın evinin on altı ciltlik Tefsirin ilk on cildinin tamamını okuyup son altı ciltte ise Tevhîd'le ilgili ayetleri çıkararak çalışmamızı sürdürdük. Çalışmamızda Kutub'un özellikle Kur'ân'ın hayata tatbikine ilişkin ayetler üzerinde oldukça fazla durup çizgilerini, fikirlerini netleştirdiğini âcizane tespit ettik. Dolayısıyla bizim çalışmamızda da bu ayetler daha fazla yer tutmaktadır.

Çalışmamızın giriş kısmında Allah'ın (c.c) varlığı ve O'nun varlığı ile ilgili eserlerde yer alan daha çok felsefî ve kelâmî deliller hakkında bilgi verilmektedir. Birinci bölümde Tevhîd kelimesinin anlamı, mahiyeti, kapsamı, tevhîdle ilgili ve tevhîde aykırı olan kavramlar konusunda bilgi vermeye çalıştık. Çalışmamızın ikinci bölümünde asıl çalışma konumuz olan *Fî Zılâl'il Kur'ân*'da Tevhîd konusu nasıl ele alınmıştır, bunu iman esaslarını esas alarak işlemeye çalıştık.

Bu vesileyle, çalışmamız süresince bana özveriyle yardımcı olan hocalarım Prof. Dr. Ahmet Çelik ve Prof. Dr. Veysel Güllüce Beylere özellikle teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca tezimizi okuma zahmetinde bulunan ve eksiklerimizi en ince ayrıntısına kadar tespit edip bizlere ileten ve bu konuda yardım eden diğer hocalarıma da teşekkür ederim.

GİRİŞ

İslam'ın özünü yüce Allah'ın (c.c) varlığı ve birliği oluşturmaktadır. Bu konudaki delillere Kur'ân'da çokça yer verilmiştir. Allah'ın (c.c) varlığı şüphesiz ki duyu âlemimizin dışındadır. Böyle olunca geriye akıl, kalp ve nakil yolları kalıyor. Nakil yollarının en sağlamı olan Kur'ân ayetleri ise akıl ve kalbe hitap etmektedir. Eğer nakil yoluyla bize ulaşan herhangi bir bilgiye inanacaksak bu bilgiler içinde en sağlam ve en çok inanılması gereken bilgi Kur'ân'î bilgidir.

Kur'ân Allah'ın (c.c) varlığının delillerini çok geniş bir yelpazede verir. İnsanın kendi fizyolojik yapısından, bindiği bineğinden, fezanın en derinlerinde bulunan cisimlerine kadar her şeyi Allah'ın varlığına deliller olarak sıralar. Aslında Yüce Allah'ın (c.c) varlığının hissedilmesi insanoğlunda yaratılıştan vardır. Ancak her insanın Allah'ın (c.c) varlığının ispatı olan deliller karşısında tutumu farklıdır.

Allah'ın varlığının delilleri hususunda konuyla alakalı kitaplarda yer alan tasnifi esas alarak bilgi vermeye çalışacağız.

Yaratma Delili:

Kur'ân'da, Allah'ın (c.c) yaratıcılık sıfatı çokça yer almaktadır. Kâinatta var olan her şey varlığını yaratıcıya borçludur. Fitratının sesine kulak veren herkes bu muhteşem kâinatın mutlaka bir var edicisinin olduğunu kabul eder. Bulunduğu ortamın ve yetiştiği kültürün etkisinden biraz sıyrılabilecek birisi Allah'ın (c.c) varlığına inanacaktır. Kur'ân insanı önce kendine sonra da çevresinde bulunan varlıklara dikkat etmeye, onlar üzerinde uzunca düşünmeye çağırmaktadır. Çünkü insanın kendi iç âleminde ve dış âlemde gördüğü ve dokunduğu her şey ona Allah'ı gösterecektir.¹

“Onlar nefislerinde bulunanları düşünmezler mi? Allah göklerde, yerde ve bu ikisi arasında ne kadar varlık varsa hepsini hak üzere yarattı.” (Rum 30 /8)

1 —Veli Ulutürk, *Kur'ân'ı Kerîm Allâh'ı Nasıl Tanıtıyor*, Nil Yay., İzmir 1988, s. 166; Yusuf el Karadavi, *Tevhidin Hakikati*, (ç. Mustafa Özel), ÖzgünYay., İstanbul 2000, s. 12–14; Nadim Macit, *Kur'ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*; Damla Mat., Konya 1992, s. 436–438; Ali Arslan Aydın, *İslam İnançları*, Gonca Yay., İstanbul tsz. s. 194.

"De ki: Göklerde ve yerde olanlara bir bakın!" (Yunus 10/ 101)

"Göklerin ve yerin muazzam saltanatına, Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye dahi bakmadılar mı?" (Araf 8/185)

"Üstlerindeki göğe bakmadılar mı, onu nasıl diktik, nasıl donattık, onda hiçbir boşlukta yoktur. Yere bakmadılar mı? Onu nasıl döşedik, ona nasıl sabit dağlar koyduk." (Kaf 50/ 6-8)

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlar için faydalı olan şeyleri taşıyan o gemilerde, Allah'ın gökten indirip onunla yeryüzündekilere hayat verdiği suda, orada her hayvanı üretip yaymasında, gökle yer arasında hakkın emrine boyun eymiş olan rüzgârları ve bulutları evirip çevirmesinde, düşünenler için nice ayetler vardır." (Bakara 2/ 64)

"Göklerde ve yerde nice ayetler olduğu halde, onlar bu ayetlerden yüz çevirerek, üzerine basar geçerler." (Yusuf 12/105)

Bu tür ayetler bu deliller karşısında aklımızı kullanmamızı ve ibret almamızı istemektedir.

Felsefede bu tür delillere kozmolojik delil denir. Müslüman filozoflar ya da Kelamcılar tarafından 'hudus delili' olarak da adlandırılır. Tabiat filozofları denilen bu filozoflar her şeyin ilk ilkesini ararlar. Örneğin Platon, hareketin kaynağını araştırıp, hareket bir varlığa ya dışarıdan gelir yahut kendi kendine vücut bulur. Sadece canlı varlıklar hareketin kaynağı olabilirler. Dünyadaki bütün hareket de kaynağını bir Ruh'ta bulur O halde hikmet ve iyilik sahibi olan ve kozmosu yaratan bir Ruh vardır der.²

Aristo, hareketi, en son noktada hareket etmeyen ve kendisi muharrik olana dayanarak açıklayabileceğimizi ileri sürer. Âlemde var olan bütün potansiyel varlığın gerçeklik kazanabilmesi için İlk Muharrik'in var olmasının gerekliliğini söyler. Ona göre İlk Muharrik, maddi veya fiziki hareket ettirici değildir, onun hareket vermesini bir arzu ve iştihak olarak belirtir.³ Benzer delilleri Kindi ve Gazali de kullanmıştır. Razi, Kur'an'da, Hz. İbrahim'in Rabbini arayışını bu delil ile aynı tutar.⁴

2 — S. Mehmet, Aydın, *Din Felsefesi*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir 1999, s.42; Zeki Özcan, *Agustinusta Tanrı Anlayışı*, Alfa Yay., İstanbul 1999, s. 150-164.

3 — Aydın, Age., s. 43.

4 — Aydın, Age., s. 46.

En küçük atomdan en büyük gök adalarına kadar her şeyde bir nizam, ölçü vardır. Dolayısıyla bu kadar mükemmel tasarlanmış kâinatın kendiliğinden var olması imkânsızdır:

“Ey insanlar! Size bir örnek verildi. Şimdi ona iyi kulak verin. Sizin Allah’tan başka taptıklarınız bir sinek dahi yaratamazlar, hepsi bunun için toplansalar bile. Eğer sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan kurtaramazlar. İsteyen de aciz, istenen de.” (Hacc 22 /73)

“Hiç şüphesiz, biz her şeyi bir kader ile yarattık.” (Kamer 54 /49)

“O, biri diğeriyle 'tam bir uyum (mutabakat)' içinde yedi gök yaratmış olandır. Rahman (olan Allah)'ın yaratmasında hiçbir çelişki ve uygunsuzluk (tefavüt) göremezsin. İşte gözü(nü) çevirip gezdire; herhangi bir çatlaklık (bozukluk ve çarpıklık) görüyor musun?” (Mülk 67 /3)

İslam felsefesinde evrende bulunan bu düzen ve ahenk, Nizam ve Gaye delili başlığı altında incelenerek Allah’ın varlığının delilleri arasında sayılır. Bu delil, İslam fikir tarihinde diğer delillere nazaran daha bir ifade rahatlığı içerisinde ele alınmıştır. Düşünürlerimiz âlemdeki düzen ve intizama dikkat çekerek her şeyin ilim, kudret ve irade sahibi bir varlığın eseri olduğunu söylemişlerdir. Ünlü İslam filozoflarından Kindi, bu ahenklerin varlığının, en yüksek seviyede bir tedbir ve tertibin, ilim sahibi bir müdebbirin varlığına en iyi işarettir der ve bu delili ‘delil-i inâye’ diye adlandırır.⁵

Allah’ın yaratmasında bir güzellik mevcuttur:

“Hiç şüphesiz, biz dünya göğünü 'çekici bir süsle', yıldızlarla süsleyip donattık.” (Saffat 37/6)

Allah’ın yaratması devamlıdır:

“Göktekiler ve yerdekiler hep O’ndan bir şey isterler. O her gün (her an) yeni bir işle meşguldür.” (Rahman 55 /27)

Kur’ân’da yaratma mefhumu, cenabı Allah’ın Rubûbiyyetini izhar eder. Yani yaratan kimse Rabb da odur. Rabb olan Ulûhiyyete layıktır. Kendisine kulluk yapılabilirliğin en bariz vasfı yaratıcı olmaktır. Allah’tan başka yaratıcı olmadığına göre O’ndan başka İlah da yoktur.⁶

“İşte Rabbimiz olan Allah budur. O’ndan başka ilâh yoktur, her şeyin yaratıcısı O’dur, o halde sırf O’na kulluk ediniz, her konuda dayanılacak tek merci O’dur.” (Enam 6/102)

5 — Aydın, Age., s. 68–69.

6 — Ulutürk, Age., s. 171.

Kur'ân'ı Kerîm'in üçte bire yakını insanın kendi nefesine, biyolojik yapısına, yer ve göklerde olup bitenlere, tarihi olaylara bakmasını, onlar üzerinde düşünmesini isteyen ayetlerden oluşur.

“Göklerin ve yeryüzünün yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini kovalayışında derin düşünceliler için birçok ibret dersi vardır.”

“Onlar ayakta, otururken ve yatarken Allah'ı anarlar; göklerin ve yeryüzünün yaratılışı hakkında kafa yorurlar ve derler ki; «Ey Rabbimiz, sen bu evreni boşuna yaratmadın, sen (böyle bir anlamsızlıktan) münezzehsin, bizi Cehennem azabından koru!» (Al-i İmran 3/ 190–191)

“Güneşi bir aydınlık, ayı da bir nur kılan ve yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona duraklar tesbit eden O'dur. Allah, bunları ancak hak ile yaratmıştır. O, bir topluluk için ayetleri böyle birer birer açıklamaktadır.” (Yunus 10 /5)

“Bakmıyorlar mı develere nasıl yaratıldı, gökler nasıl yükseltildi, dağlar nasıl dikildi, yer nasıl yayıldı ve döşendi?” (Ğaşiye 88/17–20)

Ancak âleme bakmasını bilmeyen ve bakıp görmek istemeyenlere bu delillerin bir şey kazandırmayacağını da belirtir:

“Onlara de ki; «Göklerde ve yerde neler olduğuna bakınız.» Fakat ibret verici belgelerin ve uyarıların iman etmeyenlere hiçbir yararı olmaz.” (Yunus 10/ 101)

“Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları ayetlerimden engelleyeceğim. Onlar her ayeti görseler bile ona inanmazlar; dosdoğru yolu (rüşd yolunu) da görseler, onu yol olarak benimsemezler, azgınlık yolunu, gördüklerinde, ise, onu yol olarak benimserler. Bu, onların ayetlerimizi yalan saymaları ve onlardan gafil olmaları dolayısıyladır.” (Araf 7/ 146)

“Onlar elîm azabı görünceye kadar iman etmezler.” (Yunus 19/88)

“Hem bilir misiniz o (mucize) gelmiş olsa da onlar yine inanmazlar.” (Enam 6/ 109)

Hayat Verme Delili

Varlığın gayesi hayattır. Ölüm ve hayat gerçeği insanlığın önünde, kendi gücünün üstünde başka bir gücün varlığını kabul etmeden açıklanamayacak iki bilmece olarak durmaktadır. Her

canlı küçücük bir hücreden gelişmektedir. Hücre hayatın tohumunu oluşturur. Bu hücreler bölünerek çoğalır ve organizmaları oluşturur. Ama bu bir sır olarak kalmaktadır.

Hayatı madde ile açıklamaya çalışanlar, hayatın neden maddenin bir kısmında olup diğer kısmında olmadığını açıklayamamaktadırlar. Bir biyologun madde hayat doğurmaya elverişlidir demesi anlamsızdır. Çünkü Bilimin de bu kadar ilerlemesine rağmen insanlık hala canlı bir varlık meydana getirememiştir ve getiremeyecektir de. İngiliz Samuel İskender hayatın kaynağını açıklamakta zorlanınca *'ilahi akıl, maddenin atomlarının ve parçalarının birbiriyle terkip ve işleminin bir merhalesinde ortaya çıktı.'* der. Bu hayatın ortaya çıkışı için yeterli bir izah değildir. Hayatın başka bir varlıktan neşet ettiğini iddia etmek de doğru ve geçerli bir izah olamaz. Nasıl olurda cansız bir varlıktan hayat meydana gelir?⁷

Hayat hakkında ileri sürülen görüşlere inanmaktansa Allah'ın sözüne inanmak daha mantıklı olmalıdır. Hayat ve ölüm her an devam eden bir olgudur. Bunlar Allah'ın (c.c) zaruri varlığına, birliğine, ezeli ve ebedi oluşuna delalet eder.

“Göklerin ve yerin hükümrânlığı Allah'ındır. Can veren de öldüren de O'dur. Sizin Allah'tan başka bir dostunuz, dayanağınız ve yardım edeniniz yoktur.” (Tevbe 9/ 116)

Hayatı yaratan Allah olduğu gibi hayatı çekip alacak olan da O'dur.

“O, beni öldürecek ve sonra yeniden diriltecek olanıdır.” (Şuara 26 /81)

Allahu Teâlâ hayatı yaratıp aldığı gibi, ölümden sonra tekrar diriltecektir. Kur'an'da ölümden sonra diriliş iman esaslarından biri olarak bildirilir ve çokça ölüm sonrası hayattan ve dirilişten söz edilir.

“Allah'tı nasıl inkâr edersiniz ki, sizleri ölü iken o diriltti, sonra sizi öldürüp tekrar diriltecek, sonra O'na döneceksiniz.” (Bakara 2/28)

Hikmet ve Gayelilik Delili

Yüce Allah, evrende başıbozukluğun olmadığını, her şeyi gerçek bir maksatla yarattığını bildirir.

“Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındaki varlıkları bir hikmete dayalı olarak yarattık, boşuna yaratmadık. Kıyamet anı kesinlikle gelecektir...” (Hicr 15 / 85)

7 — Ulutürk, Age., s. 172–177; Nadim Macit, Age., s. 430–435.

“Göğü, yeri ve ikisi arasında bulunanları boşuna yaratmadık, inkâr edenler, kâinatın boş bir tesadüf eseri olduğunu söylerler, bu onların zannıdır. Vay ateşe uğrayacak inkârcıların haline.” (Sad 38/ 27)

“Musa «Bizim Rabb'imiz, her varlığı farklı niteliklerle donatarak yaratan, sonra da bu varlıkları nitelikleri doğrultusunda yönlendiren Allah'dır.» dedi” (Taha 20/ 50)

Bazı ayetlerde yarattığı nesnelere hikmet ve gayelerin bizzat Allah (c.c) haber verir:

“Sıkışan bulutlardan şarıl şarıl su indirdik ki, Onunla taneler, bitkiler ve birbirine sarmaş dolaş olmuş ağaçlı bahçeler çıkaralım diye.” (Nebe 78 / 14–16; Bkz Bakara/24–32)

Kâinat baştanbaşa hikmetle doludur. Tesadüf diye bir şey yoktur. Ancak biz etrafımızdaki varlıkların hepsindeki hikmetleri bilemeyebiliriz. İlimler ilerledikçe varlıkların hikmet ve sırları biraz daha açıklığa çıkacaktır.

Bazı eserlerde Hikmet ve Gaye delili Nizam ve Gaye delili olarak beraber işlenmiştir. Bu incelemelere göre bu delil şu basamaklardan oluşur:

Âlemde varlıklarına şahit olduğumuz her şeyde bir düzen vardır. Veya düzenin düzensizliğe galebe çaldığını görmekteyiz.

Varlıklarda görülen düzen belli gayelere hizmet etmekte ve hayatın devamını sağlamaktadır.

Ne düzen ne de gaye kendi başına ortaya çıkamaz.

Bu durumda âleme bu nizam ve gayeyi veren ilim, kudret, irade ve inayet sahibi varlığın bulunması gerekir. İşte bu varlık Yüce Allah'tır.⁸

Kâinata görülen bu ince nizam, ölçü, takdir ve plan, her şeye aynı kudretin hâkim olduğunu göstermektedir. Çünkü evrende var olan en küçük varlıktan en büyük varlığa kadar hepsi birbiriyle uyum içindedir. İnsanın varlığı da bütün kâinatla uyum içindedir.⁹

Kâinata var olan her şeyin birbiriyle haberdarlığınca uygunluklarından, bütün bunların bir elden yönetildiğine işarettir:

8 — Aydın, Age., s. 62–63; Ulutürk, Age., s. 178–182; Özcan, Age., s.165–173.

9 — Ulutürk, Age., s. 183–187.

“Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar olsaydı yerin ve göğün düzeni altüst olurdu. Arş'ın rabbi olan Allah, o müşriklerin asılsız yakıştırmalarından münezzehtir.” (Enbiya 21/22)

Gazali bu konuda şöyle demektedir: “En küçük bir zekâ eserine sahip olan, bu ayetler hakkında düşünen ve gözlerini âlemdeki hayran olunacak sağlam düzene çeviren bir kimse, onun yaratıcı, yönetici bir failden uzak kalamayacağını görür.”¹⁰

Allah'ın (c.c) varlığının delilleri felsefe ve kelam kitaplarında farklı başlıklar altında ve çok çeşitli olarak uzunca anlatılsa da biz bu kadarıyla kifayet edip son olarak konuyla ilgili Kant'ın teleolojik delille ilgili görüşünü özetleyelim; Tanrının varlığına dair deliller konusunu noktalayalım.

Kant'ın konuyla ilgili görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

Âlemin iyilik sahibi bir yaratıcısının olduğunu düşünmek, ne kendi içinde çelişkili olan bir fikirdir, ne de tecrübe tarafından yanlış olduğu gösterilen bir düşüncedir. Âlemdeki düzen ve ahenk, onun bir nizama bağlı olarak vücut bulduğuna işarettir. Buna rağmen biz bu iddiaları ispatlayamayız, çünkü duyular âlemin ötesinde olan Tanrı, bizim için mümkün olan tecrübenin sınırları içinde değildir. Bu durumda böyle bir varlığa inanmak tamamen bir iman meselesidir. Her ne kadar akıl, Tanrı'nın varlığını kanıtlayamıyorsa da O'nun varlığına iman akla ters düşmemekte ve dolayısıyla da müminin tutumu rasyonel olmaktadır.¹¹

Tanrı'nın varlığını tamamen inkâr, hiçbir Tanrıya inanmama (ateizm) söz konusu olabilir mi? Tarih boyunca Tanrının varlığını inkâr eden toplumlar nadiren ortaya çıkmıştır. Ta ki şu son yüz yılımıza gelinceye kadar. Günümüzde özellikle batı toplumlarında bunu dillendiren insan sayısı azımsanmayacak kadardır.

Ateizm, Yunancadaki tanrı anlamına gelen *'theos'* tan türemiştir. Bu kelimedenden de *'Tanrı inancına sahip olma'* ya da *'Tanrıya inanma'* anlamına gelen *'teizm'*, *'ateizm'* *'panteizm'*, *'henoteizm'*, *'deizm'* vb. terimler türemiştir. Bu terimleri derli toplu tanımlamanın zor olmasıyla birlikte *'tanrı tanımazlık'* veya *'hiçbir tanrıya inanmama'* anlamlarına gelirler.¹² Bu terim

10 —Gazali, Ebu Hamid Muhammed, *İhyâ Ulûm'id-Dîn*, (ç. Ali Arslan) Merve Yay., İstanbul 1993, I/330; Aydın, Age., s.73.

11 — Aydın, Age., 78.

12 — Aydın Topaloğlu, *Ateizmin Eleştirisi*, DİB Yay., Ankara 2000, s. 1; Aydın, Age., s. 208.

günümüzde dilimizde kabul görmüş ve kullanılmaktadır. Eski metinlerde ateizm yerine daha çok ‘*ilhad*’ terimi kullanılmıştır. Yine ‘*inanç yolundan sapan*’ anlamında ‘*zındik*’ ve zaman yönünden ‘*dünyanın başlangıcının olmadığı ve zamanın her şeyi yok ettiğine inanan*’ anlamında ‘*dehri*’ kelimesi de yakın anlamda kullanılmıştır. Ancak tam ateizmin karşılığı değildir.¹³

Felsefe tarihinde birçok filozof, tanrı anlayışı sebebiyle ateistlikle suçlanmıştır. Örneğin Fichte bunlardan birisidir. Ancak o, ‘*bir insanın gerçek anlamda ateist olabilmesi için hiçbir ahlaki ideale sahip olmaması gerektiğini*’ söyler. Spinoza, Hegel hatta Sokrates¹⁴ gibi Yahudilerden ilk Hıristiyanlara kadar yunan popüler tanrılarını reddeden ve tek Tanrıya çağıran herkes ateistlikle suçlanmışlardır.¹⁵ İnsanlık tarihinde bilinen ilk kayıtlı Ateist olarak gösterilen muvahhid ‘*fravun*’ Akhnaton (i.ö.ö: 1350)’dur.¹⁶ Ateizm ilk kez Kostantin’in sözde ihtidasından sonra Papalar tarafından kendilerinden olmayanlara karşı kullanılmaya başlanmıştır. Ateizmin çıkışına Papalık Devleti’nin İsa (a.s)’ı devletin Tanrısı olarak tanıtması ve bununla insanlar üzerinde baskı kurup sömürmesi sebep teşkil etmiştir. Altındal’ın değimiyle Kiliseler ateizmin toprağı olmuştur.¹⁷

Ateizmin bir kavram olarak tanımlanması ve anlaşılması öncelikle ilahi dinlerin Tanrı inancının ne olduğunun bilinmesiyle mümkün olacaktır. Çünkü ilahi olmayan bir inancı ya da dini reddetmek mutlaka ateizm anlamına gelmeyecektir. Yine ateizmin tanımlanmasıyla ilgili ilahi dinlerde Tanrı inancıyla ilgili olarak peygamberlik ve âhiret inançlarının da göz önünde bulundurulması gerekecektir.

Bilindiği gibi dünya üzerinde birden fazla tanrı anlayışı bulunmaktadır. Hatta ilahi dinlerin yanında, aynı mezhebin veya ekolün kendi içerisinde farklı yorumlara sahip olduğu görülmektedir. Bu noktadan bakıldığında her türlü tanrı inancının veya dinin tam olarak ilahi dinleri yansıtmadığı görülmektedir.

13 — Aydın, Age., s. 207.

14 — Aydın, Age., s. 208–209.

15 — Aytaç Altındal, *Üç İsa*, (ç. Sibel Özbudun), Anahtar Kitaplar Yay., İstanbul 1993, s. 98; Mustafa İslamoğlu, *Üç Muhammed*, Denge Yay., İstanbul 2003, s.61–62.

16 — İsalmoğlu, Akhnaton’la ilgili olarak Fethi el Akil’in Akhnaton el Fir’avni: Evvel men dea bi’t Tevhid min Ğayril Enbiya fi Mısır isimli eserinden şu bilgileri aktarır: Akhnaton tüm putperest uygulamaları terk etti. Eski putperest merkezini (Amonofist) terk edip Ahatoton (Allah’ın şehri) adıyla yeni bir başkent inşa etti. Sarayı halka açarak firavunların tanrı değil kendileri gibi insan olduğunu göstermiştir.

17 — Altındal, Age., s. 98 vd.

Aynı şekilde ateizmi de geniş anlamda inançsızlık olarak alırsak yine dünyada tek çeşit inançsızlığın olmadığını görürüz.

Hıristiyanlar, müslümanların tanrı inancını ve peygamberini reddederken, Müslümanlar Hıristiyanların teslis inancını, enkarnasyon ve aslî suç gibi inançlarını reddeder. Yahudiler tanrının kendi milli tanrıları olduğunu ileri sürerek kendilerinin üstün olduğunu iddia ederler. Müslümanlar onların bu inançlarını da reddeder ve Tanrının tüm insanları eşit yarattığını ve O'nun bütün insanların Tanrısı olduğuna inanırlar.

Tanrı inancına sahip ve fakat dindar olmayan insanlar vardır. Bu ise Teizmin ve Ateizmin tanımlanmasında güçlük doğurmaktadır.¹⁸

Ateizmin türleri açısından da Ateist ve Teist ayrımı çeşitlenmektedir. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı mutlak bir ateizmden bahsetmek zordur. Ancak mutlak bir ateizmden bahsetmek mümkün olsa bile İslam tarihi açısından ateizm ciddi bir problem olmamıştır. Bunu bir takım batılı filozoflar da dile getirmişlerdir.¹⁹

Ateizm genelde biri geniş diğeri dar anlamda iki ayrı şekilde kullanılır. Geniş anlamda ateist, 'Tanrıyı gündemine sokmayan kişi' anlamına gelmektedir. Dar anlamda ise ateist, düşünerek ve tartışarak Tanrının var olmadığını ileri süren kişidir. Bu ikinciler sadece tanrının varlığına inanmamakla kalmıyor, aynı zamanda O'nun yokluğunu kanıtlamaya çalışıyor. Eğer Teizmin sınırları geniş tutulursa ateizmin imkânsızlığı da ileri sürülebilir.²⁰ Bu iddiada bulunan düşünürler yok değildir. İlk Hıristiyan ilahiyatçılardan Anselm, Kutsal Kitab'ın Mezmurlar bölümündeki şu ifadeyi tekrarlar: '*Kalbinde Tanrı yoktur*' diyen bir aptalın zihninde bile kendisinden daha yetkini düşünilemeyen bir Tanrın fikri vardır.

Salt ateizmin çok zor olduğu hatta imkânsızlığı fikri günümüzde birçok savunucu bulmuştur. İngiliz düşünürü John Baillie, ateist her ne kadar Tanrının varlığına inanmadığını açıkça söylemekte ise de, onun vicdanının derinliklerinde Tanrı fikri vardır. Yine günümüz düşünürlerinden Robinson, dogmatik, başka bir deyişle düşünülmüş ve tartışılmış bir ateizmin

18 —Bekir Topaloğlu, "Allah Maddesi", *DİA*, İstanbul 1989, II,471-498; Topaloğlu, Age., s. 4-5

19 — Aydın, Age., s. 208

20 — Aydın, Age., s. 210-211

mümkün olmadığını ifade eder. Ona göre insan ilahi gücün varlığını, içinden gelen bir zorlama ile duymaktadır. Robinson, bir iç zorlamadan söz etmekte ve ateizmi bir kaçış olarak görmektedir.²¹

Bu demektir ki, insan kendi hayatını er geç bir yoruma tabi tutar ve bir takım bocalamalar ve kuşkular geçirirse bile, sonunda Tanrıya varacaktır. Salt ateizmin imkânsız olduğu düşüncesi teizmin sınırlarının çok geniş tutulmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin Fichte, Tanrı kavramı ile ahlak kanunu terimi arasında bir özdeşlik gördüğü için, ahlak kanununa boyun eğen herkesi Tanrının sesine kulak veren kişi olarak kabul eder.²²

Ancak İman meselesi içsel bir etkinlik olduğu için kendisinin tanrıya inanmadığını söyleyen kişiyi söylediği gibi kabul etmeliyiz.

21 — Aydın, Age., s. 212–213.

22— Aydın, Age., s. 213; Hayati Hökeleli, *Din Psikolojisi*, D.V.Y., Ankara 1996, s.204–205.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEVHİD KELİMESİNİN ANLAMI

1.1. TEVHİD KELİMESİNİN ANLAMI

İslam akidesinin omurgasını teşkil eden *tevhîd*; tef'îl babından mastardır. Lügatte; tek kılma, bir şeyin tek olduğuna hükmetme²³ birleme, birleşmiş anlamlarına gelir. İslami bir terim olarak; Allah'ın (c.c) varlığını, birliğini tüm yetkin niteliklerini kendisinde topladığını, eşi ve benzeri bulunmadığını bilmek ve buna inanmaktır²⁴.

Tevhîd, en geniş anlamıyla 'Bir' Allah (c.c) inancının, insanların tasavvur edip inandığı tüm yanlış ilâh düşüncelerinden uzak bir dünya görüşünün, tek Yaratıcı, tek Rab tanımının ortaya konulmasıdır. Tevhîd, hem inanç açısından Allah'ı (c.c) zatında, sıfatlarında ve fiillerinde 'bir'lemek, hem de ibadeti yalnızca O'na mahsus kılmaktır. Tevhîd, Allah'tan (c.c) başka ilâh olmadığına inanan mü'minlerin, bütün ilgi ve dikkatlerini Allah'a yöneltmeleri, Allah'a teslim olmaları, mutlak kudret sahibi olarak O'nu görmeleri, O'nun gösterdiği yolda yürümeleri, O'nun istediği gibi O'na kulluk yapmalarıdır.²⁵ Tevhîd inancına sahip olanlara, Allah'ı (c.c) birleyen anlamında Muvahhid denir.

Tevhîd kelimesi Kur'ân'da geçmez²⁶, buna karşılık tevhîd inancının çeşitli yönleri birçok ayette yer alır:

Kur'ân'da tevhîd inancı; Allah'ın (c.c) varlığı (Bakar 2/255), bir ve tek oluşu (Hac 22/31), daima diri oluşu (Mü'min 40/ 65), yaratıcı (Hadîd 57/ 4-6), ezeli ve ebedi (Hadîd 57/ 3), öldüren ve diriltten (Bakara 2/ 258), yegâne mülk sahibi (En'am 6/ 3), gücü her şeye yeten (Sad 38/ 65-66), her şeyi kontrol altında tutan (egemen) (Al-i İmran 3/ 18), aff ve merhamet sahibi (Fatıha 1/ 3), yüce ve büyük olan (Bakara 2/ 255), her şeyi bilen (Haşr 59/ 22), dengi olmayan (İhlas 112/ 4), yarattıklarını daima gözetleyen (Rahman 55/ 29), her şeyi bilen ve gören (Nemle 27/ 65), en güzel isimlerin sahibi (Araf 7/ 180; Haşr 59/ 24), rızık verici (Hûd 11/ 6) lütfü ve cezası bol olan

23 — İbn Manzur, "e-l-h" mad., *Lisânu'l Arab*, Beyrut 1968, XIII, 467-468; Ragıp el-İsfehâni, "İlah mad., *Müfredat el-Fazî'l -Kur'an*, (thk. Saffân Adnan Duverdi), Daru'l-Kalem Beyrut 1992. s. 82-83; Ahmet Kalkan, "Tevhîd mad., *Kur'ân Kavram Tefsiri*, Basılmamış, Daru'l-Kitap.com. 11.06.2010.

24 — Ahmet Özalp, "Tevhid mad' *Şamil İslam Ansiklopedisi*, Şamil Yay., İstanbul 1991, VI, 127-129, I, 112-123; Ahmet Kalkan, *Müslümanın Akaidi*, Rağbet Yay., İstanbul 2007, s.29.

25 — Nadim Macit, *Age.*, s.418.

26 — Suat Yıldırım, *Kur'ân'da Ulûhiyet*, Kayhan Yay., İstanbul 1997, s.142; Ahmet Çelik, *Kur'ân ve Sünnet Işığında Kelime-i Tevhid'in Ameli Boyutu*, Ekev Yay., Erzurum 2002, s.8.

(Mü'min 40/ 1–3) gibi Allah'ın zat ve sıfatları ile ilgili tüm konularda, O'nun eşi ve ortağı olmadığı hususu Allah'ın (c.c) yarattıkları ile ilgili de tecelli etmektedir.

Tevhîd, inancı saf ve samimi, arı duru kılarak ibadeti yalnız Allah'a (c.c) hasretmektir.

Tevhîd inancı insanoğlunun fitratına yerleştirilmiştir ve insanlığın ilk ve saf inancıdır.

“Ey Muhammed! Yüzünü Allah'ı birleyici olarak doğruca dine çevir: Allah'ın yaratma kanununa uygun olarak dine dön ki, insanları ona göre yaratmıştır. Allah'ın yaratması değiştirilemez. İşte doğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.” (Rum 30/ 30)

*“Hiçbir doğan çocuk yoktur ki, İslam fitratı üzere doğmuş olmasın. Sonra onu annesi, babası Yahudileştirir, Hıristiyanlaştırır, Mecusileştirir...”*²⁷

Tevhîd inancının insanoğlunun fitratına yerleştirilmesinin sebebi Kur'ân'ı Kerim'de şöyle belirtilir: **“Hani Rabbin, Ademoğullarından onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı ve “Ben sizin Rabbiniz değil miyim? diyerek kendilerini birbirine şahit tutmuştu da onlar da “Evet şahidiz” demişlerdi. Allah kıyamet günü ‘bizim bundan haberimiz yoktu’ diyemeyesiniz diye bunu böyle yaptı.”** (Araf 7/172) **“Ya da şöyle diyemeyesiniz diye; “Vaktiyle atalarımız müşrik olmuşlardı, biz onlardan sonra gelen kuşaklardık, bizi eğri yola sapanların yaptıklarından dolayı mı mahvedeceksin?”** (Araf 7/173) **“İşte ayetlerimizi böyle ayrıntılı biçimde anlatıyoruz ki, ola ki, doğru yola dönerler. ”** (Araf /174)

Hız. Âdem' den Muhammed (s.a.v)'e kadar tüm peygamberlere gelen ilahi mesajın gayesi de tevhid inancıdır. Bütün peygamberler insanları bir olan Allah'a (c.c) kulluk etmeye O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaya davet etmişlerdir.

“Nuh'u milletine peygamber olarak gönderdik. Onlara dedi ki: ‘Ey milletim, Allah'a kulluk ediniz, O'ndan başka bir ilâhınız yoktur, sizin hesabınıza büyük günün azabından korkuyorum.” (Araf 7/59)

“Ad kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber olarak gönderdik. Hûd onlara ‘Ey milletim, Allah'a kulluk ediniz, O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. O'ndan korkmuyor musunuz?’ dedi. ” (Araf 7/65)

²⁷ — Ahmet Davutoğlu, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, Sönmez Neşriyat, İstanbul Tsz, H.No: 2658

“Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i peygamber olarak gönderdik. Salih onlara dedi ki, 'Ey milletim, Allah'a kulluk ediniz, O'ndan başka bir ilâhımız yoktur...'” (Araf 7/73)

Hz. Muhammed (s.a.v)'e hitap eden aşağıdaki ayette tüm peygamberlerin tevhide çağırıldığı vurgulanıyor:

“Hâlbuki Biz, senden önce gönderdiğimiz peygamberlerin tümüne bir mesajı ısrarla ilettik; o da şu: 'Benden başka ilah yok, o halde yalnız bana kulluk edin!’” (Enbiya 21/25)
“Ama (onların takipçileri arasından)yine de 'rahman çocuk edindi' diyenler çıktı...'” (Enbiya 21/26)

“Doğrusu, 'Allah Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir!' diyenler küfre girmiştir. Üstelik Mesih 'Ey İsrail oğulları, hem benim hem de sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz!' dediği halde...'” (Maide 5/72)

1.2.TEVHİDİN GAYESİ VE KAPSAMI

Allahu Teâlâ'nın yarattığı sayısız varlık içerisinde akıl nimetine mazhar tek varlık insandır. Ve insanoğluna yeryüzünün ve gökyüzünün sayısız nimetleri bahşedilmiştir.²⁸ Tüm bu nimetler karşısında ise insan sorumlu tutulmuş Allah'ın (c.c) mesajına muhatap kılınmıştır.²⁹ İnsanın vahye muhatap olarak seçilmesi onun dünya ve âhiret saadetini sağlamak içindir. Yoksa insanın Allah'ın (c.c) dinine göre yaşamasının veya yaşamamasının Allah'a (c.c) ne bir faydası ne de zararı vardır(Hac 22/37). Allah (c.c), mü'min kuluna dünyada verdiği nimetin devamını ve daha iyisini âhirette de vermek istemiştir.

Tevhîd inancının amacı insanları, Allah (c.c) dışındaki canlı cansız herhangi bir varlığa kulluk etmekten korumak ve şirke düşmüş olanları da bu bataklıktan kurtarıp tek olan yüce Allah'a kul olmalarını, dini yalnız Allah'a (c.c) tahsis etmelerini, bunun neticesinde de onlara dünya ve âhiret saadetini sağlamaktır.³⁰ İnsanların yaratılış gayesi yalnız Allah'a (c.c) kulluk etmektir: **“Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”** (Zariyât 51/56)

Tevhîd inancına sahip olup onun gerektirdiği şekilde iyi işler yapanlara da dünya ve âhiret mutluluğunun verileceği belirtiliyor: **“Allah, aranızdaki iman edip iyi ameller işleyenlere, kendilerini tıpkı daha önceki mü'minler gibi yeryüzünde egemen kılacağını, kendileri için**

28 — Konuyla ilgili bkz. Nahl 16/31; İsrâ 17/70; Hac 22/65; Lokman31/20; Casiye 45/13.

29 — bkz. Mü'minûn 23/15; Ankebût 29/2; Ahzab 33/72–73;

30 — Çelik, Age., s. 13–14.

seçtiği dinlerini sarsılmaz temellere oturtacağını ve korkularını güvene dönüştüreceğini vâdetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler, hiçbir şeyi bana ortak koşmazlar. Bu aşamadan sonra kâfir olanlara gelince, onlar yoldan çıkmışların ta kendileridirler.” (Nur 24/55) Allah’ın (c.c) bu vaâdinin gerçekleşmesi için şart koşulan sebep olan Allah’a iman, insanoğlunun bütün faaliyetlerini içine alır ve onlara yön verir. Allah’a (c.c) iman bir gönülde yer ettiğinde hemen pratik neticeleri görülür, harekete dönüşür. Bu durumda yapılan şeyler imanın, itaatin ve teslimiyetin ifadesidir. Kutub, inanan kişinin büyük küçük her şeyini Allah’a (c.c) teslim edeceğini, bütün arzu ve isteklerinin Allah’ın koymuş olduğu prensiplere uyacağını belirtir. İman, sadece dil ile söylenen veya kalpte inanç olarak kalan bir gerçeklik değil, insanı her yönden kaplar, fikri düşüncelerinden eylemlerine kadar her şeyine kendi rengini verir. Yüce Allah’ın (c.c) inananlara vaat ettiği dünya halifeliği ve âhîret mükâfatı ancak Müslümanların Allah’ın bildirdiği şekilde imanı ve amelleriyle mümkün olacaktır.³¹

“Dünyada iyi işler yapanlara daha iyi bir karşılık ve fazlası vardır. Onların yüzlerini ne kara leke ve ne de horlanmışlık kaplar. Onlar cennetliklerdir, orada ebedi olarak kalacaklardır.” (Yunus 10/26) Tevhîd, müslüman akidesiyle diğer bütün akideler arasındaki farkın ayrılış noktasıdır. Tevhîd, müslümanın hayatı ile yeryüzündeki diğer inanç sahiplerinin ayrılış noktası sayılmaktadır.³²

Açık ve saf tevhîd inancına sahip olduktan sonra Allah’tan (c.c) başkasına kulluk etmek veya ondan başkasına sığınıp yardım dilemek düşünülemez. Artık hüküm ve nizamda, edep ve ahlakta, iktisat ve toplum hayatında kısaca hayatın ve hayat sonrasının hiçbir meselesinde Allah’tan başkasına yönelmek olmamalıdır.³³

Tevhîd inancı, sadece bir inanç esası değil aynı zamanda İslamî yaşam tarzını da ortaya koyan ilkeler bütünüdür. Tevhîd, yaşama yansımadığı sürece gönülde inanç olarak da gerçekleşmez. Tevhîd inancı, sadece ve sadece Allah’a (c.c) boyun eğmeyi, O’ndan başkasının huzurunda boyun bükmemeyi öğretir. O’nun dışında hiçbir varlık isteme makamı değildir. Çünkü gerçek anlamda Ganî olan yalnızca O’dur, O’nun dışındaki mahluklar O’na muhtaçtır. Allah’ı (c.c) birleyen kalp kendi dışındaki mahlukatla kendisi arasında İlâhî kanun birliğine inanır ve bu

31 — Seyyid Kutup, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, (ç. Heyet) Hikmet Yay., İstanbul 1986, X,459–460.

32 — Kutup, *Age.*, II,214.

33 — Kutub, *Age.*, II,217.

kanuna uymadığı sürece düzelemeyeceğine inanır ve bundan dolayı da Allah'ın nizamından başka nizam seçmez. İnsan, Allah'ın (c.c) birliğine iman edince bunun tesirleri tüm davranışlarına yansır. Bu anlamda Tevhîd, çok büyük ve geniş anlam taşımaktadır.³⁴

Kutub'a göre İslam, insan hayatının tüm yönlerini içine alan bir hayat sistemidir. İslam ne sadece vicdanlara hapsedilmiş bir inanç sistemi, ne sadece ibadet seremonileri ve ne de sadece toplumsal düzenlemelerine yönelik bir hayat sistemidir. İslam tüm bunları içine alan ve bunları ana ilke olan tek Allah'a (c.c) kulluğa bağlayan bir hayat sistemidir.³⁵

Tevhîd inancı ve İslam dini, Kelime-i Tevhîd ile özdeşleşmiştir. Bundan dolayı kim bu ifadeyi inanarak söylese mü'min olur. Kelime-i Tevhîd, İslam'a giriştir. İslam'a girdikten sonra İslâm'a ait ne varsa peşinen kabul etme duyurusudur. Allah'la (c.c) ve diğer Müslümanlarla antlaşmadır. Mü'min bu kelimeyi söylediğinde bütün kalbiyle Allah'tan (c.c) başka ilah olmadığına inanır, bunu diliyle ilan eder ve inandığı şeyin gereğini yerine getirir. Müslümanın Kelime-i Tevhîd'i söyleyip 'İslam'a girdim' deyip İslam'ın diğer emir ve yasaklarını göz ardı etmesi mümkün değildir. Kurtuluşa erebilmesi için bunları da yerine getirmesi gerekir.³⁶ Tevhîd ve Şehâdet kelimesi iki hüküm cümlesidir. Birinci cümlede 'Allah'tan (c.c) başka ilah yoktur' denilir. Görüldüğü gibi inanmanın ilk şartı, bütün batıl ilahları/tanrıları ve tanrıya benzetilen her şeyi kafadan ve gönülden silmek ve sonrada tek Allah (c.c) inancını kabul etmektir. Önce nefy sonra tasdik söz konusudur.³⁷

Tevhîd veya Şehâdet kelimesinin ikinci kısmı, Hz Muhammed'in Allah'ın (c.c) resûlü olduğunu kabul etmek ve ilan etmektir. Bunun anlamı da sadece 'O, Allah tarafından gönderilmiş bir elçidir' demek değildir. O'nu Allah'ın (c.c) son resulü olduğunu kabulle birlikte, O'nunla gönderileni, O'nun tebliğ ettiklerini, O'nun dediklerinin doğru olduğunu da kabul etmek demektir. Tevhîd, Allah (c.c) resulünün anlatıp uygulayarak gösterdiği yaşam biçimini kabul etmektir. İlah kemal sıfatlarla donandığı için kendisine kulluk edilmeye ve sevilmeye layık olandır. Bu sıfatlarla donanmak sonsuz sevgi ve itaati gerektirir. İbn Teymiyye'nin dediği gibi 'Kalbin severek ilah edindiği, itaat ettiği, boyun eğdiği, korktuğu, ümit ettiği, sıkıntı anında

34 — Kutub, Age., II, 217; XII, 421-422; Çelik Age., s. 14-17.

35 — Kutub, Age., III,226.

36 — Çelik, Age., s. 8, 61.

37 — Kalkan, Age., s.30.

kendisine sığındığı, işlerinde O'na dua ettiği, güvenip dayandığı, zikri ile tatmin olduğu, sevgisi ile huzur bulduğu zattır. İşte bu zat, kendisinden başka ilah olmayan Allah'ın (c.c) ta kendisidir.' Bütün bunlardan dolayı 'lâ ilâhe illellâh' en doğru ve en üstün sözdür. Bu konuda Peygamber (s.a.v): '*Benim ve benden önceki peygamberlerin söylediği en üstün söz 'lâ ilâhe illellâh'*' tır.³⁸

Tevhîd tüm insan hayatını kapsar. İnsanın olduğu her yerde, insanın faaliyet gösterdiği her alanda söz sahibidir, o alanla ilgili hükümler vaaz etmiştir. Kutup İslam'ın sosyal hayata etkisi konusunda Tevbe/31'in tefsirini yaparken şöyle diyor: "Müslüman olabilmek için yüce Allah'ın (c.c) ortaksız ilahlığına inandıktan ve ibadet nitelikli eylemleri sırf O'na sunduktan sonra, hükümlerde de sırf O'na uymak şarttır. Eğer insanlar O'nun hükümleri dışına çıkarlarsa, Yahudiler ve Hıristiyanlara ilişkin hükmün kapsamına girerler. Yani Allah'a (c.c) inanmamış "müşrikler" sayılırlar."³⁹

1.3. TEVHİDLE İLGİLİ OLAN BAZI KAVRAMLAR

1.3.1. İlah

İslam inancının en önemli kavramlarından biri 'İlah' kavramıdır. Tevhîd inancını tam manasıyla kavrayabilmek için bu kavramın ne anlama geldiğini ve kapsam alanını iyi bilmemiz gerekir.

İlah 'e-l-h' fiilinden türemiş ısınmak, korumak, aşırı sevgiden dolayı bağlanmak, korkmak, düşkün olmak, kulluk etmek, örtünmek ve gizlenmek anlamlarına gelmektedir.⁴⁰

İslamî terim olarak İlah; kendisine ibadet edilen, mâbud sayılan, yüceltilen, her şeyden çok sevilen, ihtiyaçları gideren, amelin karşılığını veren, sükûnet bahşeden, hükmü altına alıp

38— Davutoğlu, Age., H. No. 141; Maliki, *Muvatta*, (ç. Ahmet Büyükpınar), Beyan Yay., İstanbul tsz. Kur'an, Hadis No.32; İbn Teymiyye, *Sırat-ı Müstekîm*, (ç. Salih Uçan) Pınar Yay., İstanbul 1991, II,378-380; Kalkan, Age., s. 30.

39 — Kutub, Age., VII,265.

40— Ragıp el İsfehânî, Age., "İlah" mad, s. 82; İbn Manzur, Age., "e-l-h" mad. XIII,467-468; Fahreddin Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, Akçağ Yay., (ç. Heyet), İstanbul 1995, I,220-222; Ebû'l Âlâ Muhammed Mevdûdi, *Kur'an'a Göre Dört Terim*, (ç. O.Cilacı, İ. Kaya) Beyan Yay., İstanbul 1982, s.15; Yusuf Şevki Yavuz, "İlah" mad. *DİA*, İstanbul 2000. XXII,64; Bekir Topaloğlu, "Allah" mad. *DİA*, İstanbul 1989, II, 471.

koruyan anlamlarına gelir.⁴¹ İlah kelimesi gizlilik ve esrarengiz anlamlarına da gelir ki böylece İlah görülmez ve anlaşılmaz bir varlıktır.⁴²

İlah kendisine kulluk edilen varlık demektir. İlah, kişinin hatırını kazanmak için çaba sarf ettiği, onun isteklerini yerine getirme hususunda hiçbir itirazın yapılmadığı, onun koyduğu ilkeleri kendine yaşam tarzı kabul ettiği eşsiz ve benzersiz varlıktır.

Şu halde ilâh, tanrı mâbûd demektir. İlâhe, ulûhe ve ulûhiyet kulluk etmek, ibadet etmek manasınadır. Ulûhiyet, mâbudluk yani Türkçesi tanrılık demektir. Kendisine tapınılan nesnelere ilah (tanrı) denmesinin sebebi, onlara tapanların taptıkları nesnelere kutsiyetlik atfetmelerinden dolayıdır.⁴³ Gerçekte onlar tanrılığa layık değillerdir:

“Allah ile beraber başka bir ilaha yalvarma. O’ndan başka ilah yoktur. O’ndan başka her şey yok olacaktır. Hüküm O’nundur ve O’na döndürüleceksiniz.” (Kasas 28/88)

Her türlü kemalât ulûhiyet sıfatında toplanarak sadece Allah’ta (c.c) birleşmiştir. En büyük saygı, sevgi, korku, her türlü övgü ve yüceltme ile ibadete hak sahibi demek olan mâbûdük sadece Allah’a (c.c) mahsustur.

İnsanın fitratında kendisinden her yönden üstün bir varlığa kulluk etme, tapınma ve yalvarma ihtiyacı vardır. İnsan bu ihtiyacını Allah’ın (c.c) bildirdiği hak yoldan gidermezse, batıla yönelip İlahlığı hak etmeyen farklı varlıklara tapınmaya başlar. Yüce Allah’tan başkasına kul olmak, insan vicdanında onursuzluk ve aşağılık meydana getirir. Oysa yüce Allah (c.c), insan vicdanının onurla donanmasını, bu hayatın adalet ve eşitliğe dayalı olmasını istemiştir. Kula kulluk ise sosyal hayatı zulmün ve azgınlığın pençesine düşürür.⁴⁴

Ne tarihte ne de günümüzde dinsiz ve ilahsız insan yoktur. Son yüz yılda her ne kadar bazı insanlar kendilerini tanrı tanımaz (ateist, hiçbir ilaha inanmayan olarak) olduklarını söyleseler de aslında onlar da mutlaka bir ilaha inanmışlardır. Bunu söyleyen insanların da içlerinde mutlaka bağlandıkları, sığındıkları, yardım istedikleri, büyük saydıkları bir ‘şey’ vardır. Bu ‘şey’ onun için ilahdır.⁴⁵ Bu ‘şey’ bazen o insanın kendi heves ve arzuları da olabilir. Kur’an’ı

41 — Mevdûdî, Age., s.15–16; Kalkan, Age., s.7; Muhammed bin Abdulvehhab, *Kitabu’t- Tevhid*, Matbûat’ul Cêmiatü’l İslâmiyye, Medine Hc. 1395/1974, s. 38.

42 — Mevdûdî, Age., s.16; Kalkan Age., s. 31.

43 — Ulutürk, Age., s.15.

44 — Kutup, Age., VIII,140.

45 — Bkz. Tezimizin giriş kısmı.

Kerim’de bu tür insanlar için: **“Hevasını İlah edinen kimsenin durumunu göz önüne getirsene bir! Şimdi (söyle); böyle birinin sorumluluğunu sen üstlenebilir misin?”**(Furkan 25/43).

Aslında kişi tek olan Allah’ı (c.c) ilah olarak kabul etmeyince tek çare kendi istek, arzu ve görüşlerini ilah haline getirmek kalır; **“Ey Muhammed! Heva ve hevesini tanrı edinen Allah’ın bir bilgiye dayalı olarak şaşırttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünü perdelediği kimseyi gördün mü? Onu Allah’tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hala anlamıyor musunuz?”** (Casiye 45/23) veya kendi gibi diğer insanların buyruklarını kabul etmek kalır ki bu da kula kulluk etmektir. **“Fakat insanlar içerisinde Allah’tan başka bir takım varlıkları Allah’a eş değer rakip güçler olarak görüp, onları Allah’ı sever gibi sevenler de vardır. Oysaki iman edenler en çok Allah’ı severler...”** (Fussilet 41/9) Tek İlah olan Allah’a (c.c) ait herhangi bir ilahlık özelliğinin herhangi bir varlığa nispet edilmesi onun ilahlaştırılmasıdır. Dinimiz bunu şirk saymıştır. İsterse bu iyi niyetle yapılmış olsun.⁴⁶ Sırf Allah’a (c.c) ait olan yaratma (Hadid 57/4–6), öldürme, (Bakara 2/258) bağışlama (Fatiha 1/3), azap etme (Nisa 4/152), kutsal olma(Bakara 2/255), ve hüküm koyma (Âl-i İmran 3/18; Rahman 55/29, Hadid 57/1–6, Beled 89/14) gibi sıfatların başka varlıklarda da var olduğunu kabul etmek şirktir. Günümüzde bu tür ilah fikrini çokça görmek mümkündür. Nice insanlar geçmiş atalarının ruhunu⁴⁷, kahramanlarını, hükümdarlarını, ilah gibi görmektedirler.⁴⁸

Arap müşriklerinin birçoğu, yerin ve göğün yaratıcısının Allah olduğunu biliyor ve bunu söylüyorlardı. **“Ve eğer onlara ‘gökleri ve yeri yaratan kimdir?’ diye sorsan, ‘kesinlikle Allah’tır’ derler...”** (Zümer 39/38). Bu ayetin tefsiriyle ilgili Râzî şunları söyler: **“Her şeye gücü yeten ve hikmet sahibi olan ilâhın varlığını bilme hususunda, insanların çoğunluğu arasında ihtilaf yoktur. Fıtratı da bu bilginin doğruluğuna şahittir. Zira kim, göklerin ve yerin harikulade hallerini, bitkilerin ve hayvanların enteresan durumlarını, insan bedenini ve onda bulunan güzel hikmet nevilerini ve hayret verici menfaatleri İnceleyip düşünürse, güçlü, hikmet ve merhamet sahibi bir ilâhın varlığını- itiraf etmenin gerekli olduğunu mutlaka anlar. İşte bunun içindir ki, müşrikler Allah’ın varlığını ikrar etmişlerdir.”**⁴⁹ Bazı müfessirler de Araplardaki bu inancın Hz.

46 — Bkz. Zümer 39 / 33.

47 — Bkz. Bakara 2/170.

48 — Kalkan, Age., s. 54–55.

49 — Razi, Age., XIX,192–193.

İbrahim'den kalma hanif dinin parçalarından olduğunu belirtirler.⁵⁰ Fakat sadece Allah'a (c.c) ait olan sıfatları başka varlıklara nispet ediyorlar ve kendilerine hayat sistemi olarak başka ilkeleri benimsiyorlardı. *“Onlara ‘Allah’ın indirdiklerine uyun’ denildiği zaman, ‘Hayır, biz atalarımızın başımıza sardığı geleneğe uyarız’ derler. Ya ataları hiç akıllarını kullanmamış ve doğru yolu bulamamışsalar?”*⁵¹ (Bakara 2/170) *“Ve onlara ‘Allah’ın indirdiğine ve peygambere gelin’ denildiğinde, ‘atalarımızı üzerinde bulduğumuz inanç bize yeter’ diyorlar. Ya ataları hiçbir şey bilmeyen ve doğru yolda olmayan kimseler idiyse de mi?”* (Maide 5/104, bkz. Zümer 39/43). Veya Allah'ı layık olmayan sıfatlarla niteliyorlardı: *“Fakat görünmez varlık türlerine Allah’a denk bir makam yakıp yakıştırdılar, oysaki onları da O yaratmıştı. Bir de cehaletleri yüzünden O’na oğullar ve kızlar peydahladılar. O’nun aşkın ve yüce olan zâtı, insanların her tür tasavvur ve tahayyüllerinin üzerindedir”* (En’am 6/100).

Görüldüğü gibi Allah'ın (c.c) varlığını kabul etmek, tek başına tevhidin gerçekleşmesi için yeterli değildir. Bununla beraber Allah'ı (c.c) kendisine layık olmayan sıfatlardan tenzih etmek, O'nun Ulûhiyyet ve Rubûbiyyetinde O'na hiç kimseyi ortak kılmamak gerekir. Allah'a (c.c) iman etmek, O'nu ulûhiyyette, rubûbiyyette, ibadet amacı taşıyan tüm davranışlarda sadece O'na yönelmektir ki, bu da kalpları üzerinde ve hayatın her alanında Allah'ın (c.c) hâkim olması demektir.⁵²

Cahiliye devri insanları, dillerinde Allah (c.c) olarak isimlendirdikleri her şeyden üstün bir İlah'ın varlığına inanıyorlardı. Ancak bunun ilahlığında diğer ilahların da nüfuz ve dahil olduğunu kabul ediyorlardı, isteklerinin bu yüce İlah karşısında kabul olmasının diğer ilahlaştırdıkları şeylerin sayesinde ve onların aracılığı ile olduğunu kabul ediyorlardı.

Ulûhiyyet tevhidi, Allah'a (c.c) onun belirlediği şekilde kulluk etmektir. Kullukta Allah'ı (c.c) birlemek, O'na ortak koşmamaktır. Ulûhiyyet tevhidi, ibadette, boyun eğmede, hüküm koymada Allah'ı (c.c) birlemektir. Ulûhiyyet tevhidi çok önemlidir. Bütün peygamberlerin geliş amacı da bu tevhidi insanlara tebliğ içindir.

“Yoksa onların, Allah’ın izin vermediği şeyleri kendileri için dinin koyduğu şer’î bir kural haline getiren (Allah’a) ortak yaptıkları güçleri mi var?” (Şura 42/21)

50 — Yıldırım, Age., X,5243–5244.

51 — İslamoğlu, Age., anlamlandırma için bkz. Bakara 2/170, 1. dipnot s.60.

52 — Ahmet Faiz, *Fî Zilâl’il Kur’ân’da Davet Yolu*, Seçkin Yay., (ç. Vahdettin İnce) İstanbul 1990. III,73–74.

“Doğrusu Biz (geçmiş) her uygarlığın içinden, ‘Allah’a kulluk edin, ilahlaştırılan şer odaklarından uzak durun!’ diyen bir elçi çıkarmışızdır...” (Nahl 16/36) **“(Nuh):Ey kavmim! Yalnızca Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka ilahınız yoktur...’dedi.”** (Araf 7/59)⁵³

Cahiliye devri insanları Allah’ın (c.c) varlığına inanmakla birlikte O’nun yanında O’na yaklaştırsınlar diye veya O’nun nezdinde şefaathçiler olsunlar diye aracı ilahlara da inanıyorlardı. Dolayısıyla onlar ulûhiyeti tek olan Allah’a (c.c) hasretmiyorlardı. Allah (c.c) adında yüce bir zatın varlığına inanıyorlardı ancak ilahlıkta düzmece varlıkların da dahil olduğuna inanıyorlardı.⁵⁴ **“Bir de Allah’ın peşi sıra kendilerine yararı da zararı da dokunmayan varlıklara kulluk edip de, üstelik ‘işte şunlar Allah katında bizim yardımcılarımızdır’ diyenler (iflah olmaz).”** (Yunus 10/18)

Tevhîd, ‘lâ ilâhe illallâh’ cümlesinde anlamını bulur. Bu ifade, ulûhiyeti sadece Allah’a (c.c) has kılmaktadır. Bunun en açık belirtisi ise Allah’ın emir ve yasakları ile başkalarının istekleri çatıştığında Allah’ın (c.c) emirlerine boyun eğmektir.⁵⁵

“Hani Allah şöyle buyurmuştu: ‘İki ilah edinmeyin; çünkü yalnız O’dur biricik ilah! Artık Benden sadece Benden sakının.’ (Nahl 16/51)

Kim Allah’tan başkasının emir ve yasaklarını uyulması gereken bir şeriat telakki ederse, onun otoritesini üstün kabul etmiş sayılır.⁵⁶

İlahlık ve otorite birbirini gerektirir. Otoritesi ve yaptırımı olmayan bir ilah telakkisi İslam’ın ilah anlayışına uymamaktadır. İlah denildiğinde, aklımıza, hayatımız için kurallar koyan, ilkeleri belli olan bir nizam ve ahkâm belirleyen, emir ve hüküm sahibi olan tek Allah (c.c) gelmelidir.⁵⁷ **“Ve asla Allah’la beraber başka bir ilaha yalvarıp yakarma! O’ndan başka ilah yok: her şey yok olacak, sadece O’nun zâtı bâki kalacak.”** (Kasas 28/88)

Kur’ân’da, Allah’tan başka ilah olmadığı gerçeği sıkça vurgulanır. Çünkü Ulûhiyyet, Rubûbiyyetin tabii sonucudur. Rubûbiyyeti olmayana ulûhiyet verilmez. Yani Ulûhiyyet, Rubûbiyyeti gerektirir. Allâh (c.c), kendisinden başka tüm varlıkları yaratandır. Mahlûkatı yaratan kimse onların sahibi ve maliki yani Rabbi O’dur. Kur’ân, ulûhiyeti, Rubûbiyyetin tabii neticesi

53 — Ayrıca bkz. Araf 7 / 65, 73, 85; Yusuf 12/40; Hud 11/ 1–2.

54 — Mevdûdî, Age., s. 215.

55 — Kalkan, Age., s. 39.

56 — Mevdûdî, Age., s.24.

57 — Kalkan, Age., s. 39–40.

olarak gösterir. **“İşte Rabbimiz olan Allah budur. O’ndan başka ilâh yoktur, her şeyin yaratıcısı O’dur, o halde sırf O’na kulluk ediniz, her konuda dayanılacak tek merci O’dur.”** (Enam 6/102) Bu ayette dört müteradif haber peş peşe gelir. Bunlar ulûhiyeti açıklar. Bu Allah’tır (c.c), Allah Rab olandır, Rab olanın dışında İlah olmaz, İlah ise her şeyin yaratıcısı olur, o halde sadece ona kulluk ediniz. Yaratan kim ise, İlah da odur. Rubûbiyetle ulûhiyet birbiri ile ayrılmaz, biri diğerinin nedeni olan iki ilahi sıfattır. **“Onlara de ki; «Gökten ve yerden size rızık veren kimdir? Kulaklara ve gözlere işlerini görme yeteneğini kim verdi? Ölüden diriye ve diriden ölüyü çıkaran kimdir? Evrenin işlerini kim çekip çeviriyor? Sana, «Allah» diyeceklerdir. O zaman onlara, «Allah’dan korkmuyor musunuz?» de. İşte gerçek Rabbiniz Allah budur. Gerçekten sonra sapıklıktan başka ne var ki? O halde nasıl gerçekten saptırılıyorsunuz?”** (Yunus 10/31–32)

Kur’ân’ı Kerîm, insanın Allah (c.c) tarafından yaratıldığından ve insanlara sayısız nimetler bahsettiğinden dolayı O’na kulluk etmesi gerektiğini belirtir: **“Ey insanlar, sizi ve sizden öncekileri yaratmış olan Allah’a kulluk ediniz ki; Allah’ın azabından korunabilesiniz. O ki, size yeri döşek, göğü tavan yaptı ve gökten su indirip onun aracılığı ile size rızık olarak topraktan çeşitli ürünler çıkardı. O halde O’na bile bile eşler koşmayınız.** (Bakara 2/21–22)

1.3.2. Rabb

رب (Rabb) ; sözlükte ‘bir şeyi yetkinlik noktasına varıncaya kadar kademe kademe inşa edip geliştirmek’ manasında olup daha çok mübalağa ifade etmek üzere sıfat gibi kullanılır ve ‘malik, seyyid, idare eden, terbiye eden, gözetip koruyan, nimet veren, ıslâh edip geliştiren, mâbud’ gibi anlamlara gelir.⁵⁸ Taberi Arap dilinde ‘Rabb’ kelimesinin ‘kendisine itaat edilen efendi, bir şeyi düzeltip ıslah eden, bir şeyin sahibi’ manalarına geldiğini belirtir.⁵⁹ İmam Kurtubi, Rabb kelimesinin başına ‘elif’ ve ‘lam’ getirilerek “er-Rabb” denildiğinde sadece yüce Allah’ın kastedilmiş olduğunu belirtir. Çünkü buradaki ‘elif lam’ ahd içindir. Eğer ‘elif-lam’ kaldırılacak olursa yüce Allah için de, kullar için de kullanılır. Şanı yüce olan Allah bu durumda rabler

58 — Manzur, Age., “Rabb” mad., I,1546; İsfehâni, Age., “Rabb” mad. s.336–338; Bekir Topaloğlu, “Rabb” mad. Age., İstanbul 2007. XXXIV,372–373; Mevdûdi, Age., s.35; Ateş, Age., I,62; Derveze, Age., I,12; Abdulvehhab, Age., s. 16–17.

59 — Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et- Taberi, *Câmiu’l- Beyan an Te’vi’l-Kur’an*, Şirket’l Mektebetün ve Matbatün Mustafa’l Bâbi, Mısır 1968, I,62.

rabbidir. Mâlike de memlûke de mâliktir. O'nun dışında kalan 'rabler' ise yaratıcı ve rızık verici değildir.⁶⁰ Rab kelimesi, Kur'ân'da, Allah'a doğrudan nisbet ederek 962 yerde kullanılmıştır ve ilahi isim olarak Allah (c.c) lafzından sonra en çok kullanılan kelimedir. Kur'ân, adeta müşrik Arapların, yüce Allah'ın (c.c) tanıdıkları ve ikrar ettikleri (Zümer 39/38) '*Rubûbiyet*' sıfatından yaklaşarak kendilerini yaratan ve her türlü nimetlerle donatan Allah'ı bırakıp putlara tapmanın manasız ve haksızlık olduğunu belirtir.⁶¹

Rabb kelimesi Kur'ân'da yukarıda zikredilen tüm manalarda kullanılır.

“İşte artık (ilan ediyorum)ki, benim için onlar birer düşmandır. Başka değil sadece âlemlerin Rabbi vardır. Ki O'dur beni yaratan, bana doğru yolu gösterecek olan da O'dur. Ki O benim açlık ve susuzluğumu giderendir. Ve hasta düştüğümde bana şifa veren de O'dur.”
(Şuara 26/77–80)⁶²

İlâh kavramını açıklarken de dediğimiz gibi Rubûbiyyet ulûhiyeti gerektirir. Bundan dolayı Kur'ân'da bu konudaki ayetler bazen beraber, iç içe zikredilmiştir:

“Allah sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yarattı, sonra ondan da eşini yarattı. Sizin için hayvanlardan sekiz eş meydana getirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç katlı karanlık içinde çeşitli safhalardan geçirerek yaratıyor. İşte bu yaratıcı, Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'ndan başka tanrı yoktur. Öyleyken nasıl oluyor da (O'na kulluktan) çevriliyorsunuz?” (Zümer 39/6)⁶³

Kur'ân'da geçmiş toplumların Rabb anlayışına baktığımızda onların Allah'ın (c.c) Rabblığını inkâr etmedikleri ancak sırf Allah'a (c.c) has olan Rabb'lik vasıflarını Allah'tan başkasına da atfettiklerini görürüz.

“De ki: Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz olduğu halde, O'nun hakkında bizimle tartışmaya mı girişiyorsunuz? Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da size aittir. Biz O'na gönülden bağlananlarız.” (Bakara 2/139; Bkz. Bakara 2/258; Al-i İmran 3/51)

Ad kavmi de peygamberleri Hud'a şöyle cevap veriyorlardı:

60 — İmam Kurtubi, *el-Camiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, El Kitâbu'l Arabiyyi't Tabâti ve'n Neşri, 1967, I/137; Ulutürk, Age., s.92.

61 — Topaloğlu, Age., İstanbul 2000, XXXIV,372–373; İslamoğlu, *İman Risalesi*, Denge Yay., İstanbul 1993, s. 178; Ulutürk, Age., s. 91.

62 — Ayrıca Bkz. Müzzemmil 73/9; Hud 11/34; Âli İmran 3/64; Saffât 37/180; Rad 13/16.

63 — Ayrıca Bkz. Kehf 18/14; Meryam 19/36, 65; Duhan 44/8.

“Hani elçiler onlara önlerinden ve arkalarından gelerek ‘Allah’tan başkasına kulluk etmeyin!’ demişlerdi. Onlar, ‘Rabbimiz (böyle bir şey) isteseydi, kesin melekler indirirdi; şu halde biz, sizinle gönderildiğini (söylediğiniz) şeyleri ısrarla reddediyoruz.’ dediler.” (Fussilet 41/14; Bkz. Şuara 26/167; Hud 11/87; Zuhuf 43/51–53)

Nemrut hakkında da şöyle buyrulur: *“Sırf Allah kendisine hükümlanlık verdi diye Rabbi hakkında İbrahim’le tartışan kimseye baksana!”* (Bakara 2/258)

Kur’ân’da ‘ilah’ ifadesi putlar için de kullanılırken ‘Rabb’ ismi putlar ve tâğüt için kesinlikle kullanılmaz. Kur’ân Rabb’lik vasfını sırf Allah’a hasretmiş, başkası için bu ismi kullanmamıştır. Rabb ismi Kur’ân’da hep muzaf (tamlayan) olarak kullanılır, belirlilik takısı (el-Rabb) ile kullanılmaz. Allah (c.c) ismi de hiç tamlayan olarak gelmez.⁶⁴

Rubûbiyyet tevhidi, göklerin ve yerin yaratıcısının sadece Allah (c.c) olduğuna ve bütün kâinatın işlerinin O’nun düzenlediğine inanmaktır. Rubûbiyyet Tevhidi, İslam inanç sisteminin temelini teşkil eder. Rabb demek her şeyin sahibi ve mutasarrıfı demektir. Yüce Allah’ın ıslah ve terbiye yolundaki tasarrufu, mahlukatın tamamını kapsar. Bu iman gereği olarak insan, sadece Allah’a (c.c) kulluk etmeli ve O’na hiçbir konuda ortak koşmamalı.⁶⁵

Aslında tarih boyunca azgınlaşmış, halkına zulmetmiş insanların çoğu Allah’ın (c.c) yaratıcılığına itiraz etmiyorlardı. Nemrut, Hz. İbrahim ile Rabbi hakkında tartışırken Allah’ın yaratıcılığı hakkında itirazdan çok sadece Allah’ta (c.c) bulunan sıfatlardan kendinde de var olduğunu iddia ediyordu. Bunun da temelinde elindeki iktidar gücünün gitme endişesi vardı.⁶⁶

Allah’ın (c.c) Rabb sıfatı konusunda insanın düştüğü tek şirk bu sıfatı inkâr değil, bir de bu sıfatı başkalarına vermek şeklinde tezahür ediyor.

Tevbe suresi 31.ayet hakkında Adıyy b. Hatem Peygamber (s.a.v) efendimize ehl-i Kitabın rahip ve hahamlarına ibadet etmediklerini söyleyince Peygamber (s.a.v), *“ Gerçi onlar haham ve rahiplerine ibadet etmiyorlardı, fakat onların haram dediklerini haram, helal dediklerini helal kabul ediyorlardı. (işte bu Allah’tan (c.c) başkasını Rabb kabul etmektir.)”*⁶⁷

64— İbn Manzur, Age., “Rabb” Mad., I,1546; İslamoğlu., Age, s. 177–179.

65— Kutub, Age., I,37–38.

66— Bkz. Bakara 2/258.

67 — İmam Tirmizi, *Sünen-i Sahih-i Tirmizi*, Kitabu’t Tefsir, (ç. Abdullah Parlıyan), y.e.y. Konya 2004, H.No.3095

buyurarak ulûhiyetin özellikleri ile cevaplandırıyor. Ayrıca burada söz konusu Rabb edinilenin kimliği ile değil eylemin kendisi olduğunu belirtiyor.⁶⁸

Arap müşrikleri sadece Allah'ın (c.c) varlığını kabul etmekle kalmayıp O'nun, kendi batıl ilahları da dâhil olmak üzere, bütün âlemin yaratıcısı maliki ve en üstün Rabbi olduğuna inanıyorlardı. Allah'a (c.c) dua ettikleri, kendilerine bir bela musibet dokunduğunda O'na sığındıkları biliniyor. Hatta Allah (c.c) için İbrahim (a.s)'den kalma bir takım ibadetler de yapıyorlardı. Fakat bir taraftan da putları Allah'la (c.c) kendileri arasında aracılar olarak görüyorlar, onlara ibadet ediyorlardı.⁶⁹

Aslında bu ayetler tarih boyunca tüm şirklerin sahte mazeretini ortaya koyar. Buradan anlaşılan şirke bulanmış inanç sahiplerinin şirk nesnelere biribir Allah (c.c) yerine koymadıkları gerçeğidir.⁷⁰ Ama Allah'ın (c.c) eşsiz nizamını kabul etmeleri bir takım dünyevi menfaatlerine engel teşkil edeceğinden kendi tutarsızlıklarını bastırmak için sahte ilahlar ittihaz ederler. Tutarsız olduklarını kendileri de bilirler. Bazen de tarihin karanlıklarından gelen batıl gelenekler sebebiyle şirke düşerler.

Genel kabul gören sıralamaya göre Alak suresinin ilk beş ayeti nazil olan ilk ayetlerdir. Bu surenin ilk ayetinde kullanılan ilk isim Rabb'dır.

“İkra', bismi RABB'ike!” (Rabbının adıyla oku!)

Allah-u Teâlâ kendisini ilk kez görüşme yaptığı bir insana tanıtıyor. Ve kendini tanıtırken onlarca isim ve sıfatlar içerisinden sadece Rabb ismini kullanıyor. Peygamber (s.a.v)'in uzun Hıra tefekküründen sonra çokça merak ettiği yaratıcısı kendini ilk bu isimle tanıtıyor.⁷¹

O kendisini Peygamberine 'Rabb' olarak tanıttığından Hz.Muhammed (s.a.v) da O'nu böyle tanımış ve O'nun Rabb oluşu Resûlü teskin etmeye yetmiştir. Elimizdeki mushafı açtığımızda da ilk surenin ilk ayetinde yine O kendini bu isimle tanıtıyor. “el- hamdü lillêhi Rabbi'l- âlemîn” Rabb olan Allah biçiminde tanıtıyor.

İsa (a.s) da insanlara aynı adla O'nu tanıtmıştı:

“Ey İsrail oğulları! Benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a ibadet ediniz.” (Maide 5/30)

68 —Taberi, Age., IV,282–284; Razi, Age., XI,485–486; Kurtubi, Age., VIII,197–199; Kutub, Age., VII,263–265; Faiz, Age., I,49.

69—Bkz. Zümer 39/3; Yunus 10/18.

70— İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an*, Zümer 39/3 Dip not 4, s. 910.

71— İslamoğlu, *İman Risalei*, s:174–176.

Rabb ismi ilk nazil olan otuz surede seksen kez geçtiği halde Allah ismi sadece yirmi kez geçmektedir.

Kur'ân'ın amacı insanların gönlünde sahih Allah (c.c) inancını oluşturmaktır. Cahiliye insanı bir şekilde Allah'ın (c.c) varlığına inanıyordu. Sorun, bu insanların sahih Allah inancını kaybedip Allah'a ait olan sıfatları başkalarına da paylaştırmış olmalarıydı. Bundan dolayı Allah (c.c) ilk ayetlerle insanların kafasındaki batıl Rabb inancını silip sahih Allah inancını yerleştirmeyi hedeflemişti.

Yukarda Rabb kelimesinin anlamlarından da anlaşıldığı gibi Rabb, insanın varlığını kuşatan bir tanrıdır. İnsanoğlunun kendi işlerine, malına, yaşantısına karışmayan bir tanrı edinme isteği en eski zamanlardan beri var olan bir eğilimdir. Bunun değerlendirmesini yapan İslamoğlu şu tespiti yapmaktadır:

“Yapısı itibariyle zulme ve cehle aşırı meyyal olduğunu vahiyden öğrendiğimiz insan kendi varlığını kuşatan bir tanrı yerine varlığını kuşattığı ve kontrol altında tuttuğu sahte bir tanrı edinmeyi şeytani menfaatlerine ve nefsanî zaafalarına daha uygun bulmaktadır. Bu nedendir ki hep işine karışmayan, nefsi, malı, vicdanı, düşüncesi ve eylemi üzerinde söz ve karar, güç ve kuvvet sahibi olmayan bir uyduruk ilah aramış bulamamışsa da kendi elleri ile imal etmiştir.”⁷²

Allah'ın Rabb sıfatı konusunda insanın düştüğü tek şirk Allah'ın Rabb sıfatını inkâr değil bir de bu sıfatı başkalarına vermek biçiminde tezahür etmektedir.

“Allah'ın kendisine vahy, hüküm ve peygamberlik verdiği hiç kimsenin, bunun ardi sıra topluma ‘Allah'ın peşi sıra bana da kulluk edin!’ demesi düşünülemez. Aksine, ‘İlâhî kelâmı derinlemesine öğrenip onu başkalarına da öğreterek Rabbânî şahsiyetler olun’ der. Yine o, melekleri ve peygamberleri rabler edinmenizi emretmez; siz Allah'a kayıtsız şartsız teslim olduktan sonra, o size inkârı emreder mi hiç?” (Ali İmran 3/79–80)

Ayetlerden de anlaşıldığı gibi Allah dışında değer verilen ne tür bir yapılanma olursa olsun –peygamberlik bile olsa- Allah'ın Rabb sıfatını bir başkasına vermek kesinlikle yasaklanmış ve şirk kabul edilmiştir.

72 — İslamoğlu, *Age.*, s. 179.

2.3.3. Allah'ın Hakimiyeti

'Hüküm' 'ha-ke-me' fiilinden mastardır ve lügatte ıslah için engel olma, mukayyet olma, sahip çıkma, bağlama manalarına gelir. İbnü'l Esîr, Hakem ve Hakîm'in, Hâkim kelimesinin anlamına yakın olduğunu söyler. Hâkim'in en açık vasfı zulmü önlemesidir. Hâkim'in hikmeti, saçmalığı yanlışlığı engeller. Hakem ise taraf tutma arzusunu men eden kimsedir.⁷³

Bu kelime Kur'ân'da bağlama, engel olma anlamına (Hac 22/52), yargı anlamına (Nisa 4/58), Kanun, nizam, sistem anlamında (Maide 5/50), aynı kelimedenden türeyen Hâkim ve çoğulu Hukkâm, yargılayan, yöneten (Bakara 2/188; En'am 6/114) anlamlarına gelir.⁷⁴

Hükmü Allah'a (c.c) tahsis etmek, tevhid inancının vazgeçilmez bir unsurudur. Bu tahsisin ilk şartı Allah'ı (c.c) Şâri' olarak birlemektir. Allah'tan başka birini mutlak anlamda din va'z edici olara kabul etmek onu Allah'a eş koşmaktır.⁷⁵ Peygamberlik, dini, hayata uygulamaya yönelik dinin bir parçası olduğundan, Peygamberler, Allâh'ın (c.c) koyduğu bir hükmü açıklayıcı, tahsis edici vb. şekilde sınırlandırıp açıklayabilir.⁷⁶

"Yoksa Allah'ın izin vermediği dînî konularda onlar için yasalar koyan ortakları mı var?" (Şura 42/21)

Burada Allah'ın (c.c) izin verdiği konularda yasa koymanın meşru olduğu ve bu alanlarda başkalarının da kanun koyabileceği sonucu çıkmaktadır. Allah'ın (c.c) izninden kasıt O'nun vahiyle bildirdiği değişmez ilahi değerler dışında kalan alanlar olduğu açıktır. Vahyin belirlediği konularda ise peygamberlerin dahi değişiklik yapma yetkisi yoktur.⁷⁷

"Onların aralarında Allah'ın hükümleri ile hükmet." (Maide 5/48) Bu kanun koyma yetkisini ister bir şahsa ister bir gruba tevdi edilsin fark etmez. Tabî ki bu dini hükümler konusunda böyledir. Yoksa -dini emirlere aykırı olmayacak şekilde- çağın gereklerine göre, insan hayatını kolaylaştırıcı kurallar konulabilir.

Allah (c.c), insanlığı mutlu edecek tüm yasaların dayanağı olacak şekilde temel kurallar va'z etmiştir. Allah'ın (c.c) koyduğu bu hükümler tüm zaman ve mekânlarda geçerlidir.

73 — İbn Manzur, Age., "h-k-m" mad. XII,951-952; İsfehânî, Age., "h-k-m" mad. s. 248-250.

74 — Manzur, Age., XII,951; İslamoğlu, Age., s.148; Yıldırım, Age., s. 174-175.

75 — Karadavi, Age., s. 34-35.

76 — Bkz. Suat Yıldırım, *Peygamberimizin Kur'ân'ı Tefsiri* isimli eserinin ilgili kısımları, Kayıhan Yay. İstanbul 1983. s. 139-280.

77 — İslamoğlu, Age., s.149.

“Son olarak, seni de bu görevi (hakkıyla ifa edeceğin) bir yol ve yönetime kavuşturduk: o yolu izle, sakın ha (kendini) bilmezlerin keyfi yargılarına uyma!” (Câsiye 45/18)

Allah (c.c), ulûhiyyette ve rubûbiyyette tevhidi emrettiği gibi hükümde de tevhidi (emirlerine uymayı) emretmiştir. O’nun hükmüne uymayan hevâsına uymuştur:

“Fakat eğer senin (bu çağrına) cevap veremiyorlarsa, iyi bil ki onlar kendi keyfi ve bencil yargılarına uyuyorlar. Allah’ın rehberliği dışında kendi keyfi ve bencil yargılarına uyan kişiden daha sapkın biri olabilir mi? Şüphesiz ki Allah, zulmü tabiat haline getiren bir toplumu doğru yola yöneltmez.” (Kasas 28/50) O, hükümlerini peygamberler yoluyla indirmiştir ve insanları ona uymaya çağırmıştır. **“İşte bu da bizim indirdiğimiz mübarek bir kelimedir: Şu halde ona uyun ve sorumluluk bilincini kuşanın ki rahmete nail olasınız.”** (Enam 6/ 155). Yüce Allah, insanları, her hangi bir konuda anlaşmazlığa düşerlerse Allah’ın (c.c) kitabına ve Resul’ünün sünnetine başvurmalarını emretmiş, (Nahl 16/64), Kitabın gönderiliş hikmetinin insanlar arasında Allah’ın (c.c) gösterdiği şekilde hüküm vermek olduğunu buyurmuş (Nisa 4/105), Resûlün vermiş olduğu hükme gönül rızalığı ile teslim olmamayı iman etmemek olarak nitelendirmiş (Nisa 4/165), kendi indirdiği ile hükmetmeyenleri kâfir, fâsık ve zalim olarak vasıflandırmıştır (Maide 5/44–47).

Dini konularda Allah’ın (c.c) dışında başka bir merciye emretme, yasaklama, helâl ve haram kılma, teşri ve hâkimiyet hakkını verme gibi haller tevhide hâlel getirir. Allah’ın (c.c) hükmüne karşı gelmek, onu kabullenmemek ya da başkasını O’nun hükmüne tercih etmek Allah’ın (c.c) ulûhiyyetini inkâr etmektir. Bu insan Allah’ın (c.c) varlığına, yaratıcılığına, ahirete ve daha inanılması gerekli olan şeylere inansa dahi bu böyledir.⁷⁸ Dinin müdahil olduğu alanlarda hüküm yetkisini Allah’tan (c.c) başkasına vermenin şirk olduğu Tevbe suresinin 31. ayetinin tefsiri babındaki Peygamber efendimiz (s.a.v)’in değerlendirmesi de buna işaret etmektedir.⁷⁹

İblis, Allah’ın hükmüne razı olmadığı için kâfir oldu. Hâlbuki Allah’ın (c.c) varlığına, birliğine, izzetinin yüceliğine ve hatta O’ndan korktuğunu itiraf etmiştir.⁸⁰ Buna rağmen hükmüne razı olmadığı için kâfir olmuştur. İblisin bu davranışının benzeri çağımızda da mevcuttur.

78 — Karadavi, Age ,s. 42–44; İslamoğlu, Age., s. 150–164; Kalkan, Age., s. 39–40.

79 — Bkz. Tezimiz 29. sayfası.

80 — Bkz. Enfal 8/48.

Bir müslümanın, Kur'ân'ın hak-batıl, doğru - yanlış, iyi- kötü, güzel-çirkin gibi ölçülerini kabul etmemesi düşünülemez. Bunu yapan Allah'ın dininden sapmış olur.⁸¹ *“Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, mü'min bir erkeğe ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”* (Ahzâb 33/36)

Bu bağlamda Maide 44–47. ayetlerin değerlendirmesini almak istiyoruz. Bu ayetlerde Allah'ın indirdikleri ile hükmetmeyenlerin kâfir, zalim ve fâsık olacakları bildirilmektedir. Bu kimse Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyerek Allah'ın İlahlığını inkâr ettiğiinden; insanları Allah'ın ebedi saadetleri için va'z ettiği hükmün dışında başka bir hükme zorladığından ve Allah'ın dinini bırakıp başka dinlere uyduğu için kâfir, zâlim ve fâsık olur. Eğer bir kimse Allah'ın indirdiğini inkâr etmediği halde onu terk ediyorsa bu durumda o kâfir değil zâlim ve fâsık olur.⁸²

Ancak burada bir hususa dikkat çekmekte fayda var; müslüman bir idarecinin Allah'ın hükümlerini ve naslarını müslümanların maslahatına uygun olarak yorumlaması, hükmü tatbikte illeti ve İslam'ın ruhunu esas alması, Allah'ın hükmünü tatbik etmeme olarak adlandırılmaz. Hz. Ömer'in bazı uygulamaları buna örnek olarak verilebilir.⁸³ 'İslam'ın Ruhü', ilahi dengenin gözetilmesidir. Bu ruh gözetilmeden yapılacak bir uygulama zulme ve haksızlığa dönüşebilir.

İslam bir hayat metodudur. İslam, bütün faaliyet türlerini içeren, onları çeşitli kesimleri arasında ilişki kuran ve hepsini en temeldeki kurala bağlayan bir dindir. Allah, Kur'ân'ın tüm insanlar için bir yaşam düzeni olmasını uygun görmüş bulunmaktadır. Allah bu dini insanlara uygun gördüğünde, onun tüm insanları kapsayacağını biliyordu. Yine Allah, bu kitabı nihai kaynak olarak uygun gördüğünde, bunun tüm insanların yararına olacağını, kıyamete dek bütün insanları kapsayacağını biliyordu. Bu kitaptan, değil uzaklaşmak, bir bölümünü değiştirmek bile, İslâm'a ilişkin bu bilginin bulunması hasebiyle, kişiyi inkâra götürür.⁸⁴

81 — Kalkan, Age., s. 39–40.

82 — Kutub, Age., IV,263; İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s. 202–203.

83 — Kutub, Age., XIV,382; İslamoğlu; Age., s. 159 Hz. Ömer'in Müellefe-i Kulüb'e zekât vermemesi, Müslüman erkeklerin Hristiyan kadınlarla evlenmesine izin vermemesi vb. Hz. Ömer (r.a) burada 'devir değişti' anlayışıyla Kur'an'ın nasslarını reel politığe uygun olarak yürürlükten kaldırmıyordu. Geçici olarak nassların illetlerini, hikmetlerini göz önünde tutarak yürütmesini durduruyordu. Geniş bilgi için bkz. Fevzi Zülaloğlu, *Temel Kaynağımız Kur'ân*, Ekin Yay.2001, s. 128–129; Dücane Cündioğlu, *Kur'ân'ı Anlamanın Anlamı*, Kaknüs Yay., İstanbul 2005, s.91-109

84 —Kutub, Age., IV,270–271.

“Yoksa istedikleri cahiliye hükmü müdür? Kesin inançlılara göre Allah'ın verdiği hükümden daha iyisi düşünülebilir mi hiç?” (Maide 5/ 50)

1.4. TEVHİDE ZIT OLAN BAZI KAVRAMLAR

1.4.1. Tâğut

‘Ta Ğa’ sınırı aşmak, isyanda ve karşı çıkışta fazla ileri gitmek, haddi tecavüz etmek demektir. Çoğul ve tekil, dişil ve eril olarak kullanılan ‘tâğut’ terimi haddi aşan, Allah (c.c) dışında kendisine ibadet ve itaat edilen herkes veya her şey olarak tanımlanır.⁸⁵

Ebu İshak ‘tâğut’u Allah’tan (c.c) başka mabud kabul edilen her şey olarak tanımlar. Tâğut, kâhinler ve şeytan olduğu söylendiği gibi bazı tefsirciler de tâğutu muşahhaslaştırarak Uyey İbn Ahtab ve Ka’b bin Eşref olduğunu söylemişlerdir. Şa’bi, Ata ve Mücahid, tağutu şeytan, kâhin sapan ya da saptıran her önder diye tanımlarlar.⁸⁶

İbn Manzur’un aktardığına göre Ahfeş de ‘tâğut, putlardan ve insanlardan küfürde ileri giden ve haddi aşan cinlerden ve insanlardan her önder ve lider’ diye tanımlar.⁸⁷

Razi, Müfessirlerin ‘tâğut’ hakkında şu görüşleri zikrettiklerini söyler: Ömer, Mücahit ve Katade’ye göre şeytandır; Saîd ibn Cübeyr kâhin olduğunu belirtir; Ebu’l- Âliye’ye göre sihirbazdır; bazıları da putlardır demiştir (Razi, bu bazılarının kim olduğunu belirtmez); cinlerin ve insanların taşkınlıkları olup azan, haddi aşan her şeydir. Kısaca, insanı Allah yolundan alıkoyan her şeydir.⁸⁸

Tuğyan mantığı, insanın kendi arzu ve heveslerini ilahlaştırması, kendini her şeyin üstünde görmesi, kendini güçlü varsayıp ilâhî ölçüleri tanımamasıdır. Sırat-ı müstakîmden sapmadır. İnsan belli nimetlere kavuştuğu ve kendini başkalarından müstağnî zannettiği, kendisinde istediğini yapabilecek bir güç, bilgi, yetenek vehmettiği zaman artık Allâh’ı da unuttur. Tuğyankâr insanların özellikleri, elebaşları kendi tuğyanlarını haklı göstermek ve insanlar üzerinde rableşip onların dünya hayatlarını düzenlemek için belli hükümler koyarlar, insanları

85 — İsfehani, s.304; İbn Manzur, Age., XV,9; Razi, Age., II,427–428; İslamoğlu, *İman Risalesi*. s. 166.

86 — İbn Manzur, Age., XV,9–10.

87 — İbn Manzur, Age., XV,9.

88 — Razi, Age., II,427–428.

bunlara uymaya zorlarlar, işte Kur'ân bunlara Tâğüt der.⁸⁹ İnsanın bir takım güçlere ulaşma isteği hali insanın yapısında mevcuttur. Ancak vahyi kendisine rehber edinen kişi içindeki bu eğilimleri törpüler, insanlara zararsız hale getirir.⁹⁰

Tâğüt, Nisa suresi 76. ayette insanların uğruna savaştığı batıl şeyler ve davalar olarak geçmektedir:

“İman edenler Allah yolunda, inkâr edenler de şeytani güçlerin yolunda mücadele ederler. O halde, Şeytanın dostlarına karşı mücadele edin! Unutmayın ki Şeytanın hilesi kesinlikle zayıftır.”

Tevhîdin gerçekleşmesinde ilk unsur, ibadetin ihlâsla Allah'a yapılmasıydı. O'ndan başkasının layık olmadığı ta'zim, sevgi ve ibadetin, yani ulûhiyyetin O'na has kılınmasıydı. İkinci unsur, tâğutları inkâr, onlara ibadet eden, onları dost edinen herkesten uzaklaşmaktır. Bu o kadar önemlidir ki Kur'ân bazen tâğutları inkârı Allah'a imandan önce zikretmiştir:

“Tâğutları inkâr edip Allah'a iman eden kimse kopmak bilmeyen sağlam bir ipe tutunmuştur.” (Bakara 2/256)

İbn Kayyım, tâğutu şöyle tarif etmiştir: ‘Tâğüt, kulun haddini aşarak, ibadet ettiği, tabi olduğu, itaat ettiği her şeydir. Her kavmin tâğutu, Allah ve Rasulünü bırakarak, muhakeme olmak istedikleri, Allah'tan başkasına ibadet ettikleri, Allah'tan (c.c) bir delil olmaksızın izinden gittikleri, Allah'a (c.c) itaat etmeleri gereken yerde, itaat ettikleri şeydir. Bunlar dünyanın tâğutlarıdır. Onları ve onlarla birlikte insanları düşündüğünüz zaman, çoğunun Allah'a (c.c) ibadetten uzak ve tâğutlara ibadet etmekte olduklarını, Peygambere (s.a.v) itaatten uzak, tâğüt ve izleyicilerine itaat ettiklerini görürsün.’⁹¹

Elmalılı, tâğutu, kendisini tanrı yerine koyan ve insanları yanlış yollara sevk eden kötü kişiler olarak tarif eder.⁹²

Tâğüt, sağduyuya ters düşen, gerçeği çiğneyen, Allah'ın (c.c) kulları için çizdiği sınırı aşan düşünce, sistem, ideoloji anlamlarına gelir. İtaatte Allah'a (c.c) ortak koşulan her şeydir.⁹³

89 — İbn Kesîr, *Tefsîru'l Kur'ân'il Azîm*, (ç. B. Karlığa, B. Çetiner) Çağrı Yay., İstanbul 1993, I,519; Ünal, Age., s. 312; Toshihiko Izutsu, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, (ç.S. Ateş) Ank. Üniv. Bas. Evi, Ankara 1975, s.17; Dilek Soyalmış, *Kur'an'da Tuğyan Kavramı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış. Yük. Lis. Tez.), Erzurum 2008, s. 10–12.

90 — Hayati Aydın, *Kur'ân'da İnsan Psikolojisi*, Timaş Yay., İstanbul 1999, s. 295.

91 — Karadavi, Age., 37.

92 — Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Ku'an Dili*, (sad. Heyet) Zaman Neş. İstanbul Trs. I, 870.

Kendisine kayıtsız şartsız itaat edilecek tek merci Allah'tır. O'nun dışındakilere O'ndan dolayı itaat edilir. Bu tür itaatler meşruiyetini Allah'tan alırlar.

“Yemin olsun biz her topluma ‘Allah’a tapın, tağuta (tapmaktan) kaçının’ diye bir elçi gönderdik.” (Nahl 16/36)

“Ey Ademoğulları, ben sizden ahd almadım mı: ‘Şeytana tapmayın, o sizin apaçık düşmanınızdır, bana tapın, doğru yol budur’ diye.” (Yasin 36/60–61)

Ayetlerdeki ‘tapmak’ elbette ki itaattir. Tapmak ona ibadet etmek onun önünde secde etmek, onun için namaz kılmak, oruç tutmak değil itaattir. İtaat edilen şey Allah'ın hükümlerine aykırı olursa bu tâğuta itaat olur.

“Sana ve senden önce indirilenlere inandıklarını söyleyenlere baksana! Birbirlerini (ilahlık rolüne soyunan) şeytani güç odaklarının(tâğutun) hâkimiyetine çağırmakta bir sakınca görmüyorlar; oysa onu inkâr etmekle emrolunmuşlardı. Nitekim şeytanın tek arzusu, onları derin bir sapıklığa itmektir.” (Nisa 4/60)

Tâğut bir semboldür; küfrün, zulmün, şirkin, azgınlığın, adaletsizliğin ve akla gelebilecek tüm kötülüklerin sembolü. Tâğut, insanın ilahlaştırdığı her şeydir. İnsanla Allah arasına gerilen tüm engellerdir. Tâğut, insana Allah'ın koyduğu sınırları çiğneten her şeydir.

“İman edenler Allah yolunda inkâr edenler tağut yolunda savaşırlar. Şeytanın yordakçılıarı ile savaşın, çünkü şeytanın hilesi zayıftır.” Nisa 4/ 76)

İman etmek aynı zamanda ‘ittiba’ demektir. Tabi olmak, yani Allah'ın hükümlerine şartsız ve pazarlıksız uymaktır. (Bkz. Hucurât 49/15; Nisa 4/116)

Biri çıkıp Allah'a inandığını ancak buyruklarına uymayacağını söylese, o Allah'ı da inkâr etmiştir. Aynı şekilde Rasûlullah'a inandığını söylese ve ‘ben sana tabi olmayacağım’ dese Allah Rasûlünü inkâr etmiş olur. Böyle insanlara örnek olarak cahiliyyenin ünlü Taifli şairi Ümeyye bin ebi-s Salt verilebilir. Bu zat Allah'a, Peygamberine, Meleklerle ve Âhret gününe inanırdı. Ancak Rasûlullah'a tabi olmaktan kaçınırdı. Sebep olarak da Taif kadınlarının kınamasından çekindiğini söylemiştir.⁹⁴ Demek ki sade iman yeterli değildir. İman iddiasında bulunanlar onu ispat etmelidirler. Allah'ın hükmüne tabi olmak ise imanın ispatıdır.

93 —Kutub, Age., II,47.

94 — İslamoğlu, Age., s. 172–173; Bkz. Araf 7/175–176

Tâğut kökünden gelen ‘tuğyan’ ise ‘isyan ve gûnahta, sınır tanımayacak ölçüde ileri gitmektir.’ Fiziksel güçlerin normal sınırları aşacak derecede faal hale gelmesi de tuğyanla ifade edilmiştir. Nuh tufanı sırasında suların köpürüp azmasını tuğyan kökünden bir fiille (tağa) ifade etmektedir. *“Şüphesiz o su çığırından çıkıp tuğyan ettiğinde sizi gemide taşıyan bizdik.”* (Hakka 69/11) İnsan çığırından çıkıp tuğyan edince su da çığırından çıkıp tuğyan eder, tuğyan olan yerde tufan olur.

Tuğyan, insan egosunun, kendini ilahlaştırması, her şeyin, herkesin üstünde görmesi halinde tecelli ettiğinde doruk noktadır. Kur’ân’a göre bu doruk noktanın temsilcisi de firavun’dur. *“(Artık) Firavuna git o iyice azgınlaştı.”* (Taha 20/ 24)

Tuğyan, insanın güzele ve iyiye desteklik eden dengesinin belini kıran bir illettir. Bu yüzden Kur’ân, tuğyanı, istikametten bir sapma olarak gösteriyor. (Hud 11/112)

Tâğut, her devirde, Firavun ruhlu kişilerle, onların yordakçıları olan gûruhun genel adıdır. Kısaca tâğut, Kur’ân terminolojisinde Şeytan kuvvet ve idealinin fiziksel güç ve birimler haline gelmesini gerçekleştiren insani unsurdur.⁹⁵

Bütün uygarlıkların çöktüğü azmak yüzündendir. Bu daha çok madde ve ondan kaynaklanan değerlere aldanarak azmaktır. *“Biz bir toplumu mahvetmek istediğimizde, onun servet ve mallarla azıp şımarmış kodamanlarına birtakım emirler yöneltiriz veya onları o ülkenin yöneticisi yaparız da, onlar bizim emirlerimize karşı çıkarlar. Böylece o ülkenin batması gerekli hale gelir. Biz de o ülkeyi yerle bir ederiz”* (İsra 17/ 16)

1.4.2. Şirk

‘Şirk’, ‘şerike’ fiilinden mastardır. Şirk ve aynı kökten gelen şirket, müşâreket, sözlükte mülk ve saltanatta ortak olmaktır. Bir şeye veya bir mala birden fazla kişinin ortak olması demektir. ‘Eşreke’ fiili ise ortak kılmak, ortak olmak anlamına gelir ki ortak koşana ‘müşrik’ denir. Şirk, kelime anlamı itibariyle bir ortaklığı, ortak olmayı, bir eş-arkadaş tutmayı ve tasarrufta hissedar olmayı, bir şeyi uğursuz saymayı, hadiselerin meydana gelişini adi sebeplere

95 —Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’an’ın Temel Kavramları*, Yeni Boyut Yay. İstanbul 1994, s.558–562

bağlamayı ifade eder. Aynı kökten gelen şerik, arkadaş, yardımcı, hissedar demektir. Şirk, ortak olma, eş, arkadaş bulmadır. İştirâk ise, küfür anlamında kullanılır.⁹⁶

İstılahta şirk; Allah'a (c.c) zatında, sıfatlarında, fiillerinde ve mülkünde ortak ve denk tanımaktır. Şirk Allah'ın (c.c) ilahlık vasıflarını Allah'tan başkasına vermektir. Allah'tan (c.c) başka ilahlar tanımak, herhangi bir varlığı ibadet edilecek varlık olarak görmek, sırf Allah'a ait olan bazı sıfatları başka varlıklara vermektir. Şirk Allah'tan (c.c) başka ilahlar olduğuna inanç, söz ve eylemle iddia etmek, Allah'ın (c.c) dışında ibadet edilecek, dua edilecek birinin varlığını kabul etmektir.⁹⁷ Şirk, esasen nimeti verenle veremeyeni bir tutmak ya da nimeti verenin vasıflarını kudretsiz varlıklarda görmek demektir. Bu durumda şirkin iki yönü vardır. Biri, kudretsiz varlıkları Allah'ın yanına koyup O'nunla eşit kılmak, diğeri de Allah'ı hiçbir gücü ve iradesi olmayan tanrıların seviyesine indirerek onlarla müsavi tutmaktır.⁹⁸ Şirk, tevhidin temeli olan 'lâ ilâhe illallâh' gerçeğinin dışına çıkmak, Allah'tan (c.c) başka ilâh (lar) olduğunu inanç, söz veya eylemle iddia etmek, Allah'ın (c.c) dışında ibadet edilecek, dua edilecek, gerçek anlamda güç ve kudret sahibi olduğunu kabul etmektir.

Şirk kavramı insanların uydurdıkları dinleri tanımlama açısından son derece önemlidir. İnsanlar, tarih boyunca sınırlı sayıdaki ateistler dışında ya şirk dini üzerinde olmuşlar veya da Tevhid dini üzerinde olmuşlardır.

Şirk'in dini anlamı putperest değildir. Eğer insan, yüce yaratıcıya diğer yaratıkları ortak koşarsa, şirk ehli, yani müşrik olur. Şirk Allah'a karşı her çeşit ortaklığı reddeden tevhidin zıddıdır:

“De ki: Tek İlah ancak O'dur ve benim Allah dışında ilahlık yakıştırdıklarınızla hiçbir bağım yoktur.” (Enam 6/19)

Kur'an'da küfür ve şirkin aynı anlamda kullanıldığını ve ayrıldığı taraflarının da olduğunu görürüz. Çünkü küfrün türü ne olursa olsun değişmez sonunda hepsi Allah'ın (c.c) zatını veya bir vasfını inkârdır. Şirk, Allah (c.c) ile beraber başka tanrılar edinmek idi, ancak daha

96 — İbn Manzur, Age., X,448–451; İsfehani, Age., s. 259; Nadim Macit, Age., s.17; Kalkan, Age., s. 44–45; Ulutürk, Age., s. 262–263.

97 — Ahmet Kılavuz, *İman ve Küfür Sınırı*, Marifet Yay., İstanbul 1990, s.75; Macit Age., s. 18; Kalkan. Age., s.44; M.İ. Hafız İsmail Surti, *Kur'an'da Şirk Kavramı*, Akabe Yay., İstanbul 1985, s. 19–20; Karadavi, Age., s. 88.

87 — Muhsin Demirci, *Kur'an'ın Temel Konuları*, İfav Yay., İstanbul 2000, s. 34–35.

sonra her türlü inkâra şirk denilir olmuştur. (Rad 13/26, Bakara 2/28, Nahl 16/106, Mü'min 40/42, Fussilet 41/9) ayetlerinde küfürle şirkin aynı anlamda kullanıldığını görmekteyiz. Müşriklerden Allah'ın kâinatın yaratıcısı ve nizam vericisi olduğunu kabul etmeyen azdır. Müşrikler mutlak inkârcı değillerdir. Çünkü Allah'ın (c.c) varlığını inkâr etmezler. Mekkeli müşrikler de doğrudan Allah'a yönelmeyi değil de putlar aracılığı ile Allah'a yönelmeyi seçmişlerdi. Sonraki nesiller ise doğrudan putlara tapmaya başlamışlardır. Aslında her müşrik taptığı putta, Tanrıya has özelliklerin olmadığını bilir. Ancak zamanla putları, geçmiş atalarının hatıratı ya da aracı kılmaktan çıkarıp putların kendilerine tapmaya başlar. Bundan dolayı Kur'ân, en keskin eleştirilerini şirk ve müşriklere yöneltir. Şirk ve putperestlik bir çeşit düşünce yoksunluğudur. İnsanlar menfaatlerine bu tür bir inancın daha uygun düştüğünden dolayı bu inancı benimsemişlerdir.⁹⁹

Kur'ân, şirk üzerinde ısrarla durmaktadır. Çünkü tarih boyunca dinsiz toplumlardan çok şirk koşan toplumlarla, ateist toplumlardan çok müşrik insanlarla karşılaşırız. Kur'ân'da eş, ortak, denk anlamlarına gelen 'nidd' (çoğulu 'endad') kavramı da Allah'a ortak koşmak anlamında kullanılır. Her ne kadar 'nidd' eş, ortak, denk anlamlarına gelse de, bu eş ve ortaklık dostluğu değil rekabet ve düşmanlığa dayalı bir zıtlık üzerine kurulur. Nidd'i 'misl' den ayıran da budur. Kelimenin aslının 'dağıtmak' olduğu hatırlandığında, sapmanın temelinde Allah'ın gücünü dağıtmak arzusunun yattığı görülmektedir.¹⁰⁰ Şirkin temelinde yatan, Allah'ın müdahil olmadığı alan fikrini, hayatın anlamlı ve amaçlılığını zımnî inkâr anlamına gelmektedir. Bu da maddeyi tanrılaştırıp onu sonsuz ilan eden bir sapmaya yol açmaktadır.¹⁰¹

Kur'ân'da Şirk ve türevleri çok yerde geçmektedir. Şirk kelimesi geçmese bile, ayetlerin çok büyük bir kısmı, tevhidi hâkim kılmak için şirkle mücadeleyi konu edinir.¹⁰²

İnsan, 'insan' olma özelliğini iman etme özelliği dolayısıyla kazanmıştır. Çünkü akıl ve kalp sahibidir. Yeme, içme, nefes alma, üreme gibi özellikleri ise diğer canlılarda da mevcuttur. Hayvanlar iman etmezler. Çünkü akıl ve kalpleri yoktur. Tüm bu özelliklerden insana özgü olan ve insanı diğer canlılardan ayıran özellik ise imandır. Çünkü insan gücü sınırlı, bağımlı ve

99 — Ulutürk, Age., s. 263–265; Macit, Age., s.21–24.

100 — Razi Age., II,130–133; İslamoğlu; Age., Fussilet 41 / 9, 11. dipnot, s.943.

101 — İslamoğlu, Age., Ahkâf 46/3, 5.dipnot, s. 998.

102 — Kalkan, Age., s. 44–52.

muhtaç bir varlıktır. Kendinden daha güçlü, kendisi gibi bağımlı ve muhtaç olmayan birinin yardımını olmadan yaşayamaz. Güçsüzlüğünü, bağımlılığını ve muhtaç oluşunu her fark edişinde bağlanacak, inanacak, sığınacak, tutunacak ve barınacak birilerini arar. Kendisine put edinme ve Allah'tan (c.c) başka tanrılar bulma süreci de onun bu fitri ihtiyacını yanlış yerlerde araması dolayısıyla¹⁰³

“ Kendilerine destek olsun diye Allah'tan başka tanrılar edindiler.” (Meryem 19/81)

“Belki yardım olunurlar diye Allah'tan başka tanrılar edindiler.” (Yasin 36/74)

Şirkin de bir mantığı var. Menfaat bu mantıkta da geçerli, lakin çok yanlış yapılmış bir hesap. Şirk, şirk koşan kimseyi, şirk koştuğu nesne karşısında nesneleştirir. Allah'a (c.c) ait bir niteliği bir başka varlığa yakıştıran insan, o andan itibaren tanrılık yakıştırdığı şirk nesnesinin karşısında 'emre amade' asker durumuna düşer. Yardımcı olur diye kulluk ettikleri sahte ilahların hiç bir yardımını göremedikleri gibi kendileri de kullanılıp atılırlar.¹⁰⁴

“Onlar kendilerine yardım edemezler. Tersine kendileri onlar için hazırlanmış askerlerdir.” (Yasin 36/75; Ayrıca bkz. Hud 11/101)

Şirkin temelinde heva ve hevesine, nefsinin tutkularına kul olan insanların Tevhide başkaldırışı yatar. Bütün müşrikler ve müşrik toplumlar çoğunlukla ahlâksız, arzuların ve tutkuların peşinde zulm ve fesat içindedirler. (Bkz. Araf 7/80–81; Ankebut 29/29; Şuara 26/146–151; Hicr 15/3) İşte nefislerine kul insanlar tevhidin bağlıları üzerinde baskı kurarak sonunda onları Tevhîd toplumundan Şirk toplumuna dönüştürürler. İnsan zayıf noktasını Allah'a (c.c) kullukla gideremeyince putunu kendisi yapar ve tapar. Kur'ân'da bir ayette şirk şöyle izah edilir: **“Allah'ı gereği gibi takdir edemediler.”** (Hac 22/74) Bundan dolayıdır ki kendi elleriyle yaptıkları putlara 'bunla brizi Allah'a (c.c) yaklaştırsınlar diye tapıyoruz' derler. Şirk, Kur'ân'da insanların dinini adlandırma açısından kullanılan iki temel kavramdan biridir. Toplumlar ya şirk veya Tevhîd üzere olmuşlardır. Şirk koşturmak salt bir inkâr olayı değildir. Müşrikler de inançsız insanlar değildir; aksine Allah'a (c.c) inanan ama yanlış inanan, Allah'ın (c.c) yanında başka varlıklara da ilah diye tapıyan kimselerdir.¹⁰⁵

¹⁰³ — İslamoğlu, *İman risalesi*, s.123.

¹⁰⁴ — İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân*, s.882.

¹⁰⁵ — Ali Ünal, *Kur'ân'da Temel Kavramlar*, Nil Yay., İstanbul 2003, s. 312.

“De ki: ‘Yer ve ondaki varlıklar kime aittir, eğer biliyorsanız (cevaplasanıza)’ ‘Allah’a aittir’ diyecekler. De ki: O halde hâlâ (onurunuzu) hatırlamayacak mısınız? (Mü’minun 23/84–85)

Hatta Allah’ın her şeyin hâkimiyetini elinde bulunduran yönetici olduğuna, onun koruyup kolladığına fakat koruyup kollamaya muhtaç olmadığına inanıyorlardı:

“De ki: “Her şeyin hâkimiyetini elinde tutan, (her varlığı)kollayıp kayırdığı halde kendisi kimsenin kayırıp kollamasına muhtaç olmayan kimdir, biliyorsanız (söylesenize)?” “Allah’tır” diyecekler. De ki: “O halde nasıl büyülenmiş (gibi) davranabiliyorsunuz? (Mü’minün 23/ 88–89)

Müşrikler meleklere inanıyorlar, her şeyi Allah’ın dilediğine inanıyorlar ve fakat sapık bir kader anlayışıyla **“ Rahman dilemeseydi biz onlara tapmazdık.”¹⁰⁶** Diyerek putlara tapmalarını Allah’ın dilemesine bağlıyorlardı.

Kur’ân müşriklerin yeryüzünde birliği ve huzuru bozan, insanlar için zararlı, çirkin bir tip olarak görür ve pislik olarak nitelendirir:

“Ey iman edenler! Bilin ki şirki karakter haline getiren herkes baştan ayağa pistir.” (Tevbe 9/28) Buradaki pislik, manevi bir pisliktir ve şirkin pislik oluşu aklın kullanılmamasıyla alakalıdır.(Bkz. Yunus 10/100)

Kur’ân’da şirk, herhangi bir şeyi, yüceltme bakımından Allah’la (c.c) eşit düzeyde görmek veya bunu davranışlarıyla göstermektir. Kur’ân bize Allah’ı birçok isim ve sıfatıyla tanıtmış ve ondan başka ilah olmadığını kesin olarak bildirmiştir. İlah, Allah’ın (c.c) Kur’ân’da bildirilen sıfatlara sahip olan varlıktır. Allah (c.c) gerçek ve tek olan ilahtır. İşte Allah’a (c.c) özgü herhangi bir sığata başkasının Allah’la(c.c) birlikte veya bağımsız olarak sahip olduğunu iddia etmek, Allah’tan (c.c) başka ilah kabul etmektir, yani şirktir.

Kur’ân şirki nitelendirirken de onu en büyük günah (Nisa 4/8), büyük zulüm (Lokman 31/13), büyük cehalet (Araf 7/ 138), apaçık sapıklık (Ankebut 29/5), Büyük alçaklık (Hacc 22/31), ahlak bozukluğu (İbrahim 14/35), hakkı batıla karıştırma (Al-i İmran 3/71) şeklinde niteler. Peygamber (s.a.v) de şirkin neden büyük günah olduğunu şöyle açıklıyor:

“En büyük günah seni yaratmış olduğu halde Allah’a şirk koşmandır.”¹⁰⁷

106 — Zuhraf 43/ 20; Enam 6/ 109; Nahl 16/35.

Kur’ân’da birçok ayette Allah Teâlâ, insanları şirke düşmemeleri hususunda uyarır: **“De ki: Ey kendini bilmezler güruhu! Allah’tan başkasına kulluk etmemi mi öneriyorsunuz? Doğrusu sana ve senden öncekilere (insanoğluna iletilmek üzere) şöyle vahyettik: (‘Ey insan!) Eğer Allah’a ait nitelikleri başkalarına yakıştırırsan, kesinlikle yapıp ettiklerin boşa gidecek, üstelik büsbütün kaybedenlerden olacaksın! Asla böyle yapma; sen yalnız Allah’a kulluk et ve şükredenlerden ol!”** (Zümer 39/ 64- 67).¹⁰⁸

Kur’ân’ın bu ve benzer birçok ayetine baktığımızda açıkça görülür ki, Allah (c.c), Âdem (a.s)’dan Hz. Muhammed (s.a.v)’e kadar ne kadar peygamber gelmiş ise hepsine insanları sadece Allah’a kulluk etmeye çağırılmalarını ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmamalarını emretmiştir. Ve Allah’a şirk koşanların da affedilmeyeceğini bildirmiştir:

“Hiç şüphesiz, Allah, kendisine şirk koşanları bağışlamaz. Bunun dışında kalanlar ise, (onlardan) dilediğini bağışlar. Kim Allah'a şirk koşarsa elbette o uzak bir sapıklıkla sapmıştır.” (Nisa 4/116)

1.4.2.1. Şirke Düşmenin Sebepleri

1- *İnsanın Kendisini (Hevasını) Tanrılaştırması:* Çok büyük kuvvetlere sahip olmaları sebebiyle kendi hevalarına tapmaları ve gurura kapılıp uluhiyet iddiasında bulunmalarıdır: **“Firavun sizin en yüce Rabb’iniz benim dedi.”** (Naziat 79/24) **“Derken Firavun kavminin arasındayken ‘Ey ulusum diye seslendi; ‘Mısır’ın hâkimiyeti bana ait değil mi? Bütün bu akarsular ayağımın altından akıyor mu? Ne yani bunu da mı görmüyorsunuz?’”** (43 Zuhruf/51) Ayetten de anlaşıldığı gibi Firavun’da kendini büyük görme ve beğenmişlik vardı ve bu onun kendini tanrılaştırmasına sebep olmuştu. **“Evet evet, insan mutlaka azar, kendi kendine yettiğini sandığı zaman.”** (Alak 96/ 6–7)

Kendi nefsinin ilahlaştırması ve Allah’a (c.c) değil de kendisine tapan ve tapılmasını isteyenler; başkalarının haklarına el uzatmanın yalnız Allah’a ibadet edildiği sürece mümkün olmadığını bilirler. Çünkü Allah’ın (c.c) dini adaleti emreder. Şirk ise nefsinin ilah edinenlerin, insanları kendilerine kul etmeleri ve sömürmeleri üzerine kuruludur. Bu yüzden tâğutlar, kendi

107 — Davutoğlu, Age., Kitabı’l İman, H. No: 141.

108 — Ayrıca bkz., 29 Ankebut / 25; Bakara 2 / 165; Nisa 4 / 117; Nahl 16 / 51–52; Şuara 26 / 213; Hacc22 / 30–31; Yasin 36/74–75.

nefislerini ilahlaştırmak için, ilkelerini kendilerinin koyduğu ve başkalarının haklarını gasp üzere kurulu şirk düzenini isterler. Onlar ortaya attıkları ilahlara insanları taptırarak aslında kendilerine kulluk ettirirler. Sosyal ve siyasal anlamda şirk, insanların insanlara kulluk ettikleri sistemin adıdır.¹⁰⁹

2- *Atalarıyla Gururlanıp Onların Yolunu Körü Körüne Takip Etmek, Örf-Adetleri Yüceltmek ve Kendi Irkını Üstün Tutmak: Şirkin temel sebebi cehalettir. Cehalet ise taklidi getirir. Cahiller doğru bilgi için hiçbir gayret sarf etmezler. Böyle olunca da sadece atalarında kalan yanlış bilgilere sarılıp onun savunucusu olurlar. “Doğrusu bizden önce babalarımız şirk koşmuştu, bizse sadece onların peşlerinden giden kuşağız; dolayısıyla batılı icat edenlerin yaptıkları yüzünden bizi mi helak edeceksin?” (Araf 7/ 173) “Onlara ‘Allah’ın sizin için indirdiklerine uyun’ denildiği zaman, ‘hayır biz atalarımızın başımıza sardığı geleneğe uyarız.’ derler. Ya ataları hiç akıllarını kullanmayan ve doğru yolu bulamamışsalar?” (Bakara 2/ 170)*

3- *Aşırı Sevgi ve Hürmet, Toplumun Önde Gelenlerine Karşı Aşırı Saygı Zamanla İnsanların O Şahsı Putlaştırmasına Sebep Olur: “Ey kitap ehli! Dininizde taşkınlık etmeyin, Allah hakkında ancak gerçeği söyleyin. Meryem oğlu İsa, Mesih, Allah’ın peygamberi, Meryem’e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur. Allah’a ve peygamberine inanın; “üçtür” demeyin, vazgeçin, bu hayrınızdır. Allah ancak bir tek ilâhtır. Çocuğu olmaktan münezzehtir, göklerde olanlar da, yerde olanlar da O’nundur. Vekil olarak Allah yeter.” (Nisa 4 / 171) “De ki: ‘Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabalarınız, elde ettiğiniz mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret, hoşunuza giden evler, sizce Allah’tan, Rasûlünden ve Allah yolunda cihaddan daha sevgili ise, Allah’ın hükmü gelinceye kadar bekleyin.’ Allah fâsık kimseleri doğru yola erdirmez.” (Tevbe 9/24)*

Peygamber (s.a.v) zamanındaki Mekke müşrikleri Allah’la (c.c) birlikte birçok ilâha inanıyorlardı. Kendi isteklerine göre put yapıp sonrada onlara tapıyorlardı. En büyükleri Hubel, Lat, Menat, Uzza isimli putlar idi. Bunların yanı sıra Ved, Suva, Yeğüs ve Nesr isimli putlar da vardı. Bunlar aslında Hz. Nuh döneminde yaşamış iyi huylu, cömert insanlardı. Bu insanlar ölünce insanlar onlara sevgilerini heykellerini dikerek göstermeye çalışmışlar ve zamanla onlara

109 — Karadavi, Age., s. 77–80; Kalkan, Age., s. 53–63; Surti, Age., s. 30–31.

tapmaya başlamışlardır.¹¹⁰ Put, kişinin Allah (c.c) dışında hayatının amacı kıldığı maddi ve manevi her şeydir. Peygamber efendimiz (s.a.v) bu tehlikeye dikkat çekerek buyurur ki: *"İsrail oğullarının İsa'yı ilahlaştırdıkları gibi siz de beni ilahlaştırmayın."*¹¹¹

4- *Kibir ve Büyükleme:* Cehennemdeki kâfir kuluna Allah şöyle seslenir: *"Sana, ayetlerim gelmişti de, onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştun."* (Zümer 39/59; Bkz. Mü'min 40/27; Sebe 34/34)

5- *Haddi Aşmak:* *"Karun, Musa ümmetindendi. Ama o, toplumda kendini bilmez bir bağü/taşkın oldu. Biz ona öyle bir hazine vermiştik ki, onun anahtarları güçlü bir topluluğa ağır gelirdi. Kavmi ona demişti ki: 'Şımarıp böbürlenme, Allah, taşkınlık edenleri sevmez. İyilik yap, Allah'ın sana verdiği âhiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Ve dünyada fesat çıkarmaya niyetlenme. Allah, bozgunculuk yapanları hiç sevmez."* (Kasas 28/76–77)

6- *İstiğna, Zenginlik ve Refahla Şımarma, Dünyevi Endişelenme:* *"Hayır, doğrusu insan, istiğna ederek (kendi kendine yeterli olduğunu zannederek) tuğyan/azgınlık etmektedir. Oysa dönüş Rabbinedir."* (Alak 96/6–8) *"Doğrusu uyarıcı göndermiş olduğumuz her kasabanın varlıklı kimseleri, onlara: "Biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz" diye gelmişlerdir."* (Sebe 34/34)

7- *Çoğunluğa ve Zanna Tabi Olmak:* *"Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar, zandan (kesin olmayan bilgidен, tahmin ve teoriden) başka bir şeye tâbi olmaz, yalandan başka (söz) söylemezler."* (En'am 6/116)¹¹²

1.4.2.2. Şirkin Çeşitleri

Şirk; cahiliye Araplarında olduğu gibi sadece puta tapmaktan ibaret değildir. Evet, belki en bariz şekli budur ancak sadece putlara tapanlar müşrik değildirler. Putlara ibadet şirk çeşitlerinden sadece biridir. Farklı zamanlarda ve farklı cahili toplumlarda şirk çeşidi de farklıdır.

110 — Ahmet Güç, "Put" mad. *DİA.*, İstanbul 2000, XXXIV/ 364–365; Kalkan, Age., s. 45; Surti, Age., s.36–39.

111 — İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara 1988, XV,204.

112 — Geniş bilgi için bkz. Suat Yıldırım, *Kur'an'da Ulûhuyüt*, Kayihan Yay., İstanbul 1997, s.337–380; Demirci, Age., s. 36–38.

Arap câhiliyesinde de şirk tek çeşit ve puta tapmaktan ibaret değildi. Bunun yanı sıra meleklerle, cinlere tapmak ve örf, adet ve kabile taassubu gibi çeşitli şirk unsurları mevcuttu.¹¹³

Şirk; temel olarak büyük ve küçük şirk diye ikiye ayrılır. Büyük şirk, Allah'la birlikte başka bir ilaha -ki bu güneş ve ay gibi gök cismi, put ve taş gibi cansız varlık, herhangi bir hayvan ve kendilerinin tanrı olduğunu iddia eden ve insanların da onu bu şekilde kabul ettiği insandır (firavun gibi)- kulluk etmektir. Bu tür şirk inancına sahip olanları Allah'ın affetmeyeceği ve cennete girdiremeyeceği şirktir. (Bkz. Nisa 4/ 48 ve 116) Karadavi, büyük şirkin bir de gizli olanı olduğunu söyler ki bu, insanların ölümlere ve makamât sahibi kabirlere dua etmek, onlardan bir şeyler istemek, onlardan hastalara şifa, darda kalmışlara yardım vb. taleplerde bulunarak onların bunu karşılayacağına inanmaktır.¹¹⁴ Karadavi, bu tür şirkin gizli olmasının iki nedeni olduğunu söyler:

a-İnsanlar yaptıkları duayı ibadet saymamaktadırlar. İbadeti sadece rükûa, secdeye gitmek, oruç, namaz gibi ibadetlere hasrediyorlar. Hâlbuki dua ibadettir.

b- Onları bir ilah olarak kabul etmediklerini aksine bizim gibi insan olduklarını kabul etmekle beraber, onların Allah'la kendileri arasında aracılık yaptıklarını ve Allah katında şefaathçi olduklarına inandıklarını dile getirirler.¹¹⁵ Bu, eskiden müşriklerin kapıldıkları vehimlerdir. **"Onlara, bizi Allah'a yaklaştırsın diye ibadet ediyoruz"** (Zümer 39/3) **"Onlar, Allah'ı bırakarak kendilerine fayda da zarar da vermeyen putlara ibadet ederler; bunlar Allah katında bizim şefaathçılarımızdır derler."** (Yunus 36/18) Hiç bir zaman tanrıların ve putlarının yarattığına, rızık verdiği, dirilttiğine, öldürdüğüne inanmadılar. Allah şöyle buyurur: **"Ey Muhammed! And olsun ki, onlara, gökleri ve yeri kim yarattı", diye sorsan, onları güçlü olan, her şeyi bilen yaratmıştır, derler."** (Zuhruf 43/9)

"De ki, gökten ve yerden size rızık veren kimdir? Kulak ve gözlerin sahibi kimdir? Diriyi ölüden çıkararak, ölüyü de diriden çıkararak kimdir? Her işi düzenleyen kimdir? Allah'tır, diyecekler. O zaman O'na karşı gelmekten sakınmaz mısınız? de. (Yunus 11/31) Rabbimiz kendisinin bize çok yakın olduğunu ve dua ettiğimizde kabul edeceğini bize bildirir: **"Kullarım, sana beni sorarlarsa; bilsinler ki, ben onlara yakınam."** (Bakara 2/186) **"Rabbimiz, bana kulluk**

113 —Yıldırım, Age., s. 1–9.

114 —Karadavi, Age., s.40.

115 —Karadavi, Age., s.39–40.

edin ki, size karşılığını vereyim, buyurmuştur." (Mümin 40/60) İnsanların bu şekilde yanlış düşünmesinin ana sebepleri ise bilgisizlik, düşünmemek, bazı gerçekler hakkında düştüğü şüphecilik, kibir ve heva-heves peşinde olmalarıdır.¹¹⁶

Küçük şirk ise, eğer Allah'ın rahmeti olmaz ve insan ölümünden önce tevbe etmezse, kendisine yaklaşan ve üzerinde ısrar edenin kâfir olarak ölmesinden korkulan büyük günahdır.¹¹⁷

İbn Teymiyye, şirki iki kısma ayırmaktadır:

1- Allah'a, O'nun Rubûbiyeti hususunda şirk koşturaktır. Allâh'ın (c.c) Rabb olma niteliğine ortak koşturadır, yani evrenin ve olayların var oluş ve yönetilişinde Allâh'tan (c.c) başka bir merciin de etkili olduğunu düşünmek veya söylemektir. Allahu Teâlâ kendisinden başka bu evrende söz sahibi olmadığını, insanların bu hususta kendisine ortak koşturukları hiçbir şeyin zerre ağırlığına dâhi egemenliklerinin olmadığını bildirir.¹¹⁸

2- Ulûhiyet şirkidir; Allah'ın (c.c) İlahlık vasıflarına başkalarını da ortak kılmak, O'ndan başkasına kulluk sunmak, dilekte bulunmak amacıyla dua etmektir.¹¹⁹ Böyle şirki Kur'ân "*Ancak sana kulluk eder ve ancak senden yardım dileriz.*" (Fatıha 1/4) diyerek reddeder.

Kur'ân'ı Kerîm'in delilleri şirkin her türlüşünü hedef almakla beraber, birinci planda, Allah'ı tanıdığı halde, O'na başkalarını ortak koşturmuşan müşrik tipini muhatap almaktadır. Çünkü insanlığın en büyük sapıtması bu yolla olmaktadır. Kur'ân'ı Kerîm şirki şiddetle mahkûm eder. Onun hiçbir konudaki mücadelesi, şirki yıkmak hususundaki mücadelesi kadar dikkat çekici değildir.

Şirkin yukarda belirttiğimiz iki çeşidi dışında başka isimlerle de gruplandırılmıştır. Şirk-i İstiskâl (Birbirinden ayrı iki ilâhın varlığını kabul etmek); Şirk-i Teb'iz (Allah'ın bir olduğunu kabul ederken beraber birden fazla tanrının toplanmasından meydana geldiğini kabul etmek); Şirk-i Takrib (Allah'a yaklaştıracığı zannıyla bir takım varlıklara tapmak); Şirk-i Taklid (Çevrenin etkisinde kalınarak düşülen şirk); Şirk-i Esbab (Sebepleri putlaştırmak); Şirk-i Ağraz (Acaba

116 — Suat Yıldırım Age., s. 285–299; Karadavi, Age., s. 40.

117 — Karadavi, Age., s.39.

118 — İbn Teymiyye, Age., II,117; Ayrıca bkz., Sebe 34/82.

119 — İbn Teymiyye, Age., II,218.

Allah ne der yerine insanlar ne der? Diyerek insanların hatırını Allah'ın hatırından üstün tutmak.)¹²⁰

Bu şirk çeşitleri yanında, bazı inanç ve davranışlardan dolayı düşülen şirkler de vardır. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz:

Allah'ın Sıfatları Konusunda Şirke Düşmek: Sadece Allah'a ait olan bazı sıfat ve özellikleri, Allah'la birlikte veya ondan bağımsız olarak başkasına vermek.

“En güzel nitelikler ve tüm mükemmellikler Allah'a mahsustur. Artık O'na onlarla yalvarıp yakarın ve O'nun yüceltilmesinde haktan sapan kimselerden uzak durun! Onlar zamanı gelince yaptıklarından dolayı cezalandırılacaklardır.” (Araf 7/180)

Yakınlaştırma ve Vasıta Anlayışıyla, Şefaatchi Kabulüyle Düşülen Şirk: ***“Dikkat et, hâlis din Allah'ındır. O'nu bırakıp kendilerine birtakım dostlar edinenler, 'onlara, bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz' derler.”*** (Zümer 39/3; Bkz. Yunus 10/18)

İbadetleri Allah'a (c.c) Ulaştırmak İçin İnsanla Allah (c.c) Arasında Arabuluculuk Yaptığına İnanılan İnsanları Allah'a (c.c) Eş Koşma: Allah'ın (c.c) buyruklarını insanlara ulaştıran peygamberler dışında bu anlamda başka aracı yoktur. Kul ile Allah (c.c) arasına ibadet yönünden ise peygamberler dahil hiç kimse giremez. ***“Kullarım sana Benden sorarlarsa, Ben şüphesiz onlara yakınım. Bana duâ edenin, duâ ettiği zaman duâsına cevap veririm. O halde onlar da Benim çağırımı kabul etsinler ve Bana inansınlar ki doğru yolu bulabilsinler.”*** (Bakara 2/186)

Kur'ân'la, Dinle, Peygamberle Alay Etmek, Onlara Hakaret etmek: ***“Eğer onlara, (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, 'biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk' derler. De ki: 'Allah ile, O'nun âyetleriyle ve O'nun peygamberi ile mi alay ediyordunuz? (Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden (tevbe eden) bir grubu bağışlasak bile, bir gruba da suçlu olduklarından dolayı azab edeceğiz.”*** (Tevbe 9/65–66; Bkz. Nisa 4/140)

Allah'tan Başkasına Tevekkül: ***“Mümin iseniz Allah'a tevekkül ediniz.”*** (Mâide 5/ 23)

Sevgi, Hürmet ve Bağlılık Yönünden Şirk: ***“İnsanlardan bazısı Allah'tan başkasını Allah'a -hâşâ- eşler, ortaklar, benzerler edinirler de onları Allah'tı sever gibi severler. İman edenlerin ise Allah'a olan sevgileri daha güçlüdür. O zulmedenler, azaba uğrayacakları***

120 — Macit, Age., s. 40; Kalkan, Age., s. 46–66.

zaman, muhakkak bütün kuvvetin tümüyle Allah'ın olduğunu ve Allah'ın vereceği azabın gerçekten şiddetli olduğunu bir bilselerdi.” (Bakara 2/165)

Gizli şirk: Bilindiği gibi açık şirk; Allah'ın (c.c) zatında, sıfatlarında ve isimlerinde ortak tanımadır. Bunun tespiti kolaydır. Ancak gizli şirk öyle değildir. Bunun farkına varmak çok zordur. Kişi çoğu defa şirke düştüğünün farkına bile varmaz. Peygamber (s.a.v) bu hususta Müslümanları uyarmaktadır: *“Ben ortakların şirkte en müstağni olanıyım. Kim bir amel yapar, buna benden başkasını ortak kılsa onu ortağıyla baş başa bırakırım.”*¹²¹ Riya gizli şirkin başında gelmektedir. Bir insan, insanlar görsün diye ibadet ederse veya insanlar beğensin diye ibadetine daha bir ehemmiyet verirse veya ibadet etmekle insanlar nezdinde bir fayda amaç edinirse, bu ameli faydasızdır ve Allah'a (c.c) şirk koşmuş olur. Bu küçük şirkin insanı büyük şirke sürüklemesinden korkulur.¹²² Allah Rasûlü (s.a.v) bu konuda şöyle buyurur: *“Sizin hakkınızda en çok korktuğum küçük şirktir.”* ‘Küçük şirk nedir ey Allah'ın (c.c) elçisi?’ diye sordular. *“Riyâdır. Allah Teâlâ, kıyâmet günü insanların amellerinin karşılıklarını verdiği zaman riyâkârlara: ‘Dünyada kendilerine gösteriş yapmakta olduklarınıza gidin. Bakın bakalım, onların yanında bir karşılık bulacak mısınız?’ buyurur.”*¹²³ Başka bir hadisi şerifinde ise: *“Ey insanlar şirkten sakınınız. Muhakkak ki o karıncanın kımıldamasından daha gizlidir.”* buyurmaktadır.¹²⁴

1.4.2.3. Şirkin Zararları:

Şirk insanın manevi yönü için bir hastalıktır. Nasıl ki vücuda giren zararlı bir mikrop dikkate alınmaz da zamanla bedeni yıkarsa şirk de zamanla manevi hayatı yıkar. Onun için Mü'min şirk karşısında çok duyarlı olmalıdır. ***“Kalplerinde hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını artırmıştır ve ısrarlı yalancılıkları yüzünden cehennem azabını hak ederler.”*** (Bakara 2/10)

Şirk, insanın değerinin ve yerinin düşmesidir. Allah onu yeryüzünün halifesi kılmış, tüm varlıklara üstün tutmuştur ve yer ve gökte ne varsa onun hizmetine sunmuştur. Ancak o değerini

121 — Davutoğlu, Age., Zühd, H. No: 2985; İbrahim Canan, Age., VII,3123–313.

122 — Abdulvehhab, Age., s. 126–127.

123 — Canan, Age., XVII,587-588.

124 — Canan, Age., XVII,533.

bilmez ve şirke düşerse o zaman da en aşağılık varlık olur: *"...Hayvan sürüleri gibidir onlar, belki daha da aşağı! Onlar gaflete gömülmüş olan zavallıdırlar."* (Araf 7/174)

Şirk, izzeti öldürüp yerine zilleti, köleliği getirir. İnsanlık için hakarettir. Şirk, hurafelerin yuvasıdır. Şirk, büyük bir zulümdür ve insanın ebedi cehennemde kalmasına sebep olur. İnsanın kendi nefesine, diğer insanlara ve Allah'ın hakkına zulümdür:

"Hani Lokman oğluna nasihat verirken 'Yavrucuğum Allah'tan başkasına ilahlık yakıştırma! Çünkü her türlü ilahlık yakıştırma gerçekten de büyük bir zulümdür." (Loman 31/13) "Sana da, senden öncekilere de vahyolunmuştur ki 'eğer şirk koşarsan, şüphesiz bütün amellerin boşa gider ve hüsrâna uğrayanlardan olursun." (Zümer 39/65) "Allah, kendisine şirk/ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah'a şirk koşan kimse büyük bir günah ile iftira etmiş olur. Kim Allah'a şirk/eş koşarsa büsbütün sapmıştır." (Nisâ 4/48 ve 116)¹²⁵

Peygamber efendimiz (s.a.v) de müşrik olarak ölenlerin, Allâhu Teâlâ'nın günahlarını affetmeyeceğini bildirir: *"Müşrik olarak ölenle, bir müslümanı haksız yere öldüren hariç, Allâh bütün günahlarını affeder."*¹²⁶

125 — Kalkan, Age., s. 66–67; Karadavi; Age., s. 78–80; Surti, Age., s. 33–35.

126 — Canan, Age., XI,542, H.No: 4148.

İKİNCİ BÖLÜM

FÎ ZİLÂL'İL KUR'ÂN'DA TEVHİD TASAVVURU

2.1. SEYYİD KUTUB'UN YAŞADIĞI TOPLUMUN SOSYAL VE SİYASAL DURUMUNA GENEL BAKIŞ

Çalışmamıza temel oluşturan *Fî Zılâl'il-Kur'ân* adlı tefsirin müellifi merhum Seyyid Kutub'u ve yaşadığı toplumun içinde bulunduğu sosyal ve siyasal durumu kısaca tanımamızda fayda olduğunu düşünüyoruz.

Merhum şehid Kutub'un dedesi Suudi Arabistan'dan Mısır'a göç eden Şeyh Vakur'dur. Mısır'ın Asyot kasabasına yerleşen Vakur'un dört çocuğundan biri olan İbrahim Kutub'un oğludur Seyyid Kutub. Kutub'un üç de kardeşi vardır. Hepsisi de ilim, irfan, ahlâk ve İslamî cihadlarıyla temayüz etmişler ve bu yolda şehîd olmayı iftihar saymışlardır.

Seyyid Kutub, 09.10.1906 yılında Mısır'ın Asyot kasabasında doğmuştur. Annesi ve babası dürüst, dindar insanlardı. Çocuklarının erdemli, dindar yetişmelerine son derece hassasiyet göstermişlerdir.¹²⁷

Öğrenme çağına gelince ailesinin ilk öğrettiği şey Kur'an olmuştur. İlkokulu bitirdiği sene Kur'an'ı da ezberlemiştir. Sonra babası onu Kahire'ye götürerek el-Ezher'in orta kısmına kayıt yaptırmıştır. Daha sonra kardeşi Muhammed Kutub'u da aynı okula kayıt yaptırmıştır. Lise çağında iken babası vefat etmiş ve ailece Kahire'deki dayısının yanına yerleşmişlerdir. 1933 yılında fakülteden mezun olduktan sonra aynı fakülteye edebiyat hocası olarak atanmıştır. Kutub, edebi hayatında dönemin edipleri olan Akkad, Tâhâ Hüseyin ve Sadık er-Rafi'den etkilenmiştir.¹²⁸

Seyyid Kutub'un hayatı iki dönemden oluşur:

- 1- Kendini edebiyata verdiği ve sınırlı bilgilerle sosyalizmi savunduğu dönem,¹²⁹
- 2- İslâm ve çeşitli doktrinler üzerinde yaptığı çalışmalar neticesindeki olgunluk dönemi.¹³⁰

127 —Abdübâkî Muhammed Huseyn, *Seyyid Kutub Hayatı Ve Eserleri*, Dâru'l Vefâ, b.y.y., 1986, s.17.

128 —Huseyn, *Age.*, s.80–82.

129 —Huseyn, *Age.*, s.15–38.

130 —Huseyn, *Age.*, s.39–42.

Kendi deyimiyle birinci dönemi ‘cahiliye dönemi’dir. Bu yıllarda ‘Dikenler’, ‘Köyden Bir Çocuk’ ve ‘Sihirli Şehir’ adlı üç roman yazmıştır. Bu romanlarında cemiyet buhranlarına dikkat çekmiştir.

Bu devrenin sonlarına doğru edebiyat sahasındaki çalışmalarını yavaş yavaş azaltmaya ve beşeriyete faydalı hizmetler yapmaya karar vermiştir.

Fakir olan Mısır halkını bulunduğu durumdan kurtarmak için bir şeylerin yapılmasının gerektiğini düşünen Kutub, günün modası olan ve henüz de yeteri kadar araştırmadığı sosyalizmi, Kur’ân’dan ve hadisten deliller getirerek savunuyor ve bununla halkın bu yoksulluklardan sosyal adalete kavuşacağını düşünüyordu.

Nihayet 1941 yılında sosyoloji doktorasını yapmak üzere Kutub, Amerika’ya gönderiliyor. Amerika’ya gitmeden önce Mısır’daki “Müslüman Kardeşler Cemiyeti” ile bir takım irtibatlar kurmuş ve “*Yeni Fikir*” adlı bir mecmua çıkarmaya başlamıştı. Bu mecmuada başta Kapitalizme ve servet sahiplerine çatıyor ve mallarını hapsederek faydasız hale getirerek fakir ve yoksullara yardım edilmemesini eleştiriyordu.

Seyyid Kutub, Amerika’da bulunduğu sırada günümüzdeki çeşitli doktrinleri tetkik etmekle geçirmiş ve dönüşte de bu yoğun çalışmasına devam etmiştir. Günde ortalama on saat okumaya ayırmıştır. Sosyalizm, komünizm ve kapitalizm’i bütün detaylarıyla inceleyip tahlilden geçirdi.

Kutub’un sosyalizmi benimseyip savunması Amerika’dan dönüşüyle son bulmuş ve hayatının ikinci evresi başlamıştır. Bu doktrinler üzerindeki incelemelerini belli bir sonuca bağladıktan sonra, bütün çalışmalarını Kur’ân’a ve İslam esaslarını tetkike ayırdı.

İnsanlığı kurtarmak adına yaptığı bu uzun ve ciddi çalışmalar neticesinde memleketinin de insanlığın da kurtuluşunu Kur’ân’a sarılmakta buluyordu. Onun bu ciddi çalışmaları ona sağlam bir itikat sağlamıştı. Şehadeti de bu sağlam ve sarsılmaz imanı sebebiyle olmuştu. Akideye ne derece önem verdiğini kendi ağzından dinleyelim:

‘Gerçek mücadeleyi verebilmek için akide şarttır. Akidesiz hayat, akidesiz insan tasavvur olunamaz. onu bir zamanlar sadece kelime olarak söylüyorduk da; cüce sefihler onunla oynuyor,

alay ediyorlardı... Bugün ise onu hadisat ve realiteler haykırıyor! Alçak lisanlar anlamasa da âdî kalemler onunla oynasalar da!.. Zaten adâlerin, sefihlerin her yerde meslekidir bu.¹³¹

Seyyid Kutub, yeryüzünde beşeriyeti kurtarmak adına insanoğlunun meydana getirdiği bütün sistemleri bir tarafa Allah'ın va'z ettiği Kur'ân nizamını diğer tarafa koyuyor, Kur'ân nizamının üstün olduğunu görüyor. Öyleyse insanlık âleminin hem maddî hem de manevî yaralarını sarabilmek için Kur'ân'a sarılmaktan başka çare yoktur.¹³²

Bu noktada karar kıldıktan sonra huzura kavuşmuş olan Kutub, fikir ve düşünce hayatının en olgun safhasına girmiştir. Bu dönemin ilk meyvesi de '*İslam'da Sosyal Adalet*' adlı eseri olmuştur. Bu eser İslam âleminde büyük yankılar uyandırmış ve zamanla diğer dillere de tercüme edilmiştir.¹³³

Kutub, Amerika'dan dönünce 'Amerika'da gördüklerim' adlı bir eser yayımlamış ve bu eserde batı medeniyetinin faydalı ve zararlı yönlerini tahlil ederek batıdan gelen her şeyi sansürden geçirmeden kabul edilmesinin fayda yerine zarar getireceğini vurgulamıştır. Kutub, Amerika'da bulunduğu sırada Amerikan hayat tarzını yakından gözlemleyerek tüketime dayalı Amerikan medeniyetini cahiliye olarak nitelendirmiştir.

Fikirlerini eserleriyle yaymaya çalışan Kutub, bir yandan da 'Müslüman Kardeşler' ile de temaslarını daha sıkılaştırdı ve kısa bir süre sonra da resmi görevinden istifa ederek İhvan-i Müslimin adlı gazetenin yazı işleri müdürlüğüne başladı.

Krallıkla yönetilen Mısır halkı oldukça fakir ve her cihetiyle kalkınmaya muhtaçtı. Seyyid Kutub ise milletini bu durumdan kurtarmayı düşünüyordu. O dönemin modası olarak bu tip memleketlerde içtimaî ve iktisâdi adaletin ancak sosyalizm ile gerçekleşeceği görüşü yaygındı. Mısırda da hep bu hava esiyordu.

1952 Temmuz'unda Mısır'da "Hür Subaylar Örgütü", iktidardaki Kral Faruk'a karşı bir darbe gerçekleştirdi. Hür Subaylar Örgütü Abdunnasır'ın, Enver Sedat ve birkaç arkadaşıyla kurduğu gizli bir teşkilattı.

Darbe sonrası bir süre perde arkasında kalan Abdunnasır, daha sonra resmen devlet başkanlığına geçti. 1954 Abdunnasır'a karşı girişilen suikast girişiminin başarısızlıkla

131 — Kutub, Age., I,12.

132 — Huseyn, Age., s.40.

133 — Huseyn, Age., s.43.

neticelenmesi zaten açık olan darbecilerle İhvan arasını iyice açmış ve müslümanların tutuklanması için fırsat olarak değerlendirilmiştir. Ağır baskı ve zorbalığın olduğu bu dönemde tutuklananlar arasında Kutub da vardı.

Bu tutuklanma neticesinde Kutub, onbeş yıl hapis cezası aldı. 1954- 1964 arasında hapiste kalan Kutub, tüm zorluklara rağmen *Fî Zilâl'il-Kur'ân* ile müslümanların düşünce dünyasında çığır açan *Yoldaki İşaretler* adlı eserini yazmayı başardı.

Fî Zilâl'il-Kur'ân'da vahyin mesajını yaşadığı çağ ile irtibatlandırarak, Kur'an'ın hayata rehber bir kitap olduğunu izah eden Kutub, *Yoldaki İşaretler* kitabıyla da İslam düşüncesinde yeni bir dönemin işaretçisi oldu.

1964'te serbest kalan Kutub, 1965'te *Yoldaki İşaretler*'de yer alan düşüncelerin kendisi için nasıl bir tehdit olduğunu fark eden Nasır'ın emri ile tekrar tutuklandı ve çıkarılan mahkeme sonucunda idamına kara verildi.

Hapis ve işkencenin yeniden başladığı bu dönemde Nasır'dan özür dilediği takdirde affedileceği kendisine bildirildiğinde Nasır'ın teklifine şu tarihi cevabı vermiştir:

*"Eğer Allah kanunu ile mahkûm edilmişsem ben Hakk'ın hükmüne razıyım. Eğer batıl kanunlarla mahkûm olmuşsam ondan çok daha üstün bir düşünceye sahip olduğum için batıldan ve münafıklardan merhamet dilemem. Allah'a şükürler olsun ki on beş sene cihad ettikten sonra bu mertebeye ulaştım. Ben Allah yolunda yaptığım iş için asla özür dilemem. Namazda Allah'ın birliğine şahadet eden parmağım asla bir tağutun hükmünü onaylayan tek bir harf bile yazmayacaktır."*¹³⁴

Seyyid Kutub, hapiste olduğu sıralarda Mevdûdî ve Nebhanî'nin yaklaşımlarından etkilendi. Kutub, itikatta, kültürde ve harekette Kur'ân merkezli bir tasavvurun önemini ortaya koydu. Cemaleddin Afgani'nin öncülük ettiği Urvetü'l Vuska ile, Muhammed Abduh ve M. Reşit Rıza'nın öncülük ettiği Menar ekolü ile; İhvan-i Müslimin, Cezayir ulema Hareketi, Pakistan Cemaati İslami, Daru't Takrib ve Hizbu't Tahrir el-İslami çalışmaları ile yükselen İslami uyanış ve İslami mücadele sürecinde daha geniş ufuklar getirici ve içinde özeleştiri de barındıran önemli katkılarda bulunmuştur. *Yoldaki İşaretler*'le tüm İslami hareketlere çok önemli özeleştiri ve stratejik analiz imkânı sunmuştur ve bu düşünceleri nedeniyle de idam edilmiştir. O, "İslam

134 — Kutub, *Yoldaki İşaretler*, s. 9.

tarihinde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in Mekke tecrübesinden sonra ilk defa, (yeniden) bir 'cahiliye'¹³⁵ toplumu tanıma yapmıştı. Kutub'un amacı şekilsel birtakım sosyal açılımlar veya düşünsel özeleştirisini ve fikrî dönüşümünü gerçekleştiremeyen re-organizasyonlar peşine düşmek değildi. O "Kur'ân Nesli"nin ikamesi için öncelikle idraklerde bir vahiy inkılâbı gerçekleştirmek istiyordu. Genç müsteşrik Euben bile Kutub'un gerçek niyetini tespit edebiliyordu: "Allah'tan başka ilah yoktur inancı, bir İslâm cemaatini inşa etmekten, organizasyonlara dair ayrıntıların tespit edilmesinden önce gelir."¹³⁶

Seyyid Kutub'un ulaştığı ve olgunlaştırdığı görüşlerini Hamza Türkmen şu şekilde sıralamaktadır:

1- Kur'ân asıl kaynak ve temel belirleyicidir. İtikadi konulara da; hadis, fıkıh gibi İslâmi disiplinlere de; metot, tarih ve toplum değerlendirmelerine de Kur'ân'ı ya da Kur'ân'ın muhkem ayetlerini belirleyici kılarak yaklaşmak gerekir. Kur'ân bir hayat kitabıdır ve ilk sahabe nesli gibi herkes Kur'ân ile eğitilmelidir. Rabbimizin tevhid ilkeleri de, bildirdiği gayb haberleri de, Rasulullah Muhammed'in konumu, sünneti ve yetkileri de, İslâmi metot, nizam öncelikle Kur'ân'a göre belirlenmeli ve Kur'ân'ın muhkem ayetleriyle çelişen veya ters düşen tüm rivayetler ve görüşler terk edilmeliydi. Çünkü Rasulullah ile birlikte inşa edilen ilk Kur'âni topluluk veya ümmet böyle oluşturulmuştu. Bizim de aslı Kur'ân'da belirtilen bu sünneti ihya etmemiz gerekmektedir.

2- İtikadi kabuller zanna dayanmamalıydı. Çünkü Yüce Kur'ân, gaybi alanda zannın hiçbir şey ifade etmediğini ve zandan kaçınmamız gerektiğini bildiriyordu. İtikadi konularda Kur'ân'ın muhkem ve açık ayetleri belirleyici idi. Dolayısıyla zan taşıyan hadisler ile, yani "ahad haber" ile yakınlık/kesin bilgi gerektiren bir itikad oluşturulamazdı.¹³⁷

3- Kutub, tevhid akidesini, fikrî ve siyasi bütünlükte ele alıyordu.

4- Seyyid Kutub, "*Sahife Fıkhi*" olarak değerlendirdiği mezhepçiliği eleştirirken, "*Hareket Fıkhi*" adı altında yaşadığımız yeni sorunlarla ilgili hayatın içinde yeni içtihadlar yapmanın önemine vurguda bulunuyordu.

135 — Kutub, *Fi Zılâl'il Kur'ân*, 1,9–14; Kürşad Atalar, "Hakkın Batılla bir Arada Yaşamaları Mümkün müdür?", *Haksöz Dergisi*, Sayı: 53; 1995, s.20–21.

136 — Hamza Türkmen, "Seyyid Kutub Anlaşılabilir mi?" *Haksöz Dergisi* S. 53 1995 s. 6–11.

137 — Türkmen, Agm., s. 6-11.

5- Kutub'a göre yeni bir hareket için Müslümanların içinde bulunduğu fikrî ve siyasi halle ilgili bir durum tespiti yapılmalıydı. Bu konuda *Yoldaki İşaretler*'de yer alan bazı tespitler şunlardı:

İslâm'ın uygulanabilmesi için ümmetin gerekliliği üzerinde duruluyordu. Tevhid ve adaletin tanıklığını yapacak olan ümmet ise, uzun bir tarih diliminden bu yana zindeliğini kaybetmişti.

Yaşadığımız toplumları yönlendiren ortak ilke ve değerler, vahyî ilkelere dayanmıyordu. Bu nedenle bireysel ibadetlerimizi yerine getirsek de cahiliye toplumlarında yaşadığımız gerçeği örtülmemeliydi.

Kur'an'ın rehberliğinde yeniden dirilişimiz ve varoluşumuz, cahiliye ile birlikte adım atıp onun yakınlığını aramakla olamazdı. Cahiliye ile buluşmak için değil, cahiliye mensuplarının İslâm'a geçmeleri için bir köprü kurulabilirdi.

Cahiliyeden hicret edip İslâm'a geçiş sağlayacak intikal süreci ise geniş çaplı ve uzun bir dönem olacaktı. Yani ümmetin temeli sağlam bir şekilde oluşmadan, bu temelin zirvesini inşa etmeye teşebbüs etmek doğru değildi. Kutub, düşünsel aşamalarının sonunda bu noktaya gelmişti.¹³⁸

2.2. SEYYİD KUTUBA GÖRE TEVHİD VE KAPSAMI

Tevhîd gerçeği, İslam'ın inançla ilgili düşüncelerin temelini oluşturan birinci gerçektir. Tek Allah'a (c.c) kul olmak, 'La ilâhe illallah' şahâdet cümlesi tarafından temsil edilen İslâm inancının ilk rûknünün yarısıdır. Bu kulluğun keyfiyetini Peygamber'imize (s.a.v) dayandırmak da 'Muhammedün Resûlullâh' cümlesinde ifade edilen diğer yarısıdır.

Kutub, bu kelime-i şahadetin her iki yönünün mü'min kalbinde temsil edildiğini söyleyerek bundan sonra gelen iman ilkelerinin ve İslâmî rûkûnların bu iki esasın gerekleri olduğunu belirtir. Çünkü Allah'ın (c.c) meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inanmak, âhiret günü ile hayırda olsun şerde olsun kadere inanmak, bunun yanında namaz, zekât, oruç ve hacc, hadler, hafif cezalar, helal haram, sosyal işlemler, İslâm hukuk sistemi ile İslâmî görüş

138 — Burhan Kavuncu, "Cahiliyeden Kopuş ve Toplumsal Sorunlar Ekseninde Seyyid Kutub" *Haksöz Dergisi*, S.53, 1995, s. 28–29; Ayrıca geniş bilgi için bkz. *Haksöz Dergisi*, S.53, s. 6–31.

sistemi, bunların tümü tek Allah'a (c.c) kul olma ilkesine dayanır, ayrıca bütün bunların kaynağı, Peygamber (s.a.v)'in Rabb'inden alarak bize bildirdikleridir.¹³⁹

'Lâ ilâhe illallah Muhammed ün Rasûlullah' şahadet cümlesinin tüm yönleri ile İslam toplumunun temelini teşkil ettiğini ve bu cümlenin müslüman toplumun özelliklerini bize belirtmekte yardımcı olduğunu, bu toplumun meydana gelme metodunu, cahiliye toplumuna karşı koyma metodunu belirtmede bize yardım ettiğini belirtir. İslam toplumunun tabiatını belirten özellikler ise bu toplumun tek olan Allah'a (c.c) tam manasıyla kullukla mümkün olduğunu belirtir. Allah'a (c.c) gereği gibi iman edilmemesi veya Allah'a (c.c) ait olan isim ve sıfatları başkasına da vermenin insanı yalnız Allah'a (c.c) kul olmaktan çıkaracağını belirtir.

" Hani Allah şöyle buyurmuştu: 'İki ilah edinmeyin; çünkü yalnız O'dur biricik ilâh! Artık benden, sadece benden sakının."

" Zira göklerde ve yerlerde olanların hepsi O'na aittir; (varlıkların) O'na olan borçluluk sorumluluğunun bittiği bir nokta yoktur. Şimdi siz kalkıp Allah'tan başkasına saygı duyacaksınız, öyle mi?" (Nahl 16/ 51–52)

Yine ibadet kastı taşıyan davranışları Allah'tan (c.c) başkasına arz eden Allah'a (c.c) kul olmamıştır.

"De ki: Benim tüm istek ve arzum, bütün ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah'a armağan olsun!" (En'am 6/162)

"Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği şeyleri kendileri için dinin koyduğu şer'i bir kural haline getiren (Allah'a) ortak yaptıkları güçler mi var?" (Şura 42 / 21)

Kutub, bu yönlerden herhangi biri eksik olursa 'La ilâhe illallah Muhammedün Rasûlullah' cümlelerinde ifadesini bulan ilk rûknü ortadan kalkacağı için İslâm'ın kendisi de var olmamış olduğunu söylemektedir.¹⁴⁰

Ortaksız Allah'ın (c.c) her alanda kulluğunu ve Allah'tan (c.c) başkasına kul olmayı reddetmeyen insan topluluğunun cahiliye toplumu olduğunu belirterek cahiliye toplumunu şöyle tarif eder:

139 — Kutub, *Yoldaki İşaretler*, Hicret Yay. İst. 1980, s. 56.

140 — Kutub, *Age*, s. 57–58.

'Gerek düşünce ve inanç tarzında, gerek ibadet kastı taşıyan davranışlarda ve gerekse ahkâmında belirecek ortaksız Allah'a (c.c) kul olma ilkesine dayanmayan bir toplum cahiliye toplumdur.'¹⁴¹

Kutub, kendilerini müslüman toplum sanan toplumların da cahiliye toplum kategorisine girdiğini belirtir ve bunun sebebinin de Allah'tan (c.c) başkasının ulûhiyetine inandıkları için veya ibadet maksadı taşıyan davranışları Allah'tan (c.c) başkasına sundukları için değil; hayat düzenlerinde tek Allah'a (c.c) kul olma ilkesini benimsememeleri olduğunu söyler.¹⁴²

Tevhid inancı yanında Allah'tan (c.c) başkasına kulluğa yer yoktur. **"O, kendinden başka bir ilah bulunmayan, diri ve yarattıklarını gözetip yöneten Allah'tır."** (Al-i İmran 3/1)

Onun için bu yalnız bir inanç ilkesi değildir; İslâmî hayatın yapısını ortaya koyan, onu diğer yaşam biçimlerinden ayıran temel ilke olmuştur. İslâmî hayat, bütün ilke ve kurallarıyla İslâm düşüncesinin bu net ve kesin olan Tevhîd inancından kaynaklanır. Tevhîd, pratik hayata tesiri olmadığı sürece gönülde inanç olarak da gerçekleşemez. Allah'tan (c.c) gelen emirleri ve Tevhid inancı hayatın her alanında kendini gösterdiği an, Tevhid, anlam kazanır.¹⁴³

2.3. İMAN ESASLARINDA TEVHİD

2.3.1. Allah'ın Zat, Sıfat ve Fiillerinde Tevhîd:

Allah'a (c.c) iman, iman ilkelerinin en başında gelir. Kutub, İman'ı şöyle tarif eder: 'İman, geçici, küçük ve sınırlı olan insan denen bu varlığın ezeli ve ebedi sınırsız temele bağlanmasıdır. Bu kaynağa bağlandığından dolayı yine aynı kaynaktan gelen evrenle ve bu evrene hükmeden temel yasalarla, bu evrende gizli olan güç ve enerji kaynakları ile sağlam bir bağ kurmasıdır. Böylece kendi kişisel, küçük sınırları dışına çıkarak koca evrenin genişliği içine dalması; basit, değersiz gücünün sınırlarını taşarak evrenin bilinmeyen büyük enerji kaynaklarına açılmasıdır. Kısacık ömrünün sınırlarını aşarak Allah'tan (c.c) başka kimsenin bilmediği uzaklıklara doğru kanatlanmasıdır.'¹⁴⁴

141 — Kutub, Age., s. 59–60.

142 — Kutub, Age., s. 62ç

143 — Kutub, *Fi Zilâl-il Kur'an*, II,217–218.

144 — Kutub, Age., XVI,346.

İman, yaratıcı ile yaratılan arasındaki ilişkinin netlik kazanması ve İlahlık makamı ile kulluk makamının bütün yalınlığı ile açıklık kazanmasıdır.

İman, insanı dünya hayatının nimetlerine tamahkârlıktan kurtarır ve onun yaptıklarının karşılığını hemen alma ve sonuca ilişkin tereddütlerini bertaraf eder. Bu sayede insan, yaptıklarını sırf Allah (c.c) istediği için yapar. Yeryüzü mükâfat yurdu değildir. Kişi imanla ömrünün kısa olduğunu, tüm zevkleri tadamayacağını, isteklerinin gerçekleşmeyeceğini ve yaptıklarının karşılığını hemen alamayacağını ve hakkın batıla üstün geleceğini göremeyeceği anlayışından kurtulur.¹⁴⁵

İman, hayatın temelidir. Bütün iyiliklerin geçerli olması için temel iyilik olan iman şarttır. İmana dayanmayan tüm iyilikler boşa çıkar. Çünkü iman, ameli sürekli olarak varlığın kaynağına bağlayan bir faktör ve varlığın amacına uygun düşen bir hedeftir. Ondan kopan tamamıyla kopmuş olur ve anlamının gerçek manasını yitirmiş olur.

İman, fitratın sağlıklı olduğunu, insan dünyasının sağlam olduğunu gösteren bir ölçüdür. Bu da insanın tüm evrenle uyum içinde olduğunu gösterir.¹⁴⁶

Allah'ı birleyen kalp, bütün evrene hükmeden ilahi yasanın birliğine inanır. Allah Teâlâ'nın insanlar için seçtiği düzenin de bu ilahi yasanın bir parçası olduğuna kesinlikle inanır. Bu yasaya uymadığı sürece de içinde yaşadığı evrenle uyum içerisinde yaşayamaz. Allah'a bir olarak inanmanın etkisi insanın düşünce ve duygu yapısında belirlediği gibi hayatında ve uygulamalarında da kendini göstermelidir. Böylece tevhid inancı sırf dille söyleniveren bir söz olmaktan çıkıp eyleme dönüşmektedir.¹⁴⁷

Allahu Teâlâ hikmeti gereği insanı hem iyiliğe ve hem de kötülüğe istidathı yaratmıştır. İsteddiği yolu tercih etme gücünü insana vermiştir. İnsan kendine verilen kabiliyetleri güzel şekilde kullanır ve kendisini hidayete götürecek delilleri kavramaya ve peygamberin getirmiş olduğu belgeleri anlamaya çalışırsa neticede iman eder. Aksine ise inkâra kalkışır.

“Eğer Rabbin dileseydi yeryüzünde yaşayanların hepsi iman ederdi. O halde insanları sen mi zorlayacaksın da iman edecekler?” (Yunus 10/94)

145 — Kutub, Age., XVI,348–349.

146 — Kutub, Age., XVI,346–350.

147 — Kutub, Age., XII,420–423.

İmana ulaşmanın yolu Allah'ın iznine ve yasasına uygun bir şekilde onu elde etmeye çalışmak, sünnetullahı uyarak Allah yolunu bulmaya çalışmaktır. Kişi eğer iman isteği taşırsa ve bunun için çaba sarf ederse Allah, yolunu gösterir ve imanın gerçekleşmesine izin verir.¹⁴⁸

Kur'ân'i Kerîm'de Rabbimiz kendisini bizlere birçok sıfatlarıyla tanıtır. Allah'a tüm bu bildirilen sıfatlar ve sırf Allah'a ait olan bu sıfatları başkasına vermeden inanmak zorundayız. Aksi halde tevhîd inancından sapmış oluruz. Bu sıfatlardan her biri İslâm düşüncesinin ana esaslarından her birini oluşturur. Kur'ân'ın Mekke'de inen ayetleri insanların düşünce sistemine tevhîdî düşünce sistemini yerleştirmeyi amaçlamıştır.

Kutub, bu sıfatlardan bazılarını Tevhid inancı açısından şu şekilde değerlendirmektedir:

İlâh: "Allah, O'ndan başka ilâh olmayan..." (Bakara 2/ 255)

İslâm düşüncesi ve İslâm'ın insanlığa sunduğu hayat sistemi Tevhîd inancı ilkesine dayanır. Buna göre, kul, kendisini, sadece Allah'a (c.c) ve O'nun uygun görüp müsaade ettiği mercilere itaat eder. Kulluğu ve ibadet eylemlerini sırf Allah'a yöneltme ilkesi de bu düşünceden doğar.

Kutub, Allah'ın 'İlah' sıfatının şu akidevî ilkeyi doğurduğunu belirtir: 'Mutlak hükümlerlik sırf Allah'a (c.c) özgüdür. Bu ilkeye göre kullar için hayat nizamı belirleyici merci Allah' (c.c) tır. Kullar, tasarruflarında bu nizama uymak durumundadırlar. Yine bu düşünceden bütün değer yargılarının Allah'a (c.c) dayandırılması ilkesi doğar. Bu ilkeye göre Allah'ın terazisinde ağırlığı olmayan herhangi bir değer yargısının hiçbir önemi yoktur.'¹⁴⁹ Bu inanç İslâm inancıyla türü ne olursa olsun diğer tüm inanç sistemlerinin ayrılış noktasıdır.

"O, kendinden başka bir ilah bulunmayan, diri ve yarattıklarını gözetip yöneten Allah'tır."

Aslında İslâm, kuru bir iddiadan ibaret değil, sadece sembol değil, sadece dil ile söylenen bir sözcük değil, hatta yerine getirdiğimiz namaz, oruç ve hacc da değildir. Asıl İslâm, tüm düşünce ve eylemlerde, teslim olmakla gerçekleşen İslâm'dır. Kutub'a göre Tevhîd inancı, hayatta tatbiki olarak yerini almadıkça vicdandaki inançla birleşip istikametini bulamaz.¹⁵⁰ Kişi, tüm sıfat ve fiilleriyle Allah'ı (c.c) birlediği zaman tüm varlığa hükmedenin de Allah (c.c)

148 — Kutub, Age., VIII,63–65.

149 — Kutub, Age., II,34–35.

150 — Kutub, Age., II,217.

olduğunu bilir. Beşeriyet için gönderilen nizamın aynı kanunun parçası olduğunu ve diğer varlıklarla kendisi arasında insicamın varlığını, neticede kendi hevâsına değil İlâhî nizama uyduğunda evrenle barış içerisinde olacağını bilir.¹⁵¹

Hayy ve Kayyûm: "...diri, yarattıklarını gözetip yöneten..."

Allah'ın (c.c) hayatı kendinden kaynaklanır ve bu anlamda bir hayat sadece Allah'a (c.c) özgüdür. Allah'ın (c.c) hayatı ezeli ve ebedîdir. Allah'ın (c.c) varlığı hayat belirtileri taşıyan diğer tüm varlıkların hayatına benzemez. Allah'ın (c.c) varlığı diğer varlıkları yaratan ve başıboş bırakan bir ilah değil, onları gözetleyen, yöneten ve her varlığın var oluşu O'nun varlığına dayanan bir var oluştur. Allah'ın (c.c) varlığı başka hiçbir varlığın varlığına da benzemez. O, varlığını kendinden alır, başlangıcı ve sonu yoktur. **'Hayy'** olduğu için Ulûhiyette ortağı yoktur. Aynı zamanda yerlerde ve göklerde ne varsa hepsi Allah'a (c.c) aittir. Bu sıfat (Mâlik) tek ilah ilkesinden türeyen kavramlardan biridir. Kutub, bu sıfatın insanların vicdanlarına yerleşmesiyle insanın 'bu benim malım' dediği her şeyin mülkiyetinin elinden kaydığını düşünür. Bu mülkiyeti, göklerde ve yerlerde bulunan her şeyi elinde tutan asıl sahibine ait olduğunu, elinde bulunan her şeyin sınırlı süreli bir emanet olduğunu bilir. Süresi dolunca bu ödünç emanetin sahibi tarafından geri alınacağı bilmesi, sırf bu gerçekleri ve duyguları içinde canlandırması bile tek başına doyumsuzluğun, tamahkârlığın, cimriliğin, ihtirasın ve amansız servet yarışının şiddetini düşürmeye, aşırılığını törpülemeye yeterli bir faktör olduğunu belirtir.¹⁵²

Bakara 255'de yer alan Allah'ın sıfatları 'Yüce ve Büyük' sıfatları ile son bulmaktadır. Burada "*O, yüce ve Büyüktür.*" demiyor da "*Yüce ve Büyük olan O'dur.*" diyerek bu sıfatları ortaksız biçimde sırf Allah'a hasrediyor. O'nun büyüklüğü ve yüceliği kendine hastır ve bu konuda O'na denk yoktur. Kutub, sonradan yaratılan her mahlukta küçüklük unsuru olabilecek eksiklik veya ziyadelik olacağından hiçbir mahluka 'Kebîr' kelimesinin karşılı olarak büyük denemez, çünkü Allâh'ın büyüklüğü karşısında hiçbir büyüklük olamaz değerlendirmesini yapmaktadır.¹⁵³

"O hem ilktir hem sondur; hem açıktır hem de gizlidir. O her şeyi bilir." (Hadid 57/3)

151 — Kutub, Age., XII,421-422.

152 — Kutub, Age., II,36-37, 214, 240; XII,557; VIII,117.

153 — Kutub, Age., VIII,521.

Allah İlk'tir, yani ondan önce olan hiçbir şey yoktur, O son'dur, yani O'ndan sonra kalacak hiçbir şey yoktur. O, açık ve gizlidir. Yani O'nun üstünde, ötesinde ve O'nun gerisinde olan başka hiçbir şey yoktur. İlk ve Son zamana ilişkin gerçeği, Açık ve Gizli de mekâna ilişkin tüm gerçekleri bütünü ile kapsar.

Hadîd suresi 4–6. ayetlerde yer alan Yüce Allah'ın 'arş'a istivası ve evreni altı günde yaratması hususundaki Kutub'un görüşleri şöyledir: Ayette geçen 'altı gün'ün ne olduğunu yüce Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceğini belirtir. Bizim bildiğimiz 'gün'lerin yer kürenin kendi eksen ve güneş etrafında dönmesinden meydana gelen iz düşümlerdir. Bu günler güneş ve yer kürenin yaratılışından sonra ortaya çıkmışlardır. O halde yüce Allah'ın evreni yaratırken hesap birimi olarak kullandığı günlerin aynıları değildirler.

'Arş' da öyledir. Biz buna Yüce Allah'ın tanıttığı biçimde inanmalıyız. Fakat ne olduğunu bilemeyiz. 'Arş'a kurulmak meselesine gelince bu deyimden varlıklar bütününe egemen olmanın kinayeli bir anlatımı olduğunu belirterek bunu şu ilkeye dayandırır: Yüce Allah durum değişikliğine uğramaz. Buna göre bir zamanlar 'Arş'a kurulmamışken daha sonra 'Arş'a kurulmuş olması düşünülemez.¹⁵⁴

Yukarda belirtilen ayetlerde Allah'ın nerede olursak olalım bizimle beraber olduğu, Allah'ın ilim ve kudretiyle her zaman her yerde herkesin ve her şeyin yanında bulunduğu, her şeyi gözetlediği anlamına gelir ki insanı yüce Allah'tan korktuğu için ürpertici, buna karşılık Allah'a yakınlığın okşayıcılığını hissettirdiği için ferahlatıcıdır.

“ O görüleni de görülmeyeni de bilen kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır. Çok esirgeyen, çok merhamet edendir.” (Haşr 59/22)

Allah'ın(c.c) '**görüleni ve görülmeyeni bilendir**' insana bu bilinci vererek yaptığı her işte Allah'ın kendisini gözettiğini, her an Allah'ın huzurunda olduğunun bilincinde olmasını sağlar ve ona göre iş yapar.

Haşr suresindeki Allah'ın (c.c) sıfatları ile ilgili ayetlerde Allah'ın (c.c) esirgeyici ve merhametli oluşuyla korku ve ümit dengeleniyor. Allah'ın (c.c) kulunu huzurundan kovmayacağı inancı veriliyor, kullarını desteksiz bırakmayacağı inancı veriliyor.

154 — Kutub, Age., XIV,287.

Allah'ın (c.c) **'Sahip olandır (Mâlik)'** sıfatıyla insana bütün mâliklik ve sahiplik tek elde toplanınca sahip olunanların birden fazla efendileri kalmaz. Efendi (Rabb) olarak sadece Allah'ı (c.c) tanımanın gerekliliğini bildirir.

O, **'Selâm'**dır, **'Esenlik verendir'** Bu isimle evrendeki her şeyin Allah'ın (c.c)himayesinde ve güvencesinde olduğu inancını verir. Dolayısıyla Allah'tan (c.c) başkasından korkunun yersiz olduğu belirir.

Allah (c.c), **'mü'min'** ve **'müheymin'**, yani **'güven verendir'** ve **'gözetip koruyandır'**

"Aziz, Cebbar ve Mütekebbir" isimleri de bunun gibidir. Bunlar üstünlük, ululuk, hâkimiyet ve galibiyet ifade eden sıfatlardır. Ondan başka izzet sahibi yoktur. O'ndan başka hâkimiyet sahibi yoktur. O'ndan başka ululuk sahibi yoktur. Bu sıfatlarında hiç kimse O'na ortak olamaz. O'ndan başkası bunlarla vasıflanamaz. Bu sıfatlar konusunda Allah eşsizdir. Hiçbir ortağı yoktur.

'Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir', 'var edendir', 'şekil verendir', 'güzel isimler O'nundur', 'İzzet sahibidir O. İşlerini hikmetle düzenleyendir.'¹⁵⁵

"Bu kitabın indirilmesi, güçlü ve her şeyi en iyi bilen Allah katındandır." "O günahı bağışlayan, tevbe kabul eden, cezası şiddetli, lütfu bol olandır. O'ndan başka ilah yoktur. Dönüş O'nadır." (Mü'min 40/ 1-3)

"Aziz": Güç ve kudret sahibi olan, galip gelen, mağlup edilmeyen. Her şeyi evirip-çeviren. Kimsenin karşı çıkamayacağı ve kimsenin hükmünü bozamayacağı zat.

"Alîm": Varlığı bilgisi ve maharetiyle yöneten. Hiçbir şeyin kendisinden gizli olmadığı ve hiçbir şeyin ilmi dışında kalmadığı zat. Allah yarattığı her varlığın, gizlediği ve açığa vurduğu her şeyi eksiksiz bilmektedir. Allah'ın ilmi, gözler önünde hali hazırda mevcut olan şeyleri ihata ettiği gibi, gayb perdesine bürünmüş, geçmiş ve gelecekte olmuş ve olacakları da kapsar. İlm-i İlahî onların her zaman bildikleri ve bilmedikleri her şeyi ihata eder. Bu tabir umumi olarak ilmin en son derecesini ihtiva eder.¹⁵⁶

"Günahı bağışlayan": Kullarının bağışlanmayı hak ettiklerini bildiği için onların günahlarını bağışlayan zat.

155 — Kutub, Age., XIV,397-399.

156 — Kutub, Age., II,40.

"Tevbeyi kabul eden": Emrine karşı gelenlerin tevbelerini kabul eden, onları himayesi altına alan, aracısız olarak onlara kapısını açan zat.

"Cezası çetin olan": Büyüklük taslayanların yıkılışını hazırlayan, tevbe etmeyen ve bağışlanma dilemeyen inatçıları cezalandıran zat.

"Lütuf sahibi": Nimetlerini ikram eden, iyilikleri kat kat artıran ve hesapsız olarak bağışta bulunan zat. Allahu Teâlâ tüm yarattıklarının rızık verenidir (*Rezzâk*). Kutub, bu rızıkların evrenin çeşitli yerlerinde saklı olduğunu ve Yüce Allah'ın evrensel yasalı gereği emek harcanarak elde edilmesi ve kullanılır hale getirilmesi gerektiğini söyler.¹⁵⁷

"Ondan başka ilah yoktur": İlahlık yalnız O'nun özelliğidir. Bu konuda hiçbir ortağı olmadığı gibi hiçbir benzeri de yoktur.

"Dönüş O'nadır": O'na hesap vermektan kaçış, O'nunla karşılaşmaktan kurtuluş yoktur. Sığınak ve dayanak ancak O'dur.¹⁵⁸

Mü'min olan kullar, Allah'ın (c.c) tüm bu sıfatlar, fiiller ve isimlere kendi mahdut aklının kavrayabildiği en geniş anlamlarla sahip olduğu ve bu sıfat, fiil ve isimler hususunda Allah'ın eşi ve benzeri olmadığını kabul etmelidir.

İhlâs suresinde Allah ü Teâlâ'nın sıfatları hakkındaki değerlendirmesi de şu şekildedir:

"De ki: O Allah tektir." Ayetinde yer alan 'tektir' ifadesi 'birdir' ifadesinden daha tutarlı ve daha anlamlı olduğunu belirttikten sonra bu 'teklik' varlığın tekliği olduğunu, O'nun varlığından başka gerçek varlığın olmadığını ve diğer bütün varlıkların varlıklarını O'nun varlığından aldıklarını belirtmektedir.

Bu teklik aynı zamanda vicdanda oluşan inanç ve varlığın bir yorumu olduğunu ve kalp bu inancı kesinkes kabul ettikten sonra Allah'ın (c.c) dışındaki varlıklara bağlanmaktan kurtulacağını söyler. Böyle iman etmiş kalp, kâinatta gördüğü her şeyde Allah'ın (c.c) elini görür. 'Bu düşüncenin yer etmesi ile insan sebeplerin etkisini de faaliyetini de yok sayar. Her şeyi, her olayı ve her hareketi kendisinden kaynaklandığı ve etkisinde kaldığı ilk sebebe havale eder, ona dayandırır. İşte Kur'ân'ın iman düşüncesini yerleştirirken önem verdiği en önemli gerçeklerden biri de budur. Bunun içindir ki Kur'ân sürekli olarak zahiri sebepleri aşarak işleri doğrudan

157 — Kutub, Age., VIII,117-119.

158 — Kutub, Age., XII,498-499.

Allah'ın (c.c) iradesine ve dilemesine bağlar.' "**Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.**" (İnsan 76/ 30)

Bu şekildeki bir İman sahibini özgür ve yüce kılar. İlk davet de tevhid gerçeğinin bu şekilde kalplere yerleştirilmesi ile sınırlı kalmıştır. Bütün gücünü bu noktada yoğunlaştırmıştır. Kutub, bu şekildeki bir tevhidin, vicdan için bir inanç, varlık âlemi için bir yorum ve hayat için bir yol olduğunu belirtiyor ve bu şekildeki bir Tevhîdin, dinin tamamı olduğunu ve bunun dışında bazı detaylar ve açıklamalar kaldığını ifade eder.

İslâm inancındaki tevhidin en önemli özelliği, hayatı bütün derinliği ile kuşatması ve hayatı bu ilkeye dayandırmasıdır. Tevhîdin ilkeleri inanç konularında olduğu kadar ahkâm alanında da kendini göstermiştir. Bu etkilerin birinci ilkesi, Allah'ın dininin tek başına tüm hayat sistemlerine galip gelmesidir.

Allah'ın (c.c) tek olmasının anlamı, O'nun '**Samed**' olması, doğurmamış ve doğrulmamış olması ve hiç kimsenin O'na denk olmaması demektir. '**Samed**'in sözlük anlamı izni alınmadan hiç bir işin hükme bağlanmadığı efendi, büyük demektir.¹⁵⁹

Yüce Allah'ın (c.c) fiilleri konusunda Kutub'un görüşü de şu şekildedir: Allah(cc)'ın işlerinin şekli kendi zatı gibi gayb konularına girer, bilinmez. İnsanın kavrayış gücü Yüce Allah'ın zatını kavrayamadığı sürece Allah'ın işlerini de kavrayamaz. Yüce Allah'a izafe edilen işlerin nasıl olduğunu düşünmeye çalışmadan onların birer gerçeklik olduğunu kabul etmekten başka çıkar yol kalmamaktadır. Aşağıdaki ayetleri de ancak bu yolla kavrayabileceğimizi belirtir: "Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi..." (Fussilet 41/ 2) "Sonra Arş'a ..." (A'raf 7/54, Yunus 10/3, Ra'd 13/ 2, Furkan 25/59, Secde32/ 4, Hadid 57/4); "Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır" (Ra'd 13/39), "Göklerde sağ elinde dürülmüştür." (Zümer 39/60), "Melekler sıra sıra dizildiği halde Rabbin gelince.." (Fecr 89/22) 'Üç kişinin fısıldaştığı yerde mutlaka dördüncüleri O'dur." (Mücadele 58/7)

Kutub, bir şeyin nasıllığını düşünmenin, ne olduğunu düşünmenin parçası olduğunu ve dolayısıyla Allah'ın zatını idrak etmenin yolunun olmadığı gibi O'nun işlerinin de nasıl meydana

159 — Kutub, Age., XVI,434-438.

geldiğini kavramanın da yolu yoktur. Kutub, bunu açıklamaya çalışan tüm filozof ve kelamcılarının cahillik yaptıklarını, sapıklığa düştüklerini ve büyük yanlışlıklara yol açtıklarını belirtir.¹⁶⁰

2.3. 2. Rubûbiyet Tevhidi:

‘Mutlak ve sınırsız Rabb’lik kavramı İslam inancının temel ilkelerinden biridir. Rabb, mâlik ve tasarruf sahibi demektir, eğitmeye ve geliştirmeye yetkili kimse demektir. Yüce Allah evreni yarattıktan sonra onu kendi haline bırakmıyor, aksine onu geliştirme, gözetme ve terbiye yoluyla tasarruf altına alıyor. ‘Mutlak Rabb’ kavramı eksiksiz ve yaygın tevhid anlayışının açıklığa kavuşmuş netleşmiş hali ile bu realitenin netleşmemiş halinin bulanıklığı arasında bocalayan insan için yol ayrımındaki işaret levhası konumundadır. Kutub, Fatiha suresinde Rabb kavramının vurgulanması hususunda şunu belirtir: ‘İslâm’ın hedefi, çok ilahlılık yükünü insanların sırtından indirerek onları değişik ilahlar arasında şaşkınlıktan kurtarmak, kendi dışındaki tüm varlıklarla birlikte mutlak hâkimiyetini onayladıkları tek bir İlâha yöneltmektir. Ardından da bu varlıkların vicdanlarını, yöneldikleri tek İlâhın gözetimi ve etkili Rabblığında, korumasının kesintisizliği, ebediliği ve yok olmazlığı ve ihmal etmezliğinde güvene kavuşturmadır.’¹⁶¹

Yaratıcı olarak bir tek o bulunduğu göre, mülk sahibi de O’dur. Tek başına yaratan ve yegâne mülk sahibi olan zat aynı zamanda tek başına rızık verendir de. Yaratıkların yaratıcı ve mâliki O’dur. O, hiçbir ortağı olmayan mülkünden dilediğine rızık ihsan eder.

Yaratma, mülk sahibi olma ve rızık verme gerçeği kabul edilince bu gerçeğe birlikte zaruri ve kesin olarak Rubûbiyyetin ve Ulûhiyyet özelliklerinin tek başına Allah’a (c.c) ait olduğu gerçeği de kendiliğinden ortaya çıkar. Kutub, cahiliye Araplarının Allah’ın (c.c) varlığını, evrenin yaratıcı olduğunu ve rızık verici olduğunu inkâr etmediklerini belirtip bu günde pek az insanın Allah’ın (c.c) varlığı hakkında tartışmaya girdiklerini söyler. Bunun sebebinin de insanları köleleştirip alınlarına zillet damgasını vuran kilise tanrısından kaçmak olduğunu söyler.¹⁶²

Kur’ân, yaratma, takdir ve hayatın doğuşu hususunu hiç Allah’ın (c.c) varlığını ispat sadedinde mevzu bahis etmemiştir. Gerek yaratılış meselesini, gerekse hayatın doğuşu gerçeğini

160 — Kutub, Age., VI,308.

161 — Kutub, Age., I,38

162 — Kutub, Age., V,357.

Kur'ân, insanları doğru yola döndürmek ve ve bu gerçeklerin icabı olan Allah (c.c) nizamını hayata tatbik etmek, ilah olarak yalnız Allah'a (c.c) bağlanmak, Rabb olarak O'na itaat etmek ve sadece O'na ibadet etmek gibi konularda bahis mevzuu eder.

Bununla beraber Allah'ın (c.c) varlığını tartışma konusu yapanların karşısında hüccet olarak durmaktadır. Frank Allen adlı biyoloji ve tabiat bilimcisi, eğer tabiatın varlığını kabul ediyorsak onun varlığını nasıl açıklarız dedikten sonra bu konuda şu ihtimallerden bahseder:

Ya bu kâinatın gerçekte olmadığını, vehimlerden ibaret olduğunu söyleriz. Bu Kâinatın var olduğu teziyle çelişir.

Veya bu kâinatın kendiliğinden neşet ettiğini söyleriz. Bu da anlamsız ve bu engin ve muhteşem sistemin nasıl başlangıçta karmaşık ve düzensiz iken meydana geldiğini açıklayamayız. Düzensizlikten düzen nasıl hâsıl olur.

Ya da kâinatın ezeli olduğunu söyleriz, bu evreni yaratan tek bir ezeli unsur vardır, bu ezeliliği cansız birine vermektense akıl sahibi canlı varlığa vermek daha mantıklı olmalıdır.

Yahut da onu yaratan birinin olduğunu söyleriz. Sonuç, Lord Keilwend'in dediği gibi "*Ne kadar derin düşünürsek düşünelim vardığımız ilmi neticeler bizi ilerde mutlak şekilde Allah'a inanmak mecburiyetinde bırakacaktır.*"¹⁶³

İslam'ın geldiği ilk zamanda insanların içinde bulunduğu inanç karmaşası sebebiyle İslam, ilgisini en başta inancı özgürleştirme konusu üzerinde yoğunlaştırmış ve Allah (c.c) ile diğer varlıklar arasındaki ilişkilerin niteliği konusunda insan vicdanına istikrar kazandıracak kesin ve berrak bir düşünce tarzı belirlemeyi ön plana almıştır.

İslam'dan önce cahiliye toplumu Allah'ın (c.c) sıfatları konusunda içine düştükleri anlamsız inançların etkisi altında idi. İslam, insanların benliklerine katıksız ve eksiksiz Tevhid inancını yerleştirmek için Tevhîd inancını düşünce sisteminin temel dayanağı olarak yerleştirmiştir. İnsanların düşüncesinde belirebilecek her türlü pürüz ve kuşkucu fısıltıyı bertaraf ederek başta Allah'ın (c.c) mutlak Rabb'liğini ilgilendiren konular olmak üzere Allah'ın (c.c) sıfatları hususunda kesin sözünü söylemiştir.¹⁶⁴

163 — Kutub, Age., V,361-362.

164 — Kutub, Age., I,36-40.

“Doğrusu, ‘Rabbimiz Allah’tır’ deyip, sonrada dosdoğru gidenlere korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.” (Ahkâf 46/13)

“**Rabbimiz Allah’tır**” sözünün ne sadece dille söylenecek bir kelime, ne de sadece insanın iç dünyasında kalan inanç olmadığını belirten Kutub, insanların **“Rabbimiz Allah’tır”** demekle Allah’ın (c.c) nizamının eksiksiz bir hayat düsturu olduğunu, Allah’ın (c.c) Rubûbiyyetinin hayattaki tüm girişimleri kapsadığını, kulluğun sadece O’na, yönelim sadece O’na olduğunu kabul ettiklerini söylemiş olurlar der. Allah’ı (c.c) Rabb olarak kabul edince kişi, yalnız O’ndan korkulması gerektiğini, O’ndan başka hiç kimseye hesap verilmeyeceğini, O’ndan başka hiç kimseden de yardım umulmayacağını, her girişim ve her düşüncede O’nun rızası gözetileceğini. O’ndan başka hiç kimsenin hükümranlılığı kabul edilmeyeceğini ve başkasının hakemliğine başvurulmayacağını belirtmiş olur.¹⁶⁵

İşte dilin telaffuz ettiği ‘**Rabbimiz Allah’tır**’ lafzı, hayatın gerçeklerinden uzak edilgen bir inanç değil, eksiksiz bir hayat programıdır. Bu noktada, bu dindeki inanca ilişkin kelimelerin, dille söylenen soyut lafızlar olmadığı bilincine varıyoruz. İşte ‘lâ ilâhe illallâh’ lafzıyla yapılan şahitlik, bir söz olmayıp bir düsturdur. Kutub bu bağlamda günümüzdeki toplumlara da sözü getirerek şu tespiti yapıyor: ‘Günümüzde milyonların söyleyip de dudaklarından öteye geçmeyen, hayatlarında herhangi bir etkisi görülmeyen tanıklığın gerçek değerini de kavırıyoruz. Onlar putçuluk benzeri cahili bir hayat düsturu çerçevesinde yaşıyorlar, fakat bir de bakıyorsunuz ki bu tür sözleri döktürüyor boş dudakları!’¹⁶⁶

“De ki: “Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?” “Allah’tır” de. “Yoksa O’nu bırakıp kendilerine bir fayda ve zararı olmayan dostlar mı edindiniz?” de. De ki: “Hiç körle gören bir olur mu? Yahut karanlık ile aydınlık bir midir?” Yoksa Allah gibi yaratması olan ortaklar buldular da yaratmaları birbirine benzettiler? De ki: “Her şeyi yaratan Allah’tır. O, bir tektir, her şeye üstün gelir.” (Rad 13/16)

Aslında ayetteki soru cevaplandırılması için sorulmuyor. Cevabı zaten az önce ayette verilmişti:

165 — Kutub, Age., XIII,315.

166 — Kutub, Age., XIII,316 Arapçası: لا تتعدى ولكنها ثم تدرك القيمة الحقيقية لمثل هذه الشهادة التي ينطق بها اليوم ملايين ; ومن شبه وثني , بينما شفاهم تنطق بمثل هذه العبارة . شفاهم الجوفاء ! جاهلي شفاهم , ولا يترتب عليها أثر في حياتهم . وهم يحيون على منهج

“Göklerdeki ve yerdeki tüm varlıklar ile bu varlıkların gölgeleri gönüllü ya da zorunlu olarak sabah akşam Allah'a secde ederler.” (Rad 13/15)

Demek ki tüm varlıklar istese de istemese de Allah'ın (c.c) buyruğu altındadır.

“De ki: Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka Rab mı arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyumsuzluğa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir.” (Enam 6/164)

“İşte O, her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah'dır. O'ndan başka tanrı yoktur. O halde nasıl olup da döndürülüyorsunuz!” (Mü'min 40/62)

Kutub, Rabb sıfatının gereklerinden olan itaat etme ilkesi çerçevesinde konuyu ulûhiyetle ilişkilendirir. Bu, tefsirin hemen her tarafında görülebilir.

İlahlık meselesi müşrikler tarafından ciddi biçimde inkâr konusu yapılmamıştır. Fakat onlar, bir İlahın varlığını kabul etmelerinin sonucunda yapılması gerekenleri yapmıyorlardı.

Yine o cahiliye mensuplarının ibadetin anlamını da daralttıklarını ve ibadeti sadece dar anlamında ibadet niteliği taşıyan eylemlerin sunulması ile sınırlandırdıklarını belirtir. Ve buna bağlı olarak da insanların sadece bu eylemleri yapmakla Allah'a (c.c) kulluk ettiklerini sanırlar dedikten sonra ibadetin anlamının bu şekilde daraltılması insanları, kendilerini Allah'ın dinin de sandıkları halde şirke götüreceğini belirtir.¹⁶⁷

2.3.3. Ulûhiyyet Tevhidi

Gerek bu dinin gerekse insanlığın ilk ortaya çıkışından itibaren gelmeye başlayan peygamberlerin getirdikleri ilahi dinler açısından temel şudur: İlahlık yetkisi kimindir? Rabb'lık yetkisi kimindir? Bunun iki cevabı vardır: Ya bu yetki sırf Allah'a aittir, yarattıklarından hiç birinin bu yetkide ortaklığı yoktur ki bu İslâm'dır veya bu yetki Allah'la (c.c) beraber bazı yaratıklar arasında ortaktır. Bu ise şirktir, açıkça küfürdür. Müminler İlahlığın ve Rabliğin sırf yüce Allah'ın (c.c) tekelinde olduğuna inanır. Bu inanç, kulların sadece Allah'a (c.c) bağlanmaları, yalnız Allah'a (c.c) kul olmaları, tek Allah'a (c.c) itaat etmeleri, sadece ve sadece Allah'ın (c.c) hayat sistemine uymaları anlamına gelir.¹⁶⁸

167 — Kutub, Age., VII,517–518.

168 — Kutub, Age., III,100–101.

İslam, ulûhiyet ve otorite birliğinin kabul edilmesidir, birlenmesidir. Allah (c.c) yalnız kendisine yapılan kulluktan başkasını kabul etmez. Bu kulluk da ancak İslam'a teslimiyet anlamıyla gerçekleşebilir, sadece bir inanç ve bilinç olarak gerçekleşmez. Kutub, insanların Allah'a (c.c) iman ettiklerini söylemelerine rağmen eğer Allah'tan (c.c) başkasının hükümleri ile muhakeme olmaya razı olurlarsa, Allah'ın kitabına ve Rasûlüne bağlanmayanlara itaat ederlerse, düşüncelerini, değer yargılarını, ölçülerini, ahlakî eğitimlerini başkasından aldıkları takdirde onların bu davranışları 'biz Allah'a iman ediyoruz' sözlerine aykırı düşer demektir.¹⁶⁹

Allah'a (c.c) ortak koşma eski cahiliyede olduğu gibi açıkça Allah'la (c.c) beraber ilahlar edinmek şeklinde olabileceği gibi sadece yüce Allah'a (c.c) has olan ilahlık vasıflarını ondan başkasına vermekle de gerçekleşebilir. Tevbe/31' deki '*Hahamlarını ve papazlarını Allah'tan başka rabler edindiler.*' Şeklinde bildirilen ehli kitabın şirki bu şekildedir. Onlar hahamlarına ve papazlarına Allah'la birlikte ibadet etmiyorlardı ancak Allah'ın başta gelen özelliklerinden olan haram - helal koyma yetkisini onlara veriyorlardı.¹⁷⁰

Allah'ı (c.c) birleme ve dini yalnız O'na tahsis etme bütün bir hayatı Tevhid ilkesi üzerine kurmaktır. Bu eksiksiz bir hayat sistemidir.

Kutub, Zümer suresi ikinci ayette ise Allah'ın (c.c) birliğine iman etmiş bir kulun; yalnız O'na boyun eğeceğini, O'ndan başka kimseye başını eğmeyeceğini, O'ndan başkasından bir şey istemeyeceğini, yaratıklarından birine güvenip dayanmayacağını belirtir. Allah'ın (c.c) birliğine iman etmiş kula göre güçlü olan yalnız Allah'(c.c) tır. Tüm kulları üzerinde hâkim ve üstün olan yalnız O'dur. Bütün kullar güçsüz ve zayıftır O'nun yanında. Kullar O'na ne bir fayda, ne de bir zarar verebilirler. Bu nedenle insanların onlardan birine başını eğmesine gerek yoktur. Onların hepsi de kendisi gibidir; ne bir fayda, ne de zarar verebilirler kendisine. Veren de vermeyen de yalnız Allah'(c.c) tır. Onun içindir ki, Allah'tan (c.c) başkasına yönelmeye gerek yoktur. Zira zengin olan yalnız O'dur. O'nun dışındaki bütün yaratıklar ise fakirdir.¹⁷¹

Allah'ı (c.c) birleyen kalp, kendisi ile yüce Allah'ın (c.c) bu evrende yaratmış olduğu bütün canlı ve cansız varlıklar arasında bir yakınlık olduğunu kavrar. Kendisine şefkatle muamele eden, ihtiyaçlarına cevap veren, 'dost' bir evren içinde yaşar. Böylece yüce Allah (c.c) ile ve

169 — Kutub, Age., II,240.

170 — Kutub, Age., V,242-243.

171 — Kutub, Age., XII,421-422.

elleriyle dokunduğu, gözleriyle gördüğü, O'nun şaheserleriyle tam bir uyum ve içtenlik içinde yaşar. Herhangi birine eziyet etmenin veya herhangi bir şeyi tahrip etmenin sakıncalı bir eylem olduğunun bilincine varır. İnsanlar ve diğer varlıklarla ilişkilerinde Allah'ın (c.c) belirlediği sınırlar dışına çıkmaz. Her şeyi yaratan, her canlıyı diriltten, kendisinin Rabbi, her şeyin ve her canlının Rabbi olan Allah'ın (c.c) koyduğu sınırları aşmaz.

Allah'ı (c.c) birlemenin (Tevhid'in) etkileri, insanın düşünce ve duygularında ortaya çıktığı gibi hayatında ve uygulamalarında da belirleyici unsur olur. Hayatın tümünü kuşatan eksiksiz, açık ve bütünü ile farklı bir program belirler. Böylece Tevhid, sırf dille söyleniveren bir söz olmaktan öte, bir anlam ifade etmektedir. İşte bu nedenle Tevhid inancının yerleştirilmesine, açıklanmasına, yüce Allah'ın (c.c) gönderdiği Kur'ân'da tekrar tekrar kendisinden söz edilmesine bunca özen gösterilmiştir. Bu öyle önemli bir olgudur ki, her çağda ve her çevrede yaşayan herkes onun üzerinde adamakıllı düşünmek zorundadır. Bu anlamı ile Tevhid, anlaşılması ve kavranması zorunlu olan geniş kapsamlı, büyük bir gerçekliği ifade etmektedir.

İnsanlık ne zaman İslâm dininin öngördüğü inanç sisteminden sapmışsa, yaratılışının doğal mantığından da ayrılmıştır. Bugün birçok yerde insanların eski Araplara benzer inanç sistemlerine inandıklarını ve basit şeyleri yücelterek onlara kulluk ettiklerini görmekteyiz.¹⁷²

Kısaca İlahlıkla Rabblığı birbirinden ayırmak mümkün değildir. Hem ilahlıkta hem de kullukta şirke yer yoktur. Bu ilke evrensel yasa sistemi olarak değişmez ve kalıcıdır.

İbadet (kulluk) kelimesinin türediği 'a-be-de' fiilinin anlamı, itaat etmek, boyun eğmek, onurunu yenip alçak gönüllü olmaktır. Bununla anlatılmak istenen kulluk noktasında sadece Allah'a (c.c) itaat etmek, sadece O'na boyun eğmek, sadece O'nun buyruklarını benimsemektir. Dolayısıyla kulluğun gerçek göstergesi tüm bu konularda sadece Allah'a (c.c) boyun eğmektir. İslam'da ibadet demek, sadece belirli görevleri yapmak demek değildir; her faaliyette, her hareket, her duygu, her niyet ve yöneliş ibadet kavramının kapsamına girer.¹⁷³

Yusuf suresi 40. ayette kulluğun sadece Allah'a (c.c) yapılması istenmektedir: ***'Allah'ı bir yana bırakarak taptığınız düzmece ilahlar, ya sizin ya da atalarınızın taktığı birtakım boş, içeriksiz adlardan başka bir şey değildirler. Allah onlara hiçbir güç vermiş değildir. Hüküm***

172 — Kutub, Age., XII,423-424.

173 — Kutub, Age., VII,517-518.

sadece Allah'ın tekelindedir. O yalnız kendisine kulluk sunmanızı emretmiştir. Dosdoğru din, işte budur. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmiyor.'

İslam'a göre ibadet eksiksiz bir hayat biçimidir. İnsan bu hayat biçimi uyarınca yaşar. Hayatının küçük büyük her olayında Allah'a (c.c) ibadet etme bilinci taşır. Allah'a (c.c) kulluk her türlü kölelikten mutlak anlamda kurtuluş ile mutlak anlamda kullara kul olma arasındaki yol ayrımıdır. Sadece Allah'a (c.c) kul olma ilkesi, insanlığın top yekûn kurtuluşunun ilanıdır. Kulluk sadece Allah'a (c.c) olacağına göre insan öncelikle yaşamın zorlayıcı ihtiyaç ve baskılarından, çeşitli batıl sistem ve güçlerin boyunduruğundan, asılsız hurafelerden kendini kurtarmak zorundadır.¹⁷⁴

"Sonra, nasıl yapıp davranacaksınız diye gözlemek için, onların ardından sizi yeryüzünde halifeler kıldık." (Yunus 10/14)

Buradan açıkça ortaya çıkıyor ki, insanın yaratılış gayesi ve ilk görevi olan ibadetin anlamı sadece birtakım sembolik davranışlar yapmaktan çok daha geniş ve daha kapsamlıdır ve halifelik görevi de ibadet kapsamına kesin kes dâhildir. Yüce Allah, *"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."* (Zariyat 51/56) buyurarak insanların ve cinlerin yaratılış amacına dikkat çekmiştir. İnsanları ve cinleri varlık kanununa bağlayan Allah'a (c.c) ibadet veya O'na kulluktur. Kur'ân'ın belirlediği bu hayat sisteminde bir kul bir de Rabb olacaktır. İbadet eden bir kul, tapılan bir Rabb...

Buradan şu gerçek ortaya çıkıyor: İnsanın yaratılış gayesi ve ilk görevi olan ibadetin anlamı sadece sembolik bir takım davranışları yapmaktan çok daha geniş ve çok daha kapsamlıdır. Kutub bu değerlendirmeleri yaptıktan sonra gerçek ibadet kavramının iki ana unsurda somutlaştığını belirtir: Biri Allah'a (c.c) ibadetin anlamını ruhlara yerleştirmek. Yani ortada bir kul ve bir de Rabb vardır. Kul kulluk eder ve Rabbe de kulluk edilir. Bunun dışında başka bir düşünce şekli yoktur ve varlık âlemi tümü ile ikiye ayrılır: Bir ibadet eden ve bir de ibadet edilen ma'bud, İbadet edilen Rabb birdir ve herkes O'nun kuludur.

174 — Kutub, Age., I,42; IX,523-524.

İkincisi ibadet; vicdandaki her seste, yapılan her davranışta hayattaki tüm alanlarda Allah'a yönelmektir. İbadet bu iki unsur ile birlikte anlam kazanır.¹⁷⁵ Ve işte o zaman, insan gerçekten Allah'a tüm gücüyle yönelmiş olur ve yaratılış gayesini yerine getirmiş olur.

Kişinin Allah'a (c.c) kulluk bilinci böyle olunca görevler, yükümlülükler ve işler karşısındaki tutumu değişir ve insan tüm bunlarda içlerinde gizli olan ibadet kavramını dikkate alır. İnsan kalbini iş ve çabaların sonuçlarından çekip çıkarınca yaptığı işin neticesine bakmaz. Çünkü o bu sonuçları elde etmek veya sonuçları kendine mal etmek için değil, aksine onlarda ibadet kavramını hayata geçirmek için gerçekleştirmiştir.

Yüce Allah kulluk konusunda kendisine hiç kimseyi ortak kabul etmez. İlk peygamberlerden itibaren insanlığa sunulan Allah'ın (c.c) dininin değişmez temeli Tevhîddir.

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor. Biz Rahman olan Allah'tan başka tapılacak tanrılar mı yapmışız?" (Zuhruf 43/45)

"Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere 'Benden başka ilah yoktur, sırf bana kulluk ediniz' diye vahyettik." (Enbiya 21/25)

Peygamber efendimize yönelik bu hitapta, peygamber efendimizle önceki peygamberler arasında uzun mesafe olduğunu bildiği halde Allâhu Teala peygamberimize onlara sor buyurmasıyla Tevhîd ilkesi üzerine kurulan tüm dinlerin birliğine dikkat çekiyor. Hiçbir peygamber kendisini ibadet mercii olarak görmemiştir. Onlar da bizler gibi, bir olan Allah'a kulluk etmiş ve insanları buna davet etmişleridir.¹⁷⁶

Yüce Allah kendisinin birliği ilkesine şirk ya da herhangi bir şekliyle benzerlik kuşkusunun bulaşmasına izin vermemiştir. Ne mahiyet, ne sıfat ne de özellik bakımından hiçbir şey O'na ortak olamaz. Peygamberler dâhil hiçbir mahlûkun kendisine ortaklığa izin vermemiştir. Yeryüzündeki tüm varlıkla kendi arasındaki bağı gerçeğini de ortaya koymuştur. Bu, ilahlık ve kulluktur. Kur'ân tüm peygamberlerin, bu gerçeği getirdiklerini bildirmektedir. Her peygamberin davet sürecinde bu gerçek ön plana çıkar. (Bkz. Araf 7/59, 65, 73, 85; Ahkâf 46/21; Neml 27/45)

Ama bu açık hakikatlere rağmen bu semavi dinlerin mensupları Allah'a bir takım kız ve oğullar yakıştırmışlardır. Rableriyle aralarındaki bağı gerçek mahiyetini iyice kavramadıkları

175 — Kutub, Age., XIV,74–76.

176 — Kutub, Age., XIII,195.

sürece hayatları istikamet bulamayacaklardır. O, ilahtır, onlar ise kullar. ***“Ne Mesih Allah'a kul olmaktan kaçınır ve ne de Allah'a yakın melekler. Kim ona kul olmaktan kaçınır, büyüklük taslarsa, bilsin ki, Allah hepsini huzurunda bir araya getirecektir.”*** (Nisa 4 /172)

O, tüm varlığın sahibi onlar da O'nun mülküdür. Varlıkların tümü kulluk bakımından eşittirler. Hiç kimsenin oğulluğu söz konusu değildir. Herkesin O'na yakınlık kurması mümkündür. Bu da takva ve salih ameldir. Bu ise herkesin gücü dâhilindedir. Bu durumda Allah ile insanlar arasındaki tüm aracılık iddiaları geçersiz olur. Her hangi bir fert, toplum ya da insanlardan bir grubun nesilden nesile geçen haklarının olduğu iddiası da boşa çıkmış olur. Bu yüzden İslâm tarihinde Allah'ın oğlu ya da tanrısal uknumların tamamlayıcısı uknum adına insanları ezen, kendine kul-köle edinen bir "kilise" olayı yaşanmamıştır. Bilindiği gibi kilise, otoritesini oğlun ya da uknumun otoritesinden alıyordu. Aynı şekilde İslâm tarihinde, hakimiyet ya da kanun koyma hakkının, Allah'a (c.c) yakınlığından ve O'nun onayından kaynaklandığını iddia ederek "tanrısal hak"la hükümran olan kutsal bir otoritenin de izine rastlanmamıştır.

Burada Kur'ân-ı Kerîm, İsa'nın tanrılığı ve oğulluğu, (Uknumlardan biri olan) kutsal ruhun tanrılığı ve Allah'la birlikte her tür oğulluk ve tüm şekilleriyle tanrılık iddialarına ilişkin net cevabı veriliyor. Kur'ân-ı Kerîm Hz. İsa'nın Meryem'in oğlu ve Allah'ın kulu olduğunu ayrıca, Allah'a kul olmaktan kaçınmayacağını, Allah'a yakın meleklerin de onun kulları olduklarını ve O'na kul olmaktan kaçınmayacaklarını bildirerek doğru ile yanlış ayırıcı sözü yerleştiriyor. Hz İsa Allah'a kul olmaktan kaçınmaz. Çünkü O, Allah'ın peygamberi ve elçisi olduğundan ilahlık ve kulluk gerçeğini ve bu ikisinin bir araya gelmeyeceğini ve mahiyetlerinin farklı olduğunu bilir. O, Allah tarafından yaratıldığını çok iyi bilir. Allah tarafından yaratılanın Allah gibi olamayacağını bilir. Allaha kul olmanın onun değerinden bir şey eksiltmeyeceğini de bilir. Allahu Teâlâ peygamberlerini Allah'ın kulu olarak nitelendirmiştir. Peygamberlik durumu, Allah katında, son derece üstün ve onurlu bir makamdır.¹⁷⁷

"Ben onlara ancak bana emrettiğini, yani benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz dedim." (Maide 5/117)

Hz. Muhammed (s.a.v) de bütün peygamberler gibi bir Allah'a kullukla emredilmiştir:

177 — Kutub, Age., IV,82–85.

"De ki: "Dini Allah'a halis kularak O'na kulluk etmekle emrolundum." "Ve müslümanların ilki olmakla emrolundum." " De ki: "Ben, Rabb'ime isyan edersem, büyük günün azabından korkarım." (Zümer 39/ 11-13)

Hz. Muhammed (s), Allah'ın bir kulu ve peygamberidir. O'nun bunun dışında başka makama ihtiyacı yoktur. İbadet konumunda peygamberler dâhil bütün kullar eşittirler, bir safta yer alır. Hz. Peygamber ve diğer peygamberler bu kadar açık olarak Allah'a kullukla emrolduğuna göre başka varlıkların Allah katında şefaatinde nasıl söz edilebilir?¹⁷⁸

"İşte bu oluşturduğunuz ümmet, tek bir ümmettir, Rabb'iniz de benim. Öyleyse sırf bana kulluk ediniz." (Enbiya 21/92)

Yeryüzünde tek bir ümmet, gökte ise tek Rabb vardır. O'ndan başka ilah yoktur. Tek bir kanun doğrultusunda hareket eden tek ümmet vardır. Bu gerçek insanlar arasındaki ilişkiyi sadece kan, soy, ırk, vatan; alış-veriş veya ticarete bağlı kalmanın düzeyinden daha yukarılara çıkarır. İnsanlar arasındaki ilişkiyi tek bir inanç sistemine bağlılık şeklinde somutlaştırarak yüce Allah'a ulaştırır. Bu inanç sisteminde bütün ırklar ve renkler kaynaşır gider, kavim ve ülke farklılıkları ortadan kalkar. Zaman ve mekân değişikliği, kardeşlik noktasında hiçbir anlam ifade etmez. Orada her şeyi boyunduruğu altına alan yüce yaratıcının kopmaz ipinden başka hiçbir şey kalmaz.¹⁷⁹

Yüce Allah'ın, kullarından sadece kendisi için kulluk etmelerini istemesinin sebebi, insanların, kendisine ibadet etmelerine ihtiyacı olduğundan değil, ilahlık ve kulluk gerçeğini bilmeleri ve düşünce ve duygularının doğrulması için istemektedir. Bu gerçek, insanların kullara kulluktan kurtulup tek olan Allah'ın kulluğuna yükselmeleri tek yoldur. Allah'a kul olmaktan kaçınanlar ise sınırsız mercilere kul olurlar. Kendi arzu, ihtiras ve kuruntulara kul olabilecekleri gibi, başka insanların ürettiği hurafelere kul olurlar.¹⁸⁰

"... Acı bir azaba çarptıracaktır. Bunlar Allah'tan başka hiçbir dost, hiçbir yardım edici bulamazlar."

178 — Kutub, Age, XII,418.

179 — Kutub, Age., XI,372.

180 — Kutub, Age., IV,82-86.

2.3.4. Tevhid'in Hayata Uygulanması

Kur'ân Allah'ın (c.c) dininin nihai biçimidir. Allah'ın (c.c) dini ve yaşam biçimi ile insanların uyacakları din ve sistem noktasında nihai kaynak, Kur'ân'dır. Allah'ın (c.c) dininde hiçbir şekilde değişikliğe gidilmeyecektir.

“Sana da daha önceki kutsal kitabı onaylayıcı ve içeriğini koruyucu olan bu hak kitabı indirdik...” (Maide 5/48)

Allah'ın (c.c) dini bâkîdir, her şeyden daha değerlidir. Onun bir bölümünü de olsa, başka bir şey uğruna kurban etmeğe değmez. İnsanlar Allah tarafından farklı yetenek ve mizaçta yaratılmışlardır. Allah (c.c) onlara doğru yolu göstermiş ve bu noktada onları serbest bırakmıştır. Bu seçimin neticesine göre de muamele göreceklidir. Öyleyse birilerinin kalkıp insanların yararı için tüm insanları aynı çatı altında birleştirme çabası mümkün değildir ve bu boş bir çabadır. Allah'ın (c.c) dininden ödün vermek ya da onda bazı değişiklikler yapmak, neticede, yeryüzünde bozguna neden olmak, biricik, sapasağlam sistemi bırakıp sapıtmak, insanların yaşamında adaleti ortadan kaldırmak, insanların birbirlerine köle olmalarına, Allah'ı (c.c) bırakıp birbirlerini Rabb edinmelerine zemin hazırlamak dışında hiçbir işe yaramayacaktır. Bu ise en büyük kötülük, en büyük yıkımdır.

Bu ayetler her ne kadar ehl-i kitapla ilgili olsa da mademki Kur'ân'la, Allah'ın (c.c) dini tamamlanmış, Allah'ın (c.c) nimeti son bulmuş, Allah (c.c) bu Kur'ân'ı tüm insanlar için yaşam düzeni olarak uygun görmüştür. Bu kitaptan, değil uzaklaşmak, bir bölümünü değiştirmek bile, kişiyi inkâra götürür.

İslam, sırf vicdanlarda saklanan inanç sisteminden ve ibadet törenlerinden değildir. Aynı zamanda İslam'ın inanç sistemi ve ibadet amaçlı hareketlerle ilişkisi olmayan sırf dünyaya dönük yasal düzenlemelerden ibaret de değildir. İslam, tüm faaliyet türlerini içeren ve hepsini en temel ana, ilkeye bağlayan bir dindir. Bu ana ilke yüce Allah'ı (c.c) hem kendisine ibadet edilen bir ilah olarak hem de bütün insani ilişkilerde hüküm ve emir kaynağı olarak bir ve ortaksız bilmektir. Tevhidin bu iki türü birbirinden ayrılamaz.¹⁸¹

Bu tam yol ayrımıdır. Kişi ya İslam'ı ya da cahiliye sistemini tercih edecektir.

181 — Kutub, Age., III,226.

“Yoksa istedikleri cahiliye düzeni midir? Kesin inançlılara göre Allah'ın düzeninden, Allah'ın verdiği hükümden daha iyisi düşünülebilir mi hiç?” (Maide 5 / 50)

İnsanların yönetimi ve idaresi hususunda izlenecek metot hususunda Kutub, Nisa suresi 59. *“Ey müminler, Allah'a itaat ediniz; Peygambere ve sizden olan devlet yetkililerine de itaat ediniz. Eğer gerçekten Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız herhangi bir konuda anlaşmazlığa düştüğünüzde o meselenin çözümünü Allah'a ve Peygamber'e havale ediniz. Bu sizin hesabınıza en hayırlı ve en iyi akıbet vaad eden bir tutumdur.”*- ayetin tefsirinde özetle şu değerlendirmelerde bulunuyor:

Bu ayet, Allah Teâla'ya ve Allah'ın elçisi olması hasebiyle peygamber (s.a.v)'e itaat etmeyi temel ve asıl görev sayarken devlet yetkililerine itaati Allah'a (c.c) ve Peygamber (s.a.v)'e itaat etmeye bağlı bir görev kabul ediyor. Nitekim cümlelerin söz dizilişinde yüce Allah'tan ve Peygamberden (s.a.v) önce *“İtaat ediniz”* emrine yer verildiği halde devlet büyüklerinden önce bu emir anlamlı kelimeye yer verilmiyor, buradaki emredicilik anlamı "ve" bağlacı eki ile ifade ediliyor. Böylece devlet yetkililerinin "sizden" olmaları, iman şartının ve İslâm tanımının kapsamı içinde bulunmaları belirtildikten sonra bu sözdizimi yolu ile onlara yöneltilecek itaatın Allah'a (c.c) ve Peygamber (s.a.v)'e itaat etmeye dayalı olduğu bir daha vurgulanmaktadır.' Peygamber (s.a.v), bu itaati kesin ve net bir şekilde belirliyor: **‘İtaat, İslam'a uygun emirler içindir.’** (Buhari, Müslim).¹⁸² İtaatin sınırları bellidir. İtaat edilecek din birdir, uyulacak sünnet bellidir; farklı olması, uygulayıcıları tereddüt içinde bırakması söz konusu değildir.

Hakkında açık delil bulunan hususlarda durum budur. Hakkında kesin kanıt bulunmayan hususlarla karşılaşabiliriz. Zaman değiştikçe, toplumdan topluma gidildikçe, ihtiyaçlar değişip çeşitlenince bir takım yeni problemler, meseleler ortaya çıkabilir. Bu konularda nasslarda kanıt bulunmayabilir. Bu hususlarda şer'î çerçeve içinde nasıl çözüleceğini sisteme bağlamıştır:

“Eğer herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz, o meselenin çözümünü Allah'a ve Peygamber'e havale ediniz.”

Eğer dolaylı biçimde uyarlanacakları nasslarda bulunmazsa o zaman onlar dinin genel ilkelerine havale edilmelidir:

Kutub, Allah'ın koyduğu hayat sisteminin faydalarını sıralıyor. Şöyle ki:

182 — Canan, Age., II,295.

Bu sistemde hiçbir ferdi, sınıfı, ırkı, milleti kayırma yoktur. Çünkü yüce Allah herkesin Allah'ıdır. Yüce Allah, insan fıtratını çok iyi bildiğinden insanın faydasına uygun sistem koymuştur. Bu sistemin üstünlüğü insanın da içinde yaşadığı evrenin yaratıcısının eseri oluşudur. Bu insana kuralları evrenle uyumlu bir sistem garanti eder.

Bu sistem, insana layık olduğu onurlu ve saygın bir yer verir. **"Bu sizin hesabınıza en hayırlı ve en iyi akıbet vaad eden bir tutumdur."**¹⁸³

"Yoksa onlar Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorlar. Oysa göklerde ve yerde bulunanların tümü ister-istemez O'na teslim olmuşlardır ve O'nun huzuruna döndürüleceklerdir." (3 Ali İmran /95; bkz. Tevbe 9/31)

Kur'ân değişen insanlık hayatı için değişmez bir sistemin temellerini koymuştur. İnsanlığın gelişmesi ve medeniyetin ilerlemesi ile değişen ve ortaya çıkan ikinci derecedeki hükümlerin çıkarılmasını, bu hükümlerin hayat ve ortamın koşullarına uygulama yöntemlerini de insana bırakmıştır. Ama bu yeni yapılacak ikinci derecedeki hükümlerle uygulama şekli kalıcı sistemin (Kur'ân'ın) ilkeleri ile çelişmemelidir.

İslam, dengeli ve uyumlu bir sistemdir. Tüm insanlığı tek bir inanç ve tek bir toplumsal düzen etrafında birleştirmek ve kanun ve yargı önünde eşitliklerini sağlamak için gelmiştir. İslam'ın çağlar öncesinde ortaya koyduğu bu ilkelere medeni ve bilgi çağı dediğimiz günümüzde halen ulaşılmaya çalışılıyor.¹⁸⁴

"Allah size emanetleri, onları taşıyabilecek olanlara yüklemenizi ve insanlar arasında hüküm verirken adalete uygun hüküm vermenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor! Hiç kuşkusuz Allah işiten ve görendir." (Nisa 4/58)

Kutub, yukarıdaki ayeti yorumlarken yönetimin ana ilkelerine dikkat çeker. Bu ana ilkelerin en başta emanetle başlar. Bu emanet yüce Allah'ı bulma bilme ve O'na inanma emaneti ve gereğini yerine getirme emanetidir.

Yönetimin ana ilkelerinden ikincisi, adalettir. Yüce Allah, insanlar arasında adaletle hüküm verme ilkesini tüm insanları içerecek biçimde kayıtsız, yaygın ve geniş kapsamlı tutuyor. İslam'ın istediği adalet sadece müslümanları ve ehl-i kitabı kapsayıp diğer insanları kapsam dışı

183 — Kutub, Age., III,294–295.

184 — Kutub, Age., X,182–182.

tutacak sınırlı adalet değildir. İslam'a göre adalet, her insanın sırf insan olması hasebiyle doğal hakkıdır. Bundan dolayı adalet dağıtırken din, dil, ırk ve renk ayrımı yapılmaz.¹⁸⁵

İslam'da toplum hayatının temelini nasıl ki emanet oluşturuyorsa hükümlerliliğin temeli de adalettir. Ama adalet ve emanet ilkelerinin belirlenmesi, uygulanması ve gerçekleştirme yöntemleri neye göre olacak? İnsanların uzlaşmalarına göre mi, yoksa onların keyiflerine göre mi yapılacak?

Şüphesiz ki akıl, insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliğidir, insanın doğruyu bulma ve bilgi edinme araçlarından biridir. Ancak insan aklı, zamana göre, mekâna göre ve toplumdan topluma göre değişebilir, çevre faktörlerin etkisi altında kalabilir. Yani herkesin itirazsız kabul edebileceği mutlak bir akıldan söz etmek imkânsızdır. Bunun yerine benim, senin, falancanın, filancanın aklından, falan yerde yaşayan insanların aklı, filan zamanda yaşayan insanların aklından söz edebiliriz. Ve akıl zaman zaman değişebilir, bazen bir tarafa bazen başka bir tarafa eğilim gösterir.

Bundan dolayı tüm insanların kabul edebileceği, çok sayıda aklın onun hakemliğini kabul edebileceği, düşüncelerini, eylemlerini, kısaca tüm fikir ve fiillerini vurabilecekleri bir mihenk taşı, bir ortak kriter olmalıdır. Bu noktada insanların kendilerinin ortaya koyduğu ölçülere güvenemeyiz. Çünkü bu ölçülerin kendileri de bozuk olabilir. Bu durumda insanlar mutlaka değişmez nitelikte kurallara başvurmak zorundadırlar.

Bu değişmez dediğimiz ölçüyü bizzat Hâkim-i Mutlak koyuyor. İnsanlar için ortaya konan bu ilahi ölçü, emanet ve adalet dâhil olmak üzere bütün değer yargılarına, hayatın bütün alanlarına ilişkin faaliyet türlerine değişmez ölçü getiriyor. Bu durumda aklın fonksiyonu, keyfi arzulara dayanan ölçütlere değil; değişik faktörlerin etkisiyle yön değiştirmeyen, kararlı ölçekte ve sabit ölçütlerde tartılacak hükümleri ortaya çıkaracak olan, göreceli ağırlıklarını bilecek olan İlahî hükümlere uymak olacaktır.¹⁸⁶

Kutub, İslam'ın ekonomik düzeni hakkında da şu değerlendirmeyi yapar: İslam düzeninde bireysel mülkiyet kabul edilen bir olgudur. Ancak bu olgu malların zenginler arasında dolaşan, fakirlere hiçbir yararı olmayan bir ayrıcalığa dönüşmemesi şartıyladır. Malın zenginlerin arasında

185 — Kutub, Age., III,287–288.

186 — Kutub, Age., III,287–288.

dolaşmasına yol açacak her düzenleme sosyal yapının temel değerlerine aykırı olacağından İslam ekonomisine aykırıdır. İslam toplumunda bütün ekonomik faaliyetlerin böyle bir konuma meydan vermeyecek, toplumda bir seçkin sınıfın ortaya çıkmasına yer bırakmayacak biçimde düzenlenmelidir.¹⁸⁷

Ayrıca İslam, zenginlerin malını alıp fakirlere verme yetkisini devlet başkanına vermiştir. Yine devlet hazinesi açık verdiğinde bu açığı zenginlerin mallarıyla kapatma yetkisini de vermiştir. İslam stokçuluğu yasaklamış, faizi kaldırmıştır. Bu iki faktör malın zenginler arasında devletleşmesine sebep teşkil eder. İslam bununla bireysel mülkiyeti kısıtlamış ve kayıt altına almış olur.¹⁸⁸

İslam ferdi mülkiyeti onaylar; fakat İslam'ın bu yapısı kapitalizme benzemez. İslam bu konuda da kendine has, özgün bir sistem getirmiştir. Bu düzende haklar ve görevler dengelidir. **“Böylece o mallar yalnızca zenginler arasında dolaşan bir ayrıcalık olmaz.”** (Haşr 59/7)

Gerçek iman kalbe yerleşince, etkisi anında davranışlara yansır. İslam harekete dönük bir inanç sistemidir. İman ruhun şekillenmesi, kalbin bir özellik kazanmasıdır. İman, pratik âlemde hareket etmektir.

Allah'ın (c.c) ve peygamberin hükmünden razı olmak, gerçek imanın kanıtıdır. Allah'a (c.c) ve Peygamber (s.a.v)'e karşı takınılması gereken edep tavrı budur.

İman, sadece dille ifade edilen bir iddia değildir. İman, katlanılması zorunlu bir çabadır. Sınavdan geçirilmeden, kararlılıklarını ortaya koymadan sırf dille söylemekle bırakılmazlar. İman pazarda satıcı ile alıcı arasında gerçekleşen bir alış veriş sözleşmesi değildir.¹⁸⁹

2.3.5. Peygamber (s.a.v)'e İtaat Etmek

“Gerek sana ve gerekse senden öncekilere indirilen kitaplara inandıklarını ileri sürenleri görmüyor musun? Bunlar karşı çıkmakla, tanımamakla emredildikleri Tağutun hakemliğine başvurmak istiyorlar. Şeytan onları koyu bir sapıklığa düşürmek istiyor.

Onlara ‘Allah'ın indirdiğine ve Peygamber'e geliniz’ dediğinde o münafıkların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün.

187 — Kutub, Age., XIV,380.

188 — Kutub, Age., XIV,380.

189 — Kutub, Age., XI,322–324.

Peki, nasıl oluyor da kendi elleri ile işledikleri kötülük yüzünden başlarına bir musibet gelince sana koşarak ‘Biz sadece iyilik yapmak, uzlaşma sağlamak istemiştik’ diye Allah adına yemin ederler.

Allah onların kalplerindeki kötü duyguları iyi bilir. Onlara aldırış etme, öğüt ver, kendileri hakkında içlerine işleyecek etkili sözler söyle onlara.

Biz gönderdiğimiz her peygamberi, Allah'ın izni ile mutlaka kendisine itaat edilsin diye gönderdik. Eğer onlar nefislerine zulmettiklerinde sana gelerek Allah'tan af dileselerdi ve Peygamber de onlar adına af dileseydi, Allah'ı tevbeleri kabul edici ve merhametli olarak bulacaklardı.

Hayır, hayır! Rabbine and olsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda senin hakemliğine başvurmadıkça sonra da vereceğin karara, gönüllerinde hiçbir burukluk duymaksızın, kesin bir teslimiyetle uymadıkça mümin olamazlar.” (4 Nisa/ 60–65)

Kutub yukarıdaki ayetleri yorumlarken Tâğutun hakemliğine başvuranların mümin olmadıklarına, aralarındaki anlaşmazlıkların çözümünde Peygamberimizin hakemliğine başvurup onun verdiği kararı, içlerinde hiçbir hoşnutsuzluk duymadan kabul etmeyenlerin de iman çerçevesine giremeyeceklerine, mü'min sayılmayacaklarına işaret ediyor.¹⁹⁰

Yüce Allah, peygamberlerini kendi izni çerçevesinde insanlardan itaat görmek üzere göndermiştir.

Biz gönderdiğimiz her peygamberi, Allah'ın izni ile mutlaka kendisine itaat edilsin diye gönderdik. Eğer onlar nefislerine zulmettiklerinde sana gelerek Allah'tan af dileselerdi ve Peygamber de onlar adına af dileseydi, Allah'ı tevbeleri kabul edici ve merhametli olarak bulacaklardı

Seyyid Kutub, yukarıdaki ayetlerin tefsirinde, peygamberin sadece bir vaiz olmadığını, onun söylediği sözlerinin havada kaybolan, hiçbir otoritesi bulunmayan sıradan bir hatip olmadığını dile getirmektedir. Bunu, peygamberlik makamını basite indirgemek isteyen bazı art niyetli insanların ileri sürdüğünü belirtir. Oysa din bir hayat sistemidir. Kurumları ile, değer yargıları ile, ibadet ve törenleri ile tam bir hayat nizamıdır.

190 — Kutub, Age., III,298.

İslam'ın tüm bu yönleri peygamberlik makamının bir otoriteye sahip olmasını gerektirir. Sistemi hayata geçirecek, yönetecek bir yürütme gücünün olması kaçınılmazdır. Yüce Allah, peygamberleri, dinin sistemini pratiğe yansıtmak için insanlar tarafından itaat edilsin diye gönderdi. Bütün peygamberlerin bu özelliği mevcuttur. Onları bu hayata yön vermesini dilediği sistemin yürürlüğe girmesini sağlamak amacıyla göndermiştir. Buna göre peygambere itaat etmek, aslında yüce Allah'a itaat etmektir. Allah'ın peygamber göndermekteki hikmeti pratik hayatta belirli bir sistemi hâkim kılmaktır.

Bundan dolayı İslam tarihi bilenen çizgisini izlemiştir. Yani çağrı dönemi, tanıtma duyurma dönemi, düzen koyma, uygulama dönemi şeklinde. Din ve İslam adı ile var olan tek yol, tek sistem pratik hayatta ve sistemde gerçekleşen peygambere yönelik itaattir. Bu pratik hayat gelişen ve değişen şartlara göre değişiklik arz edebilir. Ancak aslı ve özü değişmez. Bu özün ana esasları şunlardır: Yüce Allah'ın insanlar için koyduğu sisteme teslim olmak, yüce Allah'ın katından getirdiği konularda Peygamber'e itaat etmek, ilahlık yetkisinin sadece Allah'a ait olduğunu kabul etmek, haklarında Nass bulunmayan yeni ve tartışmalı hususların çözümünü Allah'a ve peygamberine havale etmek.¹⁹¹

Hayır, hayır! Rabbine and olsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda senin hakemliğine başvurmadıkça sonra da vereceğin karara, gönüllerinde hiçbir burukluk duymaksızın, kesin bir teslimiyetle uymadıkça mümin olamazlar.” (4 Nisa/65)

Burada söz konusu olan Peygamberimizin hükmünü ve sistemini hakem tutma zorunluluğudur. Şayet öyle olsaydı peygamberimizin ölümünden sonra Allah'ın dinine ve Rasûlullah'ın sünnetine hiç gerek kalmazdı. Bu hususu, Hz. Ebû Bekir döneminde mürtetler ve zekât vermek istemeyenlere karşı uygulamasında buluyoruz. İmanın varlığı için yüce Allah'ın hükmüne ve Peygamberimizin hakemliğine başvurmak ve verilen hükme gönül hoşnutluğu ile kalp teslimiyeti ile razı olmak gerekir.

İşte "İslam" ve "İman" budur. Buna göre herhangi bir kimse müslüman ve mümin olduğunu iddia etmeden önce kendisi nerede, İslâm nerededir ve yine kendisi nerede, iman nerededir, buna iyi bakmalıdır.¹⁹²

191 — Kutub, Age., III,300–301.

192 — Kutub, Age., III,303–304.

İnsanların kamu görevini yerine getirirken Peygamber (s.a.v)'in izni olmadan bir yere ayrılamayacakları belirtilir. Bu da kamu düzeninin sağlanması hususunda bir yönetici olan Peygamber (s.a.v)'e itaat zorunluluğuna işaret eder:

“ Mü'minler öyle kimselerdir ki, Allah'a ve Peygambere inanırlar; bunun yanı sıra herhangi bir kamu görevini yerine getirmek üzere Peygamberin yanında bulduklarında O'ndan izin almaksızın bir yere gitmezler.” (Nur 24/ 62)

‘Kamu görevi, toplumun genelini ilgilendiren bir iş, bir savaş, bir danışma gibi toplumsal katılımı gerektiren önemli görevlerdir. Bu yüzden önderleri müsaade etmedikçe mü'minler bu görevi bırakıp bir tarafa gitmezler. İş çığırından çıkıp ciddiyetten uzak, düzensiz bir başıbozukluğa dönüşmesin diye.’¹⁹³

Muhammed suresi 33. ayette de Allah'a ve Rasûlüne itaatsizliğin yapılan işlerin boşa gitmesine sebep olacağı belirtilir:

“Ey inananlar, Allah'a ve Resulüne itaat edin, işlerinizi boşa çıkarmayın.” (Muhammed 47/ 33)

Araf suresi 158. ayette de Peygambere (s.a.v)'e iman ve ona uyma hidayete ulaşmanın tek yolu olduğu belirtilir:

“De ki; «Ey insanlar, ben Allah'ın hepinize gönderilmiş elçisiyim. O ki, göklerin ve yerin hükümlerini elindedir, kendisinden başka ilâh yoktur, diriltir ve öldürür. Geliniz Allah'a ve O'nun ümmi peygamberine, Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Peygambere inanınız, O'na uyunuz ki, doğru yolu bulasınız.” (Araf 7/158)

İslam, Peygamberimizin yüce Rabbi'nden getirdiği bildirimlere, emirlere ve izlediği yola tam anlamıyla bağlılık göstermektir.

Aralarındaki davalarda Allah'ın ve Peygamberin vereceği hükme uymaya çağırılan mü'minlerin söyleyebilecekleri tek söz "Duyduk ve uyduk" sözüdür. İşte mutlu sona erenler onlardır. (Nur 24/ 51)

“Allah'a ve Peygambere itaat edenler, Allah'tan korkup buyruklarım çiğnemekten kaçınanlar var ya, işte kurtuluşu erenler onlardır.” (Nur 24/52)

193 — Kutub, Age., X,473–475.

Yukarıdaki ayette ve Kur'ân'ı Kerîm'in çeşitli yerlerinde Peygamber (s.a.v)'e itaatin kurtuluş vesilesi olduğu vurgulanır. Allah'a (c.c) ve Rasûlüne itaat hem dünya ve hem de ahirette kurtuluşa vesile olacaktır. Allah korkusu ve takva, Allah'ın (c.c) sistemine uyulmasını sağlayan iki unsurdur. Yüce Allah'a ve Peygamberine itaat Allah'ın (c.c) sonsuz bilgi ve hikmeti doğrultusunda insanlar için gerekli hayat sistemini kurmayı sağlar. Bu da doğal olarak dünya ve ahiret mutluluğunu sağlar.

"Andolsun ki, Allah'ın elçisinde sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmaya inanan ve Allah'tı çok anan kimseler için en güzel bir örnek vardır." (Ahzab 33/21; Bkz.Ahzab 33/36, 71)

Allah'a (c.c) ve peygambere itaat, Allah'ın (c.c) hayat sistemine göre hareket etmek olduğu için başlı başına bir başarıdır.

"Allah'a ve Peygamber'e itaat edenler var ya, bunlar Allah'ın nimetine erdirdiği peygamberlerle, dosdoğru kullarla, şehidlerle ve iyilerle birlikte olurlar. Bunlar ne iyi arkadaşlardır!" (Nisa 4/69; Bkz. Nisa 4/70, 79–80)

Görüldüğü gibi Yüce Allah (c.c), Rasûlüne itaati kendine itaat edilmiş saymaktadır. O'na itaat etmiş olan Allah'a (c.c) itaat etmiş olur. Kim de karşı çıkıp yalanlamak suretiyle yüz çevirirse hesap ve ceza işi Allah'a (c.c) kalmıştır. Kutub, burada Allah (c.c) ile Resul arasında ayrılık olmayacağı, Allah'ın (c.c) sözü ile Resulün sözü arasında bir fark olmadığını söyler. Peygamber (s.a.v) onları zorlama ve baskı yapma gibi bir sorumluluğu yoktur.¹⁹⁴

"De ki; 'Eğer Allah'tı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Hiç kuşkusuz Allah bağışlayıcı ve esirgeyicidir.'

"De ki; : 'Allah'a ve peygambere itaat ediniz.' Eğer bu çağrıya sırt çevirirlerse hiç şüphesiz Allah kâfirleri sevmez. (Al-i İmran 3/31–32)

Allah Teâlâ'yı sevmek ancak onun emir ve yasaklarına uymak ve O'nun nizamını hayata hâkim kılmakla mümkün olur. İman da Allah (c.c) ve Resûlüne itaattir. Yoksa ne iman ve ne de sevgi kuru ifadelerle gerçekleşmez. Bu ayetler bağlamında Kutub, İslâm'ın olmazsa olmaz vasıflarının, Allah'ın (c.c) nizamına itaat, Allah'ın (c.c) Resulüne ittiba, Allah'ın (c.c) ahkâmına

194 — Kutub, Age., III,353.

teslimiyet olduğunu belirtir.¹⁹⁵ Allah'a (c.c) olan bu itaat, kişinin Allah (c.c) korkusu ve O'ndan sakınmaktan kaynaklanır. Sakınma anlamındaki Takva, Allah (c.c) korkusundan daha şümullü mana ifade eder. Takva, kişinin, Allah'ı (c.c) gözeten, küçük büyük her şeyde kendi yanında olduğunu bilip, Yüce Allah'ın hoşlanmayacağı bir fiili yapmaktan çekinmesi, O'ndan haya edip korku ve haşyet içinde O'nun celâlınden sakınarak kötülüklerden uzak durmasıdır.¹⁹⁶

Gerçek mü'min, Allah'ın (c.c) çağrılarına şartsız teslimiyet göstereceği, gerçek hükmün Allah'ın (c.c) hükmü olduğunu, gerisinin ihtiraslardan kaynaklandığına, kesin bir şekilde itaat edeceğini bilir. (Bkz. Nur 24/51–52)

Peygamber (s.a.v), bir uyarıcıdır. Allah (c.c), Resûlünü müjdecî ve uyarıcı olarak vazifelendirmiştir. O, insanlar üzerine bekçi olarak görevlendirilmemiştir. İnsanları zorla iman ettirmekle vazifeli değildir. O'nun görevi duyurmaktan ve İslâm'ı şahsında yaşayarak örnek olmaktan ibarettir. Bundan sonra uyup uymamak insanların isteklerine bırakılmıştır. (Bkz. Cin 72/23; Haşr 59/4) Ancak kurtuluşun için Allah'a (c.c) ve Resûlüne itaat şart koşulmuştur. Aksi halde ahirette cezaya sebep olacaktır.

“Allah'a ve Peygamberine karşı gelenler, kendilerinden öncekiler nasıl alçaltıldı ise öyle alçaltılacaklardır. Biz, apaçık ayetler indirmişizdir, bunları inkâr edene alçaltıcı azap vardır”. (Mücadele 58/5)

“Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. Yüz çevirerseniz bilin ki, elçimize düşen apaçık bir duyurmadır.” (Teğabün 64/ 12; Bkz. Maide 5/92)

Hız. Peygamberin ilk ve son görevi peygamberliktir. Onun yaratma, yapma, bir şeyi yoktan ortaya koyma gibi Allah'ın İlahlık özelliklerine ortak olma özellikleri yoktur. O, Allah'tan (c.c) gelen buyrukları insanlara tebliğ etmekle yükümlüdür. O halde O'nun emrettiği şeye uymak Allah'a (c.c) uymaktır. Allah'a (c.c) uymanın peygambere uymaktan başka bir yolu yoktur. (Nisa 4/79–80)

Peygamber (s.a.v), bu vazifesini yaptıktan sonra, onun artık inanmayanların arzularına uyması da yasaklamıyor:

195 — Kutub, Age., II,259.

196 — Kutub, Age., X, 456–457.

"Kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Onların eziyetlerine aldırma, Allah'a güven; koruyucu olarak Allah sana yeter." (Ahzab 33/48; bkz. Ahzab 33/1-3;)

"Öyleyse yalanlayanlara itaat etme. Onlar istediler ki, sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar." (Kalem 68/8-13)

Mekke müşrikleri Peygamberimizi tebliğ konusunda yumuşak ve müsamahakâr davranmaya çağırıyorlardı. Kendi düzmece ilahlarına yer verdiği takdirde O'nunla birlikte bu dine gireceklerini söylüyorlardı. Bunu isterken de bazı sosyal konularını, nüfuzlarını ve yararlarını sürdürebilmeleri için keyiflerine göre İlahlığın bazı karakteristik özelliklerini kullanmalarını istiyorlardı. Bu ödünler karşısında Peygamberimize muhalefetten vazgeçip hatta O'nu başlarına geçireceklerini, kendini servete boğacaklarını, kızlarının en güzeli ile evlendireceklerini vaad ediyorlardı.¹⁹⁷ Fakat Peygamberimiz bu tekliflere sert yanıt vermekle emrolundu:

De ki; "Eğer Rabbimin buyruklarına karşı gelirim büyük günün azabından korkarım." (Enam 6/ 15, vd.)

İnanç sistemi, her bir parçası birbirini bütünleyen bölünmez bir gerçektir. Birine uyarken diğerinden vazgeçilmez. Müşrikler tıpkı ticarete olduğu gibi ortak bir noktada uzlaşmak istiyorlardı. Oysa inançla ticaret bir değildi. Mü'min kimse inancının hiçbir ilkesinden vazgeçmez. Onun gözünde büyük küçük bütün ilkeler aynıdır.

"Kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Onların eziyetlerine aldırma, Allah'a güven; koruyucu olarak Allah sana yeter." (Ahzab 33/ 48; Bkz. Kalem 68/ 8-9)

Kutub, Peygamber efendimizin (s.a.v) müşriklerin isteklerine uymaması ve onlara isteklerine itaat etmesini yasaklayan ayetlerle ilgili şu değerlendirmeyi yapıyor:

'İslam ile cahiliyenin yolun ortasında, daha doğrusu herhangi bir yolda buluşmaları mümkün değildir. Bu durum İslam ile her zaman ve her çağdaki cahiliye sistemleri arasında her zaman geçerli olan bir kuraldır. Bu kural dünkü cahiliye için olduğu gibi, bu günkü cahiliye içinde, yarınki cahiliye için de geçerlidir. İslam ile cahiliye arasındaki uçurum aşılmaz niteliktedir. İkisini bir noktada buluşturmak için bu uçurumun üzerine bir köprü kurmak

197 — Kutub, Age., XV,149, benzer teklifler için bkz. 149-155.

imkânsızdır. Bir şeyi paylaşmaları, iletişim kurmaları mümkün değildir. Aralarında sürekli bir çatışma vardır ve sonuçta uyuşmaları söz konusu değildir.¹⁹⁸

2.3.6. Allah'ı Dost Edinme

"De ki; "Allah'tan başkasını mı dost edineyim ki, O göklerin ve yerin yoktan var edicisidir, yedirir, fakat yedireni yoktur. " De ki; "Müslümanların ilki olmam emredildi, bana 'sakın Allah'a ortak koşanlardan olma' denildi." (Enam 6/14)

Yüce Allah'ı dost (veli) edinme şu anlamları içerir: Allah Teâlâ'yı Rabb, efendi ve ibadet sunma makamı, O'nun ortaksız egemenliği altına girip sırf O'na boyun eğme, ibadet davranışlarını sadece O'na sunma, yardım istenilecek ve güvenilecek dayanak olarak sırf O'nu tanımak ve zor anlarda sadece O'na başvurmak. Görülüyor ki Yüce Allah'ı dost edinme bir inanç meselesidir. Kutub, yüce Allah'tan başkasını hangi anlamda olursa olsun dost edinmenin Allah'ın Rubûbiyyetini inkâr olduğunu söyler.¹⁹⁹

İnsanlar bu dünya hayatında dost edindiklerini ola ki bir yarar sağlar veya bir zararı def eder, sıkıntı anında ondan yardım alabilir ve rahatlık anında insanlardan yarar görebilir beklentisi gerekçesi ile dost edinir. Oysa bu beklentilerin tamamı yüce Allah'ın elindedir. Kullarının davranışlarını yönlendirecek olan da O' dur. O hem verirken ve hem de kısarken mutlaka bir hikmeti vardır.

Eğer Allah başına bir musibet verirse onu O'ndan başka hiç kimse gideremez. Eğer sana bir iyilik verirse, kuşkusuz O'nun gücü her şeye yeter.

Kulları üzerinde kesin egemendir. O'nun yaptığı her şey yerindedir, O her şeyden haberdardır. (Enam 6/ 17-18)

"Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar (veli) mı edindiler? Hâlbuki dost (veli) yalnız Allah'tır. O ölüleri diriltir ve O'nun gücü her şeye yeter." (Şura 42 /9)

Yüce Allah, bir yandan sadece kendisini dost edinmemizi emrederken diğer taraftan da kâfirleri, müşrikleri ve ehl-i kitabı dost edinmeyi yasaklıyor.

198 — Kutub, Age., XV,149.

199 — Kutub, Age., VI,17-18.

“Ey müminler, kendinizden başkasını sırdaş ve dost edinmeyiniz. Olanca güçleri ile size zarar dokundurmaya, dirliğinizi bozmaya çalışırlar, karşılaştığınız her sıkıntı onları sevindirir. Gerçi kinleri ağızlarından taşmıştır ama kalplerinde saklı tuttukları kin daha büyüktür. Eğer düşünecek olursanız size ayetlerimizi açık açık anlattık.” (Al-i İmran 3/118)

İslam, onlardan sırdaş edinmemeyi emrediyor, ancak müslümanları düşmanlık, kin, iğrençlik, desise ve hile ile karşılık vermeye teşvik etmiyor, yalnızca müslüman toplumunun saflarını koruyor. Müslüman insanlarla ilişkisinde İslam’ın hoşgörüsüne göre davranır ve bütün insanlara bu evrensel sevgi ve iyilikle karşılar. Ancak, dininden dolayı kendisiyle savaşıldığı, Allah yolundan ve dinini yaymasından alıkonulduğu zaman bütün bunlara başvurabilir. Bu gibi durumlarda fitneyi bertaraf etmek, Allah’ın nizamını hayata hâkim kılmak için savaşıması emrediliyor. Müslüman intikam duygusuyla değil Allah yolunda cihad için savaşır. Kendisine eziyet edenlere duyduğu kinden değil, beşeriyetin iyiliği için savaşır. Galibiyet, üstünlük, sömürgecilik için değil, gölgesinde herkesin adalet ve barıştan faydalandığı sağlam düzeni kurmak için savaşır.²⁰⁰

Ancak düşman kuvvetli de olsa, onlardan gelebilecek kötülüklerden sakınmak ve memnuniyetlerini kazanmak için asla akidenin bir kısmından veya tümünden vazgeçemeyiz.²⁰¹

Allahu Teâlâ, Ehl’i-Kitapla da dostluk bağlarının kurulmamasını istiyor.

“Ey müminler yahudileri ve hıristiyanları dost edinmeyiniz. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse o onlardan olur. Hiç kuşkusuz Allah, zalimleri doğru yola iletmez.” (Maide 5/51)

Öncelikle mü’minlerle ehl-i kitap arasında yüce Allah’ın yasakladığı dostluğun mahiyeti nedir ona bakmalıyız. Bu dostluk onların dinine tabi olmayı değil, onlarla işbirliği yapmayı, yardımlaşmayı kast etmektedir. Din konusunda müslümanların yahudi ve hıristiyanlara uyması söz konusu değildir ve bu uzak bir ihtimaldir. Medine İslam devletinin ilk yıllarında kimi müslümanlar bazı Medineli yahudilerle dostluk ilişkisi kurmuşlar ve bunun kendilerine sakıncalı olmayacağı düşüncesinde idiler. Ama Allah bu dostluğu yasakladı.²⁰²

200 — Kutub, Age., II,404–405.

201 — Kutub, Age., III,118–119.

202 — Kutub, Age., IV,285–286.

İslam'ın kitap ehline karşı hoşgörüsü ayrı bir şeydir, onlarla dost olmak ayrı bir şeydir. Bu nedenle de İslâm'ın, tüm hakları garanti altına alınmış olarak İslâm toplumunda yaşamakta olan kitap ehline karşı hoşgörülü davranılmasını ve onlara iyilik yapılmasını isteyen buyrukları ile dostluğun sadece Allah (c.c), peygamberi (s.a.v) ve müslümanlara özgü kılınmasını isteyen buyruklarını birbirine karıştırmamalıdır. Onlar Kur'ân'da belirtildiği üzere müslümanlara karşı savaşmada birbirlerinin dostudurlar. Müslümanlar onların dinlerine geçmedikleri sürece onlardan hoşlanmayacaklardır. Ehl-i kitap müşrikleri kast ederek ***“Bunların yolu mü'minlerin yolundan daha doğrudur.”*** Diyerek müşriklerle dost olduklarını ortaya koymaktadırlar.²⁰³

Kur'ân'ın yaşam için koyduğu bu sistemi yerleştirebilmek için müslümana gerekli bilinci kazandırmak, müslümanlarla İslam toplumundan olmayanlar arasında kesin bir ayırım gözetmeyi müslümanların benliğine yerleştirmek istemektedir. Buradaki ayırım insanlara karşı hoşgörülü davranmamayı gerektirmez. Buradaki ayırım gözetme meselesi dostluk bağlamındadır.²⁰⁴

Dinimiz İslam, Ehl-i Kitap mensubu olanlara şüphesiz ki hoşgörülü olmayı, özellikle hıristiyanlarla ilişkilerinde iyi davranmayı emretmektedir. Ancak bunlarla dostluğu yasaklamıştır. Çünkü insanlara iyi davranma, onlarla iyi ilişki içerisinde olma ahlâk ve yaşam tarzıdır. Dostluksa yardımlaşma demektir.²⁰⁵

“Ey müminler, sakın sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve kâfirlerden dininizi alaya alanları, eğlence konusu yapanları dost edinmeyiniz. Eğer gerçekten mümin iseniz, Allah'tan korkunuz.” (Maide 5/ 57)

İslam'ın ehl-i kitap ile kâfirleri onlara karşı tutum açısından farklı değerlendirmesinin, dostlukla bir ilintisi yoktur. Burada mesele inanç meselesidir. İnanca göre hareket etme meselesidir. Dostluğun tümüyle Allah'a ait olması ve mutlak anlamda O'na güvenilmesi için din olarak İslam'ın benimsenmesi içindir.²⁰⁶

“Sizin dostunuz ancak Allah, O'nun peygamberi ve namaz kılan, zekât veren rükûa varan müminlerdir.”

203 — Kutub, Age., IV,283–284.

204 — Kutub, Age., IV,286.

205 — Kutub, Age., IV,313.

206 — Kutub, Age., IV,282–283.

“Kim Allah'ı, Peygamberi ve müminleri dost edinirse bilsin ki, galip gelecek olanlar, yalnız Allah'ın tarafını tutanların grubudur.” (Maide 5/55–56)

Görüldüğü gibi mü'minler için dost sadece Allah(c.c), peygamberi (s.a.v) ve mü'minlerdir ve üstünlük de onlara aittir.

“Onlar müminleri bırakıp kâfirleri dost ediniyorlar. Acaba onların yanında şeref mi arıyorlar? Oysa şeref bütünüyle Allah'ındır.” (Nisa 4/139)

Yüce Allah (c.c) kınayıcı bir üslupla iman ettiklerini iddia ettikleri halde neden kâfirleri dost ediniyorlar? Burada sözü edilen kâfirlerden kasıt yahudilerdir. Çünkü münafıklar onlara sığınarlardı. Böylece bu vurguyla münafıkların tabiatı ve başta gelen sıfatı ortaya çıkıyor: Mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmek.²⁰⁷

Müslüman için Allah'tan (c.c) başkasından şeref beklentisi içerisinde olması beklenemez. Kutub, Allah'ın (c.c) ayetleriyle alay edildiği yerde oturması, bunlar karşısında susması ve umursamamasını münafıklığın birinci derecesi olduğunu söyler. Müslümana düşen bu gibi ortamlarda ya dinini savunmalı ya da toplantı yerini ve orada bulunanları terk etmelidir. Görmemezlikten gelmek ve susmak ruhsal bozgunluğun belirtisidir. Bu şekilde olan biri imanla küfür arasında nifak köprüsündedir.²⁰⁸

2.3.7. Tevhid Açısından Peygamberlere İman

İnsanı ve yeteneklerini en iyi bilen Allah(c.c), insana verdiği aklın, dünya ve ahirette kendisini saadete ulaştıracak doğru yolu bulması ve hayatını Allah'ın (c.c) istediği şekilde devam ettirebilmesi için yeterli olmadığını da biliyordu. İnsan aklının iç ve dış dünyada bulunan ve hidayete vesile olacak karineleri araştırıp sonuçta hayatını dayandıracığı doğru sistemi bulmaya güç yetiremeyeceğini de biliyordu. Bundan dolayı da insanlık tarihi boyunca ta ki son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)'e gelinceye kadar peygamberler göndermiştir. Yüce Allah(c.c), insana verdiği aklın, peygamberliğin direktifleri, yardımı olmaksızın doğru yolu bulamayacağını ve insanlık hayatı için bir sistem oluşturamayacağını, oluştursa bile tüm insanlık için genel geçer olamayacağını ve dolayısıyla oluşturduğu sistem nedeniyle dünya ve ahirette kendisine

207 — Kutub, Age., III,500.

208 — Kutub, Age., III,501–502.

dokunacak kötü sondan kurtulamayacağını bildiğinden rahmet ve hikmetiyle peygamberler göndermeyi uygun bulmuştur.²⁰⁹ Peygamber göndermeden de insanı sorumlu tutmamıştır:

"... Biz peygamber göndermeden azap edecek değiliz." (İsra Suresi 17/15)

Yüce Allah'ın (c.c) birliği, gönderdiği dinin de tekliğini gerektirir. Bu, yani Allah'ın (c.c) birliği, vahyi insanlığa taşıyan peygamberlerin de birliğini zorunlu kılar. Dolayısıyla peygamberliğin veya peygamberlerin inkârı, gerçekte Allah'ın (c.c) birliğinin inkârı anlamına gelecektir. Bu nedenle Allah (c.c) ile peygamberlerin arasını ayırmak isteyenler, Allah'a (c.c) inanan fakat peygamberleri inkâr edenler olarak zikredilir.²¹⁰

"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah ile peygamberleri arasında ayırım yaparak; 'Buna inanır, fakat şuna inanmayız' diyenler böylece, iman ile küfür arası bir yol tutturmak isteyenler var ya, onlar gerçek anlamı ile kâfirdirler. Biz kâfirler için onur kırıcı bir azap hazırladık.

Buna karşılık Allah'a ve peygamberlerine inananlara ve peygamberler arasında ayırım yapmayanlara gelince, Allah onların mükâfatını ilerde verecektir. Hiç kuşkusuz Allah affedicidir, merhametlidir." (Nisa 4/ 150–151)

Peygamberlerin arasını ayıranlar için de 'bazısına inanan ve bazısına inanmayanlar' olarak zikredilir. Her iki grup da Allah'ı ve peygamberi inkâr edenler olarak zikredilir. **"'Buna inanır, fakat şuna inanmayız' diyenler böylece, iman ile küfür arası bir yol tutturmak isteyenler var ya, onlar gerçek anlamı ile kâfirdirler."** Böylece Allah ile Peygamberleri arasını ayırmak ve peygamberlerin bazısını bazısından ayırmak Allah'ı ve peygamberleri inkâr anlamında değerlendirilmektedir.

İman bölünmez bir bütündür. Allah'a iman O'nun birliğine imandır. O'nun birliği insanlar için koyduğu sistemin birliğidir. Allah'ın birliği, bu dini O'nun katından getiren peygamberlerin birliğini gerektirmektedir. Mutlak küfür olmadan bu birliği parçalamak imkânsızdır.²¹¹

Müslümanlar ise Allah ve Peygamberler arasını ayırmaksızın topluca iman ederler. Her peygamber onların yanında inanılması ve saygı gösterilmesi gereken kişidir. Bozulmadığı süreçte semavi tüm dinler haklıdır. Bozulanlar içlerinde hak olan dinden kısımlar bulunsa da artık o

209 — Kutub, Age., IV,47–51.

210 — Kutub, Age., IV,26.

211 — Kutub, Age., IV,26–28.

Allah'ın dini olmaktan çıkmıştır. Aksi halde Allah'ın dini tektir. Mü'minlerin düşüncesine göre iman kervanı birbirine bağlı bir kervandır. Allah'ın ve peygamberlerinin arasını ayıranlar, peygamberlerden bazısını bazısından ayıranlar, iman kervanından ayrılmış, Allah'ın topladığı birlikten ayrılmış ve Allah'a iman etmenin dayandığı birliği inkâr etmiş oldukları ortaya çıkmış oluyor.

Tarih boyunca insanlık daima peygamberin insan ararsından seçilmesine itiraz ede gelmiştir. Her peygamber geldiğinde aynı itirazı yapmışlar, buna rağmen yine insanlardan peygamber gönderilmiştir.

“Aralarından bir uyarıcı gelmesine şaşırıldılar. İnkârcılar; “bu yalancı bir sihirbazdır” dediler. Tanrıları bir tek tanrı mı yapıyor? Bu, cidden tuhaf bir şeydir. Onlardan ileri gelenler; “yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur. Biz bunun söylediğini babalarımızın bağlı olduğu son dinde de işitmedik. Bu uydurmadan başka bir şey değildir.” (Sâd 38/ 4–7)

Hâlbuki akla ve mantığa en uygun olan peygamberin insanlardan olmasıdır. İnsanların nasıl düşündüklerini, nasıl hissettiklerini bilen, içlerinde neler olduğunu, bünyelerinde nelerin hareket ettiğini, ne gibi eksiklerinin ve zaaflarının olduğunu, ne tür eğilim ve arzularının olduğunu, kısaca onları en iyi anlayabilen yine kendileri gibi insan olan peygamber olacaktır.

“Biz peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndeririz. Kim iman eder ve kendini islah ederse onlar için korku söz konusu değildir, onlar hiç üzülmezler de.” (Enam 6 /48)

Peygamberler de insanlar gibi gelen vahiylerle uymakla yükümlüdürler. Aynı zamanda insanlara duyurmak ve onlara, vahyi uygulayarak göstermek örnek olmak zorundadırlar.

Allah'ın hikmeti peygamberlerin insan olmalarını, vahyi alıp insanları davet etmelerini gerektirmişti. Gelen tüm peygamberler birer insandı. Şayet peygamberler, birer insan olmayıp da içlerinde beşeri duygular ve tepkiler uyanmayan başka yaratıklar olsalardı, onlarla insanlar arasında bağ olmazdı, insanlar da onları örnek almayı arkalarından gitmezlerdi. Davetçi, davet ettikleri ile duygu anlayışı içerisinde olmalıdır.

O gün peygamberlerin meleklerden olması gerektiğini ileri sürenler, peygamberler şayet melek olsalardı buna da itiraz edecekler, uymamak için çeşitli bahaneler üreteceklerdi. Çünkü melekler yaratılış gereği insanlara benzer hayat süremezler. İnsanın duygu ve düşüncelerini

bilemezler. Oysa peygamberler, kendisini izleyen insanlara, yaşanan hayatın prensiplerini kendi hayatı ile belirlemesi için pratik olarak bunları yaşamalıdır.

Bütün bunlardan dolayı yüce Allah'ın evrensel yasası, peygamberlerin insanlardan seçilmesini öngörmüştür.²¹²

“Bu peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik ki, bu peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı ileri sürebilecekleri hiçbir bahaneleri kalmasın. Hiç kuşkusuz Allah güçlüdür ve hikmet sahibidir.” (Nisa 4/165)

Öyleyse insan aklının rolü, peygamberin getirdiği mesajı almak, görevi ise peygamberlerden aldığı anlamaktır. Peygamberin görevi ise, anlatmak, açıklamak ve insan fitratını, üzerine çullanan ağırlıklardan kurtarmaktır. İnsan aklını, çevresinde bulunan hidayet kanıtlarını düşünmesi için uyarmaktır.

Hüküm Allah'tan gelmiştir. Akıl ise, Allah katından gelen şeyin doğruluğuna, yanlışlığına, kabul edilmesine veya reddedilmesine karar merci değildir. O halde doğru bir kanalla kendisine ulaştıktan ve aklın da anlam ve maksadını kavradıktan sonra insan dinin hükümlerini kabullenmek zorundadır.

Akıl, yüce Allah'ın bildirdiği hükümleri, kendine özgü ilkelerle değerlendirecek değerlendirme makamı değildir. Ancak akıl, Allah'tan gelmiş hükümler hakkında ileri sürülen akla dayanan beşeri anlama, kendisine ait aklî ve beşerî bir anlamla itiraz edebilir. Yorum ve farklı anlayışlarını sağlam temellere dayandırdığı sürece de her hangi bir zorlukla karşılanmaz.

Ancak akıl şunu ileri süremez: Hüküm Allah tarafından geldikten ve anlamı kesinlik kazandıktan sonra, herhangi bir zamanla sınırlandırılmaz. Yani şu hükmü alıyorum, şu ise bu aşırda kabul edilemez şeklinde bir itirazda bulunamaz. İnanç ve kullukla ilgili kısmını alıyorum ancak hayat sistemi ve düzeni bakımından zaman değişmiştir diyemez. Allah'ın bize bildirdiği hükümler kıyamete kadar geçerli hükümlerdir.²¹³

İnsan akli doğruyu bulabileceği gibi yanlış da yapabilir. İşte yanlışa düştüğü anda peygamberlerin rehberliğine ihtiyaç olmuştur. Şayet peygamber gelmemiş olsaydı o zaman da insanın itiraz hakkı olacaktı:

212 — Kutub, Age., V,206.

213 — Kutub, Age., IV,47-53.

"Bu peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik ki, bu peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı ileri sürebilecekleri hiçbir bahaneleri kalmasın. Hiç kuşkusuz Allah güçlüdür ve hikmet sahibidir." (Nisa 4/ 165)

Bütün peygamberler aynı mesajı insanlara duyurmak için gelmişlerdir. Mesajdaki bu birlik İslam düşüncesinin temelini teşkil eder.

"Onlara deyin ki; 'Biz Allah'a, bize indirilene; İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene; Musa'ya ve İsa'ya verilene ve diğer peygamberlere Rabpleri tarafından verilene inanırız. Onlar arasında ayırım yapmayız. Biz Allah'a teslim olanlarız." (Bakara 2/136)

Dolayısıyla tüm peygamberlere ayırım yapmaksızın iman etmek mü'minlerin mü'min olmalarının terk edilmesi mümkün olmayan gereklerindedir. Peygamberlere iman Allah'a (c.c) imanın tabi sonucudur. Allah'a (c.c) iman O'ndan gelen mesajların şüphesiz doğruluğuna, gönderdiği bu mesajları insanlara tebliğ etmekle görevli peygamberlerin doğruluğuna, mesajların tümünün kaynağının bir olduğuna inanmayı gerektirir. Daha önce gelen peygamberler, geldikleri dönem ve toplumların durumuna uygun olarak Allah katından İslam ile gönderilmişlerdir. Bu mesajlar son peygamber Muhammed (s.a.v)'e son ve en mükemmel şekliyle gelmiş ve başlangıçtan itibaren aynı kaynaktan gelmeye devam eden İslam son din olarak tüm insanlığa gönderilmiştir.²¹⁴ Bunun için Muhammed ümmeti geçmiş tüm peygamberlere ve getirdikleri mesajlara inanmakla yükümlüdürler:

"...O'nun kitaplarına ve O'nun peygamberlerine... inandılar, 'O'nun peygamberlerinden hiçbirini diğerlerinden ayırmayız' dediler." (Bakara 2/285)

2.3.8. Hz. Muhammed'in Peygamberliği

"De ki; "Ey insanlar, ben Allah'ın hepinize gönderilmiş elçisiyim. O ki, göklerin ve yerin egemenliği tekelindedir, O kendisinden başka ilâh yoktur, diriltir ve öldürür. Geliniz Allah'a ve O'nun o okuma yazması olmayan (ümmi) peygamberine, Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Peygamberine inanınız, O'na uyunuz ki, doğru yolu bulasınız." (Araf 7/ 158)

Bu, insanlara iletilen son mesajdır. Doğal olarak da evrensel bir çağrıdır. Bir ulusa, bir bölgeye ve insanların belli bir kısmına mahsus değildir. Daha önce gönderilen tüm peygamberler,

214 — Kutub, Age., II,162.

yeryüzünün belli bir bölgesine, belli bir zaman dilimine ve belli bir topluluğa gönderilmiştir. Peygamberlerin arka arkaya geliş sırasında her gelen peygamber, beşeriyetin gelişmişliğine uygun olarak ahkâmda bir takım değişiklikler ve düzeltmelerle gelmiştir. Nihayet son peygamber gönderilmiştir. Bu son dinin ana ilkeleri mükemmeldir, her asırda uygulamaya müsaittir. Detaylara ilişkin yenilikleri kapsamına alacak yapıdadır. Bu son din bütün insanlık için gelmiştir. Ondan sonra artık herhangi bir yere ve her hangi bir ulusa peygamber gelmeyecektir.²¹⁵

İman, Allah'ı (c.c) ve Rasûlullah'ı (s.a.v) sözlerinde içinde hiçbir kuşku ve şüphe olmaksızın doğrulamaktır:

"Gerçek mü'minler ancak Allah'a ve Resulüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlardır. İşte iman sözlerinde doğru olanlar onlardır." (Hucurat 49/15)

Peygamber (s.a.v), kendine vahy edilen akideyi her türlü aldaticılıktan uzak şekilde tebliğ etmekle emrolunmuştu. Peygamber (s.a.v) hidayet gücüne sahip değildi. Hidayet Allah'tandır. Peygamber (s.a.v)'in kendisi de Allah'ın vahyine tabi idi, ilâhi vahiy ona bilmediği şeyleri öğretirdi. O, Allah'ın hazineleri üzerine oturmuş, onları insanlara dağıtan değildi.²¹⁶

Allah'u Teâlâ, Hz. Muhammed (s.a.v)'e imanın rahmete vesile olacağını ve affa sebep olacağını bildirir:

"Ey müminler, Allah'tan korkunuz ve Peygambere inanınız ki, O size vereceği rahmeti ikiye katlasın, size yolunuzu aydınlatacak bir nur bağışlasın, günahlarınızı affetsin. Çünkü Allah affedici ve merhametlidir." (Hadîd 57/28)

Hz. Muhammed (s.a.v), bir insandı, her insan gibi bu âlemden göçüp gitmiştir. Yüce Allah bunu daha önceden müslümanlara bildirmelerine rağmen Hz. Peygamberin vefatından büyük ölçüde müteessir olmuşlar ve bazıları kendilerini kaybetmişlerdir. Sanki yüce Allah müslümanları buna daha önceden müslümanlara hazırlamak istemiştir:

"Muhammed sadece bir peygamberdir. Ondan önce daha nice peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi eğer O, ölür veya öldürülürse siz topuklarınızın üzerinde geri mi

215 — Kutub, Age., VII,158.

216 — Kutub, Age., V,214.

döneceksiniz? Kim iki topuğu üzerinde geri dönerse Allah'a hiç bir zarar veremez. Allah şükredenleri ödüllendirecektir.” (Al-i İmran 3/ 144)

Kuşkusuz Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Kendinden önceki peygamberler gibi O da ölecektir. Hz. Muhammed Yüce Allah'ın beliğ Kelâm'ını tebliğ etmek için gelmiş bir elçidir. Bâki olan ise Allah'tır. O'nun sözü de ebedidir. Bu yüzden, bu sözleri tebliğ eden peygamberin ölmesi durumunda mü'minlerin gerisin geriye dönmeleri gerekmez. İnsanlar geçici, akide ise sonsuza kadar sürer. Allah'ın hayat için koyduğu metot, insanlara götürülüp uygulanmış fakat peygamberler ile davetçilerden bağımsız olmuştur. Kuşkusuz ashop peygamber efendimizi tarihte eşi görülmemiş bir tarzda severlerdi. O'na bir dikenin bile batmasını istemezlerdi. Uhud savaşında ona vücutlarını siper eden mü'minler, ona *anam babam sana feda olsun* diyen mü'minler böyleydi. Daha sonraki dönemlerde de böyle sevenler mutlaka çıkacaktır. İşte peygamber efendimizi bu şekilde seven müslümandan Hz. Muhammed (s.a.v)'in şahsı ile O'nun tebliğ ettiği akideyi birbirinden ayırmasını istemiştir. Dava davetçiden daha büyük ve daha kalıcıdır. Davetçiler gelip giderler, dava nesiller ve asırlar boyu sürer.

Bununla yüce Allah (c.c), elçisinin (s.a.v) ölmesi ya da öldürülmesiyle üzerlerinden kalkmayacak olan sorumluluklarını doğrudan algılamaları için müslümanların İslâm ile olan ilişkilerini ve Allah (c.c) ile olan sözleşmelerini direkt bir duruma getirmeyi ve Allah'ın (c.c) önünde yaptıkları bu sözleşmenin sorumluluğunu aracısız duymalarını dilemektedir. Çünkü onlar Allah'a (c.c) biat etmişlerdir. Dolayısıyla Allah'ın huzurunda sorumlu olacaklardır. Allahu Teâlâ, meydana geldiğinde güçlerini aşacağını bildiği halde, müslüman kitleyi bu büyük sarsıntıya hazırlamakta ve böylece dehşet ve şaşkınlık kendilerini sarmadan, onları alıştırmak ve sadece kendisine ve kalıcı davasına bağlamak istemektedir.²¹⁷

“Seni insanlara peygamber olarak gönderdik. Buna şahid olarak Allah yeter.” (Nisa 4/79)

Yüce Allah'ın insanlara kendilerinden gelen peygamberlere uymaları konusunda söz almıştır. Bu, insanın yeryüzünde halifelik yapmanın şartıdır.

Yüce Allah, peygamberin vazifesinin sadece duyurmadan ibaret olduğunu bildirir:

217 — Kutub, Age., II,471–474.

"Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin. Yüz çevirseniz bilin ki, elçimize düşen apaçık bir duyurmadır." (Teğabun 64/12)

Buna göre peygamber mesajı açıkça duyurduğu zaman emaneti yerine ulaştırmış, görevi tamamlamış olur. Peygamberlerin çağrı ve uyarılarına rağmen onlara iman etmeyen ve çağrılarında uymayanlar ise hem bu dünyada helak olmuşlardır hem de ahirette kaybedenlerden olacakları bildirilmiştir. Ve yeryüzünde geçmiş toplumların helak olanlarının akıbetlerinden ibret almamız istenmiştir:

"Onlara de ki; 'Dünyayı geziniz de peygamberleri yalanlayanların sonu nice oldu, görünüz?'" (Enam 6/ 11; Araf 7/35)

2.3.9. Ehl-i Kitap ve Tevhid

Allah'ın (c.c) dini birdir. Tüm peygamberler İnsanları Allah'ın (c.c) birliğine çağırılmışlardır. Allah'ın (c.c) sözü birdir. Bütün peygamberlerden kendisinin birliğine insanları çağırılmaları konusunda söz almıştır.

Ancak ehl-i kitap olarak bildiğimiz Yahudi ve Hıristiyanlar Allah'ın (c.c) birliğine şirk bulaştırdılar. Allah'ın (c.c) peygamberlerini O'na ortak saydılar:

"Hiçbir insana yakışmaz ki, kendisine kitap, yetki ve peygamberlik verildikten sonra insanlara dönsün de 'Allah'ı bırakarak bana kul olunuz' desin; tersine ona yakışan söz; 'okuyup öğrendiğiniz bu kitap gereğince Allah'a kul olmayı benimseyiniz' demektir."

"O'nun size melekleri ve peygamberleri ilah edinmenizi emretmesi de düşünülemez. O size müslüman olduktan sonra kâfir olmayı emreder mi hiç?" (Al-i İmran 3/79-80)

Peygamber, kendisinin kul olduğunu, kulların da kullukları ve ibadetleriyle yöneldiği biricik ilâhın Allah (c.c) olduğunu kesin olarak biliyordu; insanlardan kulluğu gerektiren ilâhlık sıfatını kendisine yakıştırmalarını istemesi mümkün değildi. Hiçbir peygamberin insanlara Allah'ı (c.c) bırakıp bana kulluk edin demesi söz konusu değildir. Peygamberlerin onlara söylediği sadece Allah'a (c.c) kulluk etmeleri, yalnız O'na yönelmeleri ve hayat sistemlerini yalnızca O'ndan almalarını söylemiştir. Şu halde Hz. İsa (a.s) hakkında söyledikleri iddiaları kesinlikle yalandır.²¹⁸

218 — Kutub, Age., II,337.

Üç kutsal unsuru bir tek ilahın yapısında düşünmek, Tevhid ve teslis ilkelerini birbiri ile bağdaştırmak akıl için oldukça zordur. Bunun için hıristiyan teologlar aklın baştan reddettiği bu mesele üzerinde düşünmeyi erteleme yolunu seçmişlerdir. Kutub bu konuda Rahip Poertre'den şunları aktarır:

“ Biz bu meseleyi aklımızın gücü oranında anladık. Gelecekte, göklerde ve yerde bulunan her şeyin üzerindeki perdeler kalktığı zaman, bu meseleyi daha iyi anlayabileceğimizi umuyoruz. Şimdi ise anladığımız kadarı bizim için yeterlidir.”²¹⁹

İşte yüce Allah, hıristiyanların bu ve buna benzer sözlerin tümünün saçma olduğunu belirtiyor:

"Allah, Meryemoğlu Mesih (İsa) tir" diyenler kesinlikle kafir olmuşlardır. Oysa Mesih demişti ki; `Ey İsrailoğulları, benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Kim Allah'a ortak koşarsa Allah ona cenneti kesinlikle haram etmiştir, onun varacağı yer cehennemdir, zalimlerin hiçbir yardım edeni yoktur." (Maide 5/ 72)

Hz. İsa (a.s) hıristiyanlara, hiçbir ortağı bulunmayan tek Allah'ın kulları olmaları bakımından kendisi ile onlar aynı düzeyde oldukları aynı konumu paylaştıklarını açıkça ilan ediyor.

Hz. İsa'nın babasız yaratılması hıristiyanları onun konumu hakkında asılsız iddialarda bulunmalarına bahane olmuştur. Hâlbuki benzer hatta anasız olarak da daha önce Âdem (a.s) yaratılmıştı.

"Oysa Meryemoğlu Mesih(İsa) sadece bir peygamberdir. Ondan önce de birçok peygamberler gelip geçmiştir. Annesi de özü-sözü doğru bir kadındı. Her ikisi de (öbür insanlar gibi) yemek yerlerdi. Bak biz onlara ayetlerimizi nasıl açık açık anlatıyoruz ve sonra bak onlar bu ayetleri nasıl çarpıtıyorlar?" (Maide 5 /75)

Hz. İsa'nın hayatı somut bir insan hayatı idi. Bu durum kendisini ilahlaştırmaya yeltenenleri zor duruma düşürüyor. Bu yüzden hıristiyan teologları, O'nun ilahlığı ve insanlığı konusunda sonu gelmez tartışmalara dalmışlar ve içinden çıkılmaz görüş ayrılıklarına düşmüşlerdir.

219 — Kutub, Age., IV,365.

Yahudiler de Hıristiyanların yaptıkları gibi Uzeyr hakkında benzer iddialarda bulunmuşlardır. Allahu Teâlâ her ikisinin de söylediklerinin aslı olmayan boş sözlerden ibaret olduğunu belirtir:

Yahudiler "Uzeyr, Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar da "Mesih (İsa) Allah'ın oğludur" dediler. Bunlar, onların ağızları ile geveledikleri dayanaksız sözlerdir. Böyle demekle daha önceki kâfirlerin sözlerine özeniyorlar. Allah kahretsin onları. Nasıl gerçeklerden sapıyorlar? (Tevbe 9/30)

Kur'ân-ı Kerîm'in gerek yahudilerin "Uzeyr, Allah'ın oğludur" ve gerekse hıristiyanların "İsa, Allah'ın oğludur" şeklindeki sözlerine ilişkin değerlendirmesinde yahudiler ile hıristiyanların bu sözlerinin, daha önceki dönemlerde yaşamış kâfirlerin sözlerine inançlarına ve düşüncelerine benzediklerini belirliyor:

"Bunlar onların ağızları ile geveledikleri dayanaksız sözlerdir. Böyle demekle daha önceki kâfirlerin sözlerine özeniyorlar."

Kutub, hıristiyanlıktaki teslis inancının daha önceki Mısır ve Hint inançlarında bulunduğunu özellikle Mısır inanç sisteminden Saint Paul eliyle Hıristiyanlığa sızdırıldığını belirtir. Konuyla ilgili şu bilgileri verir:

Eski Mısır inancında Oziris, İzis, Ouris'den oluşan üçlü ilah (teslis) dogması Firavunlar dönemi putperestliğinin temelini meydana getiriyordu, bu üçlü ilah dogmasında Oziris Babayı ve Ouris Oğul'u temsil ediyordu.

Hz. İsa'dan yıllarca önce İskenderiye'de okutulan teoloji (ilâhiyat) derslerinde "kelimenin (sözün), ikinci ilâh" olduğu ve "Allah'ın ilk oğlu" unvanını taşıdığı öğretiliyordu.

Hint putperestleri de üç unsurdan ya da üç durumdan oluşmuş bir ilah kavramına inanırdı. Brahma ilahın yaratma ve yoktan var etme durumundaki, Vişnu koruma ve gözetme konumundaki, Sifa ise yok etme ve ortadan kaldırma durumundaki yansımaları idi.

Asurlar da kelimenin (sözün) kutsallığına inanırlar, ona Merduh adını verirlerdi. İnançlarına göre bu Merduh İlahın ilk oğlu idi.

Eski Yunanlılar da üç unsurlu ilah kavramına inanırlardı. Bu üçlü ilah dogmasının belirtisi olarak kâhinleri ilahlara kurban keserken kesilecek hayvanın üzerine üç kere kutsal su serperler, üç kere buhurdanlıktan buhur alıp etrafa saçarlar ve yine üç kere kesim yerinde toplanan halkın

üzerine kutsal su serperlerdi. İşte kilise bu putperest törenleri, arka planlardaki inançlarla birlikte alarak Hıristiyanlığa katmıştır.

İşte Kur'ân-ı Kerim'in indiği günlerde bilinmeyen bu eski putperest inançlar "*Onlar böyle demekle daha önceki kâfirlere özeniyorlar*" ayeti ile birlikte gözden geçirildiklerinde kutsal kitabımızın vecizliğinin bir örneğidir.²²⁰

2.3.10. Gayba İman

İnsan bir bilinmezlik denizinde yaşamaktadır. Çevresindeki, tüm evrenin yapısında olup bitenleri ve kendi içerisinde bulunduğu ve bünyesinde olanları bilemez, tüm bunlar insan için bilinmezlerdendir. Gayba iman, iman esaslarındandır. Allah, Âhiret günü, cennet ve cehennem ve gelecek keyfiyeti insan için tecrübe ile bilgi sahibi olamayacağı alanlardır. Bunlar hakkında ancak vahy ile bilgi sahibi olabiliriz.

“Onlar görmediklerine inanırlar, namazı kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızktan başkalarına verirler.” (Bakara 2/3)

Allah'a (c.c) inanmak da bizzat görülmeyene (gayba) inanmaktır. Çünkü insana göre yüce Allah'ın (c.c) zatı gaybdır. O'na inandığımız zaman görmeden inanıyoruz.

Görülmeyene inanmak; insanın, sadece duyu organlarının algılama kapasitesi ile yetinen hayvanlık düzeyini aşarak insanlık mertebesine yükselmesini sağlayan ilk eşiktir. İnsan varlık âleminin gözle görebildiğinden çok daha geniş ve girift olduğu bilincindedir.

Bu bilinç, insana, tüm varlık âleminin, kendi varlığının, bu varlık âlemine hükmeden gücün kime ait olduğunun, bu esrarengiz varlık âleminde saklı olan muhteşem dengenin varlığını anlamasını sağlar. Bu evren içerisinde kendisinin bir hiç olduğunu dolayısıyla büyülenmesinin yersiz olduğu ve kendisi ve tüm evreni var edene boyun eğmesi gerektiğini kavrar. Bu da insanın düşüncesini dağınıklıktan, yaratılış amacı dışındaki işlerle uğraşmaktan, kavrama gücüne sahip olmadığı alanlara kafa yormaktan, faydasız yerlerde boşuna zaman kaybetmekten korumuş olur. Zaten insana verilen görev de bu değildir. Ona düşünme yeteneği, yeryüzündeki halifelik fonksiyonunu yerine getirsin, içinde yaşadığı hayatın problemlerini çözsün diye verilmiştir.

İnsan akli, tartışmasız kural olan, sınırlının sınırsız kavrayamayacağı ilkesini kabul edince kendi düşüncesinin gücünü kavrar ve meçhulü bilemeyeceğini ve gayb âlemini kavrama

fonksiyonunu aklın dışında başka bir yeteneğe havale edilmesi gerektiğini ve bu konudaki bilginin her şeyi en ince ayrıntısına kadar gören, bilen ve her şeyden haberdar olan Allah'tan alınması gerektiğini bilir.²²¹

2.3.11. Tevhid Açısından Meleklerle İman

"...ve meleklerine... inandılar." (Bakara 2/285)

Gayba imanın bir parçasını oluşturan meleklerle inanmak, insan idraki ile hayvan idraki arasında ayırım çizgisidir. Allah'ın meleklerine iman, gayba iman etmenin bir yönünü oluşturmaktadır. Meleklerle iman, insan idrakinin kendisi için hazırlanan duygu ve akli araçlarla bizzat öğrenmeye imkân bulamadığı gayb gerçeğine inanmaktır.

İslâm düşüncesinin bilgimize kapalı, gayb âlemine ilişkin görüşüne göre, yüce Allah'ın (c.c) kullarının bir kesimini oluşturan ve 'melek' adını taşıyan bir varlık grubu vardır. Kur'an, bize bunlar hakkında düşüncemizin gerektirdiği oranda bilgi sunmuştur.

Bu bilgilere göre melekler, yüce Allah'ın (c.c) yaratıklarının bir kısmını oluştururlar, Allah'ın (c.c) kulları olduklarına inanırlar, O'na kayıtsız şartsız itaat ederler, Allah'a (c.c) yakındırlar.

"O'nun katındakiler hiç büyüklük kompleksine kapılmaksızın ve hiç bıkmaksızın O'na ibadet ederler. Gece-gündüz, hiç ara vermeksizin O'nu tesbih ederler." (Enbiya 21/19–20, 26–28)

Kutub, melek ve cin gibi varlıklar hakkında bilgilerimiz Yüce Allâh'ın verdiği bilgilerle sınırlı olduğu, bundan dolayı da onlar hakkında Kur'an ne diyorsa o kadarına inanıp onunla yetinmemiz gerektiğini söyler.²²²

Melekler, Yahudilerin, Hıristiyanların ve Mekkeli müşriklerin yakıştırmaları ve sıfatlandırmalarından uzaktırlar. Onlar Allah'ın kullarıdır. (Bkz. Enbiya 21/26) Kur'an'ın verdiği bilgiye göre melekler Allah'ın verdiği görevleri yaparlar:

"Arşı taşıyanlar ve onun çevresindekiler Rabb'lerini övgü ile tesbih ederler, O'na inanırlar." (Mümin 40/7; Bkz. Zümer 39/75)

221 — Kutub, Age., I,78–80.

222 — Kutub, Age., X,118; XV,367–370.

Melekler, Allah'a karşı çok hürmetkâr ve itaatkârdırlar. Sadece O'nun buyruğunu yerine getirirler, hiçbir konuda tartışmazlar, Allah'a yakın olmalarına ve O'nun bütün emirlerini eksiksiz yerine getirmelerine rağmen Allah'tan korkarlar, tanrılık iddiasında bulunmazlar.²²³

Melekler cennetin ve cehennemın bekçileridirler:

"Biz cehennem görevlilerini sadece melekler arasından belirledik." (Müddessir 74/ 31; Zümer 39/71–72)

Meleklerden bazıları İnsanların koruyuculuğunu yaparlar, onları sürekli izlerler, bütün davranışlarını yazıya geçirirler, onlara yardım ederler, günleri gelenlerin canlarını alırlar.

"İnsanı, önünde ve arkasından gözetleyen melekler vardır, onu Allah'ın emri ile korurlar." (Rad 13/11) (Bkz. En'am 6/61;; Kaf 50/18; Fussilet 41/30; Al-i İmran 3/124–126; Enfal 8/11).

Yine Kur'an'ın verdiği bilgiye göre melekler insan için Allah'a dua ederler:

"Arşı taşıyanlar ve çevresindekiler Rabb'lerini övgü ile tesbih ederler. O'na inanırlar. Müminler için af dileyerek şöyle yalvarırlar; 'Senin rahmetin ve bilgin her şeyi kapsamına alır, o halde tevbe edip senin yoluna koyulanların günahlarını affeyle, onları cehennem azabından koru.'(Mümin 40/ 7 ve dv.)

Melek insan ilişkisi ta Hz. Âdem ile başlamış ölüm sonrasına kadar sürecek olan bir ilişkidir. (Bkz. Bakara 2/30–34;Nahl 16/32; Rad 13/23–24)

Meleklerin varlığını inkâr küfrü gerektirir:

De ki; "Kim Cebrail'e düşman olursa -ki O Allah'ın izni ile Kur'an'ı, O'na inanmayanın elleri arasındaki Tevrat'ı onaylayıcı, müminlere yol gösterici ve müjde kaynağı olarak senin kalbine indirdi: Evet, kim Allah'a, O'nun meleklerine, O'nun peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikâil'e düşman olursa bilsin ki, Allah da kâfirlerin düşmanıdır. (Bakara 2/ 97–98)

Ey müminler, Allah'a, peygamberine, peygamberine indirmiş olduğu kitaba ve daha önce indirilmiş kitaba inanmaya devam ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse koyu bir sapıklığa düşmüş olur. (Nisa 4/136)

2.3.12. Tevhid Açısından Âhiret Gününe İman

“Onlar Ahiretten hiç kuşku duymazlar.” (Bakara 2/4)

İman esaslarından biri de Ahirete şeksiz ve şüphesiz inanmaktır. Bu inanç insanı başıboş bırakılmadığının, iş olsun diye yaratılmadığının, kendi keyfine bırakılmadığının, bu dünyada yapıp ettiklerinden bir gün mutlaka ilâhi adalet karşısında hesap vereceği bilincine erdirir. Bu bilinç sayesinde insan dünyada daha doğru işlere yönelir, kendisi için ve insanlığın faydasına olan amellerle ilgilenir ve netice olarak Allah’ın adalet ve rahmetini umar.²²⁴

Ahirete iman insana bu sonlu âlemlerle ebedî âlem arasında bağ kurma bilincini aşılır. Bu âlemlerde yapacağı her şeyin karşılığını ebedî âlemlerde mutlaka alacağını bilir. Bu bilinçle bu dünya âlemini bir imtihan yeri olduğunu kabul eder, ona gerektiği kadar değer verir. Asıl hayatın ölüm sonrası olduğunu bilir ve yatırımını daha çok oraya yapar. Asıl yapılması gerekenin bu olduğunu kavrar:

Asıl iyilik; Allah'a, Ahiret gününe, meleklerle, kitaba, peygamberlere inanandır...;
(Bakara 2/ 177)

“Ceza gününü tasdik ederler.” (Meâric 70/26)

Aslında insanlar çoğu zaman Yüce Allah’ın İlâhlığına ve evrenin yaratıcısı olduğuna inanmışlar fakat Ahiretin varlığına ceza ve mükâfatın olduğuna inanmamışlardır. Bu husus Kur’ân-ı Kerim’de şöyle zikredilir:

“Eğer onlara "Gökleri ve yeryüzünü kim yarattı?" diye soracak olursan kesinlikle "Allah" derler.” (Zümer Suresi 39/38)

Kur’ân-ı Kerim’in başka bir yerinde ise yine şöyle buyrulur:

“Onlar kendilerinden olan bir uyarıcının gelmesini şaşkınlıkla karşıladılar ve kâfirler; "Bu şaşılacak bir şeydir. Bizler ölüp toprak olduktan sonra yeniden mi dirileceğiz? Bu uzak ihtimalli bir dönüştür" dediler.” (Kaf Suresi 50/2–3)

‘Din gününe’ inanmak, İslâm’ın inanç sisteminin önemli ilkelerinden biridir. Bu inanç yukarıda da belirttiğimiz gibi insanın bakışlarını bu dünya âleminden öbür âleme çevirmesine sebep olur. Bu inanç sayesinde insanlar bu dünya hayatının zorlayıcı şartlarına bağımlı olmaktan kurtulur. Yine bu inanç sayesinde insanlar emeklerinin karşılığını sadece günleri sayılı kısacık

ömürleri içinde görmekten kurtulur, Allah'a (c.c) güven, iyiliğe inanç, hakka ısrarla bağlı olmak, kararlılık içinde Allah (c.c) rızası için çalışmaya azmeder. Sonucunda Allah'ın (c.c) vereceği karşılığı gerek dünya ve gerekse ahirette ayırım gözetmeden hoşnutlukla karşılar.²²⁵

Diğer bir deyişle ahirete iman, insanı, beşeri ideolojilerin, değer yargılarının kölesi olmaktan kurtarır ve Allah'ın (c.c) kendisi için biçtiği mükemmel insan tipine ulaşır.

“Dünya hayatı, oyundan ve eğlenceden başka bir şey değildir. Oysa günahlardan sakınanlar için Ahiret yurdu daha hayırlıdır. Buna aklınız ermiyor mu?” (En'am 6/32)

Ahirette yeniden dirilme, hesap verme, bu dünyadaki yaptıklarının karşılığını görme meselesi İslam'ın getirdiği inanç meselelerinden biridir. İslam'ın yapısı yüce Allah'ın (c.c) birliği ilkesiyle birlikte bu ahiret inancına dayanır. Ahiret inancı, İslam'ın inanç sisteminin, düşünce yapısının, ahlâkının, hukukunun ve sosyal yapısının temelini oluşturur.²²⁶

İslâm düşüncesine göre hayat, ne tek tek fertlerin ve ne de herhangi bir milletin kısacık ömrüyle sınırlı dünya hayatından ibaret değildir. İslâm düşüncesine göre hayat, ahiret inancını hesaba katmayan ahirete inanmayı dar görüşlülük sayanların algıladıklarından çok daha geniş boyutlu bir gerçektir. İslâm'a göre hayat, zaman boyutunda sonsuzlukla kucaklaşır. Hem görünen bu dünyayı ve hem de ebedî olan ahiret hayatını içerir. Ahiret hayatının süresini sadece Allah (c.c) bilir ki dünya dönemi onun yalnızca bir saati kadardır.

İslâm'a göre hayat bu gördüğümüz âlem yanında bize gayb olan, içeriğini bilmediğimiz âlemi de kapsar. Bu gayb âlemin özünü tam anlamıyla Allah'tan (c.c) başkası bilemez. Biz sadece Allah'ın (c.c) bize verdiği bilgi kadarıyla bilebiliriz. Bu âlemin varlığı ölümle başlar ahiret yurdu ile noktalanır. Ölüm âlemi de ahiret gibi gayb âlemindedir ve mahiyetini sadece yüce Allah'tan (c.c) başkası bilemez.²²⁷

“Onlar `Hayat, sadece dünyadaki hayatımızdan ibarettir, bir daha diriltilecek değiliz' dediler.” (Enam 6/29)

Yüce Allah (c.c), ahiret gerçeğini şu iki sebepten dolayı vurgulamıştır: Birinci derecedeki sebebi, Ahiret âleminin bir realite oluşudur. İkinci derecedeki sebebi ise insanın insanlık niteliğini

225 — Kutub, Age., XIV,16–18.

226 — Kutub, Age., V,153.

227 — Kutub, Age., V,154.

düşünce, inanç, ahlak, davranış hukuk ve sosyal düzende mükemmelleştirebilmek için bu inancın kaçınılmaz olmasıdır.

İnsan, hayatın, dünya hayatından ibaret olduğunu sansa da aslında dünya hayatının bir oyun ve eğlenceden başka bir şey olmadığı muhakkaktır:

“Dünya hayatı, oyundan ve eğlenceden başka bir şey değildir. Oysa günahlardan sakınanlar için Ahiret yurdu daha hayırlıdır. Buna aklınız ermiyor mu?” (Enam 6/ 32)

Dünya hayatı ile ahiret yurdunun değeri, yüce Allah (c.c) katındaki değeri, işte budur. Aslında gündüzün bir saati kadar olan bu dünya hayatının değeri, engin mülk âleminin sonsuzluğu ile karşılaştırılınca, ancak ayette anlatıldığı kadar değeri olabilir.

Bu böyledir. Fakat İslam düşüncesinde dünya hayatını ihmal edilmesi, dünyaya karşı pasif kalınması, dünyadan el etek çekmeyi gerektirmez. Kutub, bazı ‘tasavvuf’ ve ‘zühd’ akımlarının dünyayı ihmal etmeleri ve bu yöndeki telkinlerinin İslam düşüncesinden kaynaklanmadığını aksine ya ruhbanlığa dayanan hıristiyan kilisesinin düşüncelerinden ya eski İran düşüncesinden ya da eski Yunan düşüncesinden kaynaklandığını belirtir. Her iki dünyayı da mamur etmeye yönelik çalışmaları sahabe kuşağı yapmıştır. Onlar hem nefislerini yenilgiye uğratmışlar hem de cahiliye sistemini yenilgiye uğrattılar. Onların hem dünya hayatının değerini kavıyor, hem de âhiretin. Kutub, onların dünyaya kul olmadıklarını aksine dünyanın sırtına bindiklerini, onu Allah’a (c.c) kul ettiklerini belirtir. Dünyada yeryüzünün halifesi olma görevinin gerektirdiği her türlü faaliyeti yerine getirdiler. Fakat bu halifelik görevinde sadece Allah’ın (c.c) rızasını aradılar.

228

Dünya için çalışırken asla Ahiret yurdunu ihmal etmemeli insan. Ne dünyadan nasibini unutmali ne de ahireti ihmal etmeli. Çünkü devamlı ve daha hayırlı olan daima ahirettir:

"Oysa günahlardan sakınanlar için Ahiret yurdu daha hayırlıdır. Buna aklınız ermiyor mu?" (Enam 6/32)

Yüce Allah biz kullarının yeniden dirilişi iyice anlamamız için Ashabı Kehf ‘in dirilişini Kur’ân’da bize aktarır:

“Böylece hemşehrilerinin onları bulmalarını sağladık. Amacımız, Allah’ın vaadinin gerçek olduğunu, kıyamet gününün mutlaka geleceğini, bunda hiçbir kuşku olmadığını

öğrenmeleridir. Hemşehrileri o sırada bu gençlerin durumunu tartışmaya koyuldular. Bir bölümü 'Uyudukları mağaranın önüne bir anıt dikin, Rabb'leri onları hepimizden iyi bilir' dedi. Fakat inançlarının içyüzünü iyi bilenler ise 'Mağaralarının önünde mutlaka bir mescid yapacağız' dediler." (Kehf 18/21)

Bununla Allahu Teâlâ bizlerin anlayışına yeniden dirilişin gerçekliğini sunmuştur. Bundan hiçbir kuşkunun duyulmaması gerektiğini bildirmiştir.

İnsan ahiret inancına sahip olunca, onun ahlakı düzelir, davranışları rayına oturur ve sosyal düzenin artık bir daha bozulmasına müsaade etmezler. Çünkü böyle bir yozlaşmanın kendilerine sadece dünya mutluluğunu kaybettirmeyecek aynı zamanda Ahirette bekledikleri mükâfattan da yoksun bırakacağını bilirler. Ahiretteki hesaplaşmayı yalanlayan kimse ise, olayları kısa ve sınırlı hayat gözüyle hesaplar. Yeryüzünün ve insan ömrünün sınırları içinde hareket eder. Düşüncesini sınırladığı bu dünya hayatı ise hiçbir zaman onu mutlu etmez, hiçbir zaman huzur yüzü göremez, çünkü elde edilen sonuçlar adil ve makul değildir. Bundan dolayı nice refah içinde yüzen insanlar görürüz ki asla mutluluğu bulamamışlardır. Bundan dolayı birçoğu da mutlu olmak için insan fitratının kabul etmeyecek sapkınlılar başvurmaktadırlar.²²⁹

Ölümden sonra dirilişin ve hesabın varlığı hakkında Yüce Rabbimizin kesin bildirimleri vardır:

"Göktekilerin ve yerdekilerin tümü rahmeti bol olan Allah'ın huzuruna kul olarak geleceklerdir. Allah, onları bir bir sayarak hesaba geçirmiştir. Kıyamet günü hepsi O'nun huzuruna teker teker geleceklerdir." (Meryem 19/93–95)

"O dirilme sahnesi korkunç bir çığıktan ibarettir. Hemen o anda gözlerini birdenbire açıp etrafa bakacaklar. "Vah bize, bu ceza günüdür" derler. Onlara "İşte bu yalanladığınız hüküm günüdür" denir." (Yasin 36 /49–54)

"Sonra siz, kıyamet günü, Rabb'inizin huzurunda muhakeme olacaksınız." (Zümer 39 /31; Şûra 42/18; Muhammed 47/18; Rahman 55/31; Teğabun 64/9; Hakka 69/1–3; Mğzzemmil 73/17; Mürselât 77/7;)

229 — Kutub, Age., XV,238.

2.3.13. Kitaplara İman

“ Ey müminler, Allah'a, peygamberine, peygamberine indirmiş olduğu kitaba ve daha önce indirilmiş kitaba inanmaya devam ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederse koyu bir sapıklığa düşmüş olur.” (Nisa 4/136)

İman esaslarından biri de Allah tarafından indirilmiş kitapların hak olduğuna, onların içerisinde bulunanların da mutlak anlamda Allah (c.c) katından geldiğine ve gerçek olduğuna inanmaktır. Tüm kitapların kaynağı Allah'tır. Yani aynı kaynaktan gelmişlerdir. Bu kaynağın birliğine iman, tamamen Allah'a (c.c) teslim olmak -bütün özellikleri ile- ilahlıkta yüce Allah'ı (c.c) birlemek, hayatta uygulanması gereken sistemin yüce Allah'ın (c.c) belirlediği sistemin olduğunu kabul etmektir. Bu birlik tüm kitapların Allah (c.c) tarafından gönderildiğinin zorunlu sonucudur. Çünkü yüce Allah'ın insanlık için belirlediği hayat sistemi birdir. Onda asla değişiklik bulunmaz.²³⁰

Bütün kitaplara inanmak, bütün kitapların aynı kaynaktan olması hasebiyle, müslüman ümmetin ayırıcı bir özelliğidir. Çünkü bu ümmetin Rabbi, onun biricik sistem ve yolu hakkındaki düşüncesi, ulûhiyet gerçeği ve insanlığın birliği ile uyuşmaktadır:

“Hak'tan sonra sapıklıktan başka ne var ki?” (Yunus Suresi 10/32)

Ayet-i kerimede diğer iman esasları ile birlikte kitapların inkârının da küfür olduğu ve ahirette büyük kayba sebep olacağı belirtilir:

“Kim Allah'ı meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse koyu bir sapıklığa düşmüş olur.”

Kitaplara iman, semavî inançların varisi, tüm peygamberlerin varisi ve dünyanın sonuna kadarki iman kervanının bir bireyi olan müslümana yaraşan bir nitelik ve uyması gereken bir zorunluluktur:

“Onlar gerek sana ve gerekse senden önce indirilen kitaplara inanırlar.” (Bakara 2/4)

Kitaba ve peygamberlere inanmak, bütün peygamberlere ve onların misyonlarına inanmaktır ki, bu da insanlığın birliğine, insanlığın Hâlik'ı, ilâhı, Rabbinin birliğine, dinin birliğine ve ilâhî düzenin birliğine işarettir.

230 — Kutub, Age., III,495.

Kitaplara imanın asıl iyilik olduğu, inkâr etmenin ise ilâhî cezayı gerektirdiği Kur'ân'da bildirilir:

“Asıl iyilik; Allah'a, Ahiret gününe, meleklere, kitaba, peygamberlere inanan...”

(Bakara 2/177)

“Ayetlerimizi ve ahiret karşılaşmasını, hesaplaşmasını yalanlayanların tüm amelleri boşa gitmiştir. Görecekları ceza işlediklerinin karşılığında başka bir şey mi olacak ki.” (Araf 7/147)

Kitaplara iman, onların içinde yer alan tüm ayetlerin Allah katından geldiğine, hepsinin hak olduğuna, şüphenin ve inkârın yersiz olduğuna iman gerektirir. Kitaplara iman onların tümüne imandır. Bir kısmına inanan, işe gelen kısmını kabul edip işine gelmeyi ise kabul etmeyip inkâr etmek tümünü inkârdır:

“Allah'ın ayetlerini inkâr edenleri, peygamberleri sebepsiz olarak öldürenleri ve adaleti emreden insanları öldürenleri acıktı bir azapla müjdele!

Onların emek ve çabaları dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Onlara yardım eden bulunmaz.” (Ali İmran 3/ 21–22)

Kur'ân'daki Allah'ın (c.c) ayetlerini inkârın ne anlama geldiğini sürekli hatırdâ tutmanın gerekliliğini belirten Kutub, ***‘Allah'ın ayetlerini inkâr edenler’*** ayeti hakkında şu değerlendirmeleri yapar:

‘Bundan amaç, sadece açıkça kâfir olduğunu söyleyenler değildir. Ulûhiyetin tek olduğunu ve yalnız O'na ibadet edilmesi gerektiğini kabul etmeyen herkes bu ifadenin kapsamına girer.’²³¹

İlâhî kitapların sonuncusu Hz. Muhammed (s.a.v)'e vahyedilen Kur'ân'ı Kerîm'dir. Bu yüce kitap hem geçmiş ilâhî kitapların tasdikçisi hem de Âdemle başlayan ilahî mesajların en mükemmelidir. Ancak Kur'ân'ın Tevrat ve İncil gibi ilâhî kitapları tasdiki tabîî ki onların aslı halini, bozulmamış şeklini tasdiktir. Çünkü onlar da Kur'ân'ın getirdiği inancın temellerine ilişkin gerçekleri getirmişlerdir. Bu kitabın indiriliş sebebine gelince, peygamberin (s.a.v) onunla Mekkelileri ve çevresindekileri uyarması içindir:

231 — Kutub, Age., III,247.

"Bu Kur'ân, ana-kent Mekke ile bu kentin çevresinde yaşayanları uyarasın diye sana indirdiğimiz, kendinden önceki kutsal kitapları onaylayan mübarek bir kitaptır. Ahirete inananlar bu kitaba da inanırlar. Onlar namazlarını devamlı olarak ve özenerek kılarlar."
(Enam 6/92)

Kur'ân'ın Mekke ve çevresinin uyarıcı olması için onun aynı zamanda tüm insanlık için kıyamete kadar uyarıcı olduğuna işarettir. Her ne kadar bazı batılıların bu konuda spekülasyonları varsa da, daha önce²³², daha Mekke'de inen ayetlerde Hz. Muhammed'in âlemler için gönderildiği belirtilir:

"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya 6/107) ***"Biz seni bütün insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik."*** (Sebe 34/28) Üstelik İslâm devleti o gün için çeşitli sıkıntı ve işkencelerle kuşatılmış bir halde Mekke vadisiyle sınırlıydı.²³³

"Bu Kur'ân bizim indirdiğimiz kutsal bir kitaptır. Ona uyunuz ve kötülüklerden sakınınız ki, size merhamet edilsin." (Enam 6/155)

"Onlar Kur'ân'a inanmadıktan sonra hangi söze inanacaklar?" (Mürselat 77/50)

Kur'ân'ın Allah katından olduğu konusunda kuşku duyulmaması gerektiğini yüce Allah bildiriyor:

"Bu, Rabbinden gelen bir gerçektir. O halde sakın kuşkuya kapılanlardan olma."
(Bakara 2/147)

Aslında Rasûlullah asla kuşku duymamıştı. Yüce Allah başka bir ayette ***"Eğer sana indirdiklerimiz hakkında kuşkulu isen senden önce inen kitapları okuyanlara sor."*** (Yunus 10/94) buyurunca; *'Hayır; ne kuşkum var ve ne de sorarım.'* diye cevap vermişti.

Allahu Teâlâ, ehl-i kitaba, bu Kur'ân'ın hak olduğunu bilip durdukları halde inkâr etmemelerini istemektedir:

"Onlar Allah'ın kendi başışı olarak dilediği kuluna vahiy indirmesini çekemeyerek O'nun indirdiği kitabı inkâr etmekle benliklerini ne kötü şey karşılığında sattular da katmerli gazaba uğradılar! Kâfirleri alçaltıcı bir azap beklemektedir." (Bakara 2/89)

232 — Kutub, Age., V,327.

233 — Kutub, Age., VI,325–327.

Hâlbuki daha önce inecek olan son ilâhi kitapla Müşriklere karşı zafer kazanacaklarını ileri sürerek onunla gurur duyuyorlardı:

“Onlara Allah katından elleri altındaki Tevrat'ı onaylayan bir kitap (Kur'an) gelince - ki, daha önce kâfirlere karşı zafer kazanmak istedikleri halde öteden beri bilip durdukları bu kitap kendilerine gelince- onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerindedir.” (Bakara 2/89; Bkz. Zümer 39/1; Hud 11/17; Nisa 4/82)

Yüce Allah, bu kitabı hikmetine dayanarak muhkemleştirmiş; sınırsız bilgisiyle detaylandırmıştır. O Kur'ân, Allah'ın indirdiği biçimiyle gelmiştir. Hiçbir değişikliğe uğramadan, başkalaşmadan gelmiştir:

“Elif, Lâm, Ra. Bu Kur'ân, her işi yerinde ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından muhkem, uyumlu cümlelerle örülen, sonra ayrıntılı biçimde açıklanan ayetlerden oluşmuş bir kitaptır.” (Hud 11/1)

Kur'ân'a itiraz edenlere, mucize isteyenlere, elleriyle tutacakları bir kitap isteyenlere Allahu Teâlâ cevap veriyor:

“Eğer dağların yürümesini, yeryüzünün parçalanmasını ve ölümler ile konuşabilmeyi sağlayan bir kitap olsaydı, o bu Kur'an olurdu. Fakat tüm emir Allah'ındır.” (Rad 13/31)

Aslında bu Kur'ân, kendisine inanan ve ona göre kendini şekillendirenlerin ruhlarında dağların yerinden sökülmesinden, yerin yarılmasından, ölümlerle konuşulmasından daha büyük ve köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Bu insanlar eliyle tüm yeryüzünü etkileyen harikulade olaylar meydana getirmiştir.²³⁴

Kur'ân eğriyi doğruyu birbirinden ayıran ve insanların ve cinlerin uyarılması için gelmiştir:

“Eğri ile doğruyu birbirinden ayıran Kur'ân'ı, tüm insanları ve cinleri (âlemleri) uyarın diye kulu Muhammed'e indiren Allah'ın şanı yücedir.” (Furkan 25/1)

Kur'ân burada ‘ayırıcı’, ‘ayıraç’ adı ile anılıyor. Bu kitap doğru ile eğriyi, doğru yol ile sapık yolu birbirinden ayırır. Hatta yaşam tarzı olarak insanlık tarihinin dönemlerini de ayırır. Çünkü Kur'ân, gerek vicdanlarda egemen olan değer yargıları anlamında ve gerekse pratik hayata yansıyan somut uygulamalar açısından belirgin ve kendine has bir hayat sisteminin ana

234 — Kutub, Age., VIII,550.

hatlarını çizer. Onun için Kur'ân, insanlık tarihinin çocukluk dönemini noktlayıp olgunluk dönemini başlatan, somut olağan üstü mucizeler dönemini kapatarak akla dayalı mucizeler çağını açan, mahalli ve süreli peygamberlik dönemini sona erdirip evrensel, sürekli peygamberlik misyonu başlatan tüm insan ve cinleri uyarıcı bir ayıraç, bir kıstastır.²³⁵

Ha, Mim.

Bu Kitab, Rahman ve Rahim olan Allah katından indirilmiştir.

Bilen bir toplum için ayetleri açıklanmış; Arapça okunan bir Kitap'tır.

Müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat insanların çoğu onu düşünüp kabul etmekten yüz çevirmiştir. Onlar işitmezler. (Fussilet 41/1-4; Bkz. Zuhruf 43/43-44; Teğabun 64/8)

"Elif Lam Mim. Şüphe yok ki, Kitab'ın indirilişi, âlemlerin Rabb'i tarafından. Yoksa "onu peygamber uydurdu mu " diyorlar? Hayır, O senden önce bir peygamber gönderilmemiş olan kavmi uyarması için sana Rabb'inden gelen bir gerçektir. Umulur ki, doğru yolu bulurlar." (Secde 32/1-3)

Kur'ân gerçektir. Çünkü bu Kitap, adeta varlık âleminde yürürlükte olan doğal ve pratik yasaların sözlü ve manevi görüntüsüdür. Kur'ân'da bulunan hayat sistemi ile evrenin yasaları birbirine uyumludur. İnsanla evreni birbirine bağlar. Kur'ân'ın mesajları insan yaratılış ilkelerine (fıtratına) de uygundur. İnsan rahat ve kolay bir şekilde bu mesaja karşılık verebilir. Kur'ân dünya ve ahirette insanlar arasında kesinlikle ayırım yapmaz. Hiç kimseye haksızlık yapmaz, zulmetmez.²³⁶

Bütün kitaplara inanmak bütün kitapları aslında bir kaynaktan olduğu gerçeği ile müslüman ümmetin ayırıcı bir özelliğidir. Allah'ın ayetlerinin alaya alınması ve inkâr edilmesi ise âhiret cezanı gerektirir:

"...Allah'ın ayetlerini inkâr edenleri ağır bir azap beklemektedir. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve intikam alıcıdır." (Ali İmran 3/4; Bkz. 21-22; Bakara 2/99; Maide 5/9-10; Enam 6/49)

235 — Kutub, Age., X,490.

236 — Kutub, Age., XI,510.

Yüce Allah'ın ayetlerinden yüz çevirmenin ve inkârın sebebi, bu ayetlerin doğruluğunu kanıtlayan delillerin yetersizliği ya da bu ayetlerin belirsiz anlamlı veya akıl karıştırıcı olmaları değildir. İnkârcıları bu olumsuz tavrı takınmalarına sürükleyen asıl faktör, kendini beğenmişlik ve geçmişlerin (atalarının) geleneklerine körü körüne bağlılıktır. Bu yüzden şayet yüce Allah Kur'ân'ı, vahy yoluyla değil de onların gözleri ile görebilecekleri, elle dokunabilecekleri somut kâğıt parçalarına yazıp gönderseydi ve onlar bu kâğıt parçalarına dokunabilselerdi de yine onaylamayacaklardı.²³⁷

“Eğer sana kâğıda yazılmış, somut bir kitap indirmiş olsaydık da onu kâfirler elleri ile tutsalardı, "Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değil " diyeceklerdi.” (En'am 6/7)

Rabbimiz, Allah'ın ayetlerinin alaya alındığı yahut inkâr edildiği yerlerde onlarla beraber olmamızı da yasaklamıştır:

“Allah size indirdiği kitapta onun ayetlerinin inkâr edildiğini ya da alaya alındığını işittiğinizde başka bir konuya geçmedikleri sürece onlarla bir arada oturmamanızı, yoksa sizin de onlar gibi olacağınız, bildirdi. Hiç kuşkusuz Allah münafıklar ile kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir.” (Nisa 4/140)

Ayetlerin inkârı ahirette cezayı gerektirir:

Ayetlerimizi yalanlayanlar, onlara burun kıvrıyanlar ise, orada ebedi kalmak üzere cehennemliktirler. “ (Araf 7/35–36; Bkz. Hacc 22/71; Araf 7/155)

2.3.14. Kaza ve Kadere İman

“Gerek yeryüzünde görülen, gerekse başınıza gelen her musibet tarafımızdan yaratılmadan önce kesinlikle bir kitapta belirlenmiştir. Bu ayrıntılı planlama Allah için kolay bir iştir. Amaç, kaybettiklerinize üzülmemeniz ve O'nun size verdikleri yüzünden şımarmamanızdır. Allah kendini beğenmiş şumarıkları sevmez. Bunlar hem kendileri cimrice davranırlar hem de başkalarına cimri olmayı önerirler. Kim hayır yapmaktan kaçınırsa bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir ve özü itibarı ile övgüye layıktır.” (Hadid 57/22-24)

Şu âlemde var olan her şey ince bir plana bağlıdır. Bu âlemde meydana gelen her olay mutlaka çok önceden planlanmış, nasıl olacağı hesaplanmıştır. Var olan hiçbir şey anlamsız ve

237 — Kutub, Age., V,87.

fonksiyonsuz değildir. Meydana gelecek tüm olaylar, daha bu âlem yaratılmadan ne zaman olacakları, nasıl olacakları yüce Allah'ın eksiksiz ve ayrıntılı bilgisinde belirtilmiştir. Yüce Allah şu varlık âlemini bir bütün olarak gözetir. O'na göre hiçbir kayıt ve sınır yoktur. Bu varlık âleminin ilk anından son anına kadar meydana gelen bütün olaylar ve dönemler bir bütün olarak yüce Allah'ın bilgisi dâhilindedir. Buna göre gerek yeryüzünde ve gerekse insanın şahsında meydana gelen iyi ve kötü olay henüz meydana gelmeden önce Allah'ın katında 'ezeli' bir kitapta kayıtlıdır.²³⁸

'Bu ayrıntılı planlama Allah için kolay bir iştir.'

"O her şeyi yaratmış ve bir ön tasarıya göre düzenlemiştir." (Furkan 25/2)

Hayvanlar, bitkiler, tüm evrenin belli plan ve incelikle var olduğu aşikârdır. Bunlar selim akılla düşünüldüğünde rastlantıya yer olmadığı açıktır. Hepsi belli bir düzen içinde ve belli amaçla var edilmiştir.

"Biz her şeyi belirli bir plan uyarınca yarattık" (Kamer 54/49)

İnsanlar bir şey düşünebilir ve bir işe kalkışabilirler. Ancak, herhangi bir fiilin meydana gelmesi ancak Allah'ın dilemesi ve takdiri ile mümkündür:

"Eğer onlar bir iyilikle karşılaşarlarsa 'Bu Allah'tandır' derler ama başlarına bir kötülük gelirse 'Bu senin yüzündendir' derler. Onlara de ki: Her ikisi de Allah'tandır. Niye bu adamlar kendilerine söylenen sözü anlamaya yanaşmıyorlar?" (Nisa 4/78)

İnsan, Allahu Teâlâ'nın iyiliğin gerçekleşmesi için gösterdiği araçlara uyarak iyiliği gerçekleştirmeye çalışır, bununla beraber iyiliğin gerçekleşmesi yüce Allah'ın dilemesi ve takdiri ile olur. Çünkü evrendeki gerçekleşen her şey yüce Allah'ın izni ve yaratması ile gerçekleşir. Yine insan bir kötülüğe yönelir, onu gerçekleştirmeye çalışır. Bu da yine yüce Allah'ın kudret ve takdiri ile gerçekleşir. Her iki durumda da olayın var oluşu ve gerçekleşmesi Allah tarafından.²³⁹

Bir sonraki ayette yer alan **'karşına çıkan her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her kötülük de kendindedir.'** (Nisa 4/ 79) kısmı ile 78. ayette yer alan **'onlara de ki. Her ikisi de Allah'tandır.'** kısmı arasında herhangi bir çelişki söz konusu değildir. İkinci kısım birincinin

238 — Kutub, Age., XIV,313–315.

239 — Kutub, Age., III,351.

alanına girmeyen ancak ona benzeyen bir gerçektir. Kutub, bu alan ayrımını yaptıktan sonra bu iki ayet arasındaki ilişkiyi şöyle açıklıyor:

‘Kuşkusuz yüce Allah, bir metot koymuştur. Bir yol açmıştır, iyiliği göstermiş ve kötülükten sakındırmıştır. İnsan bu metoda uyup bu yolu takip ederse, iyilik için çalışıp kötülükten sakınırsa, yüce Allah **"Bizim için çaba sarf edenlere yollarımızı gösteririz."** (Ankebut 29/69) buyurduğu gibi hidayete ermesi için yardımcı olur. Böylece insan iyiliğe ulaşmış olur. Ulaşılan sonucun dışarıdan insanların kazanç saydıkları görünüşlere benzemesine önem vermez bundan sonra. Bu, Allah'ın mizanında fiilen iyiliktir. Ve bu Allah katındandır. Çünkü metodu koyan, yolu açan, iyiliği gösterip kötülükten sakındıran Allah'tır. Şayet insan, Allah'ın koyduğu metoda uymaz, O'nun açtığı yolu takip etmez, gösterdiği iyiliği elde etmeye çalışmaz ve sakındırdığı kötülükten korunmazsa, o zaman da başına felâketler gelir. Gerek dünyada gerek ahirette ve her ikisinde de gerçek anlamda bir kötülük. Bu da insanın kendindedir. Çünkü Allah'ın metoduna ve O'nun yoluna uymayan insanın kendisidir. Bu anlam birinci anlamdan farklıdır. Sahası da birinciden ayrıdır. Sınırız bu gayet açıktır. Ancak bu; iyiliğin ve kötülüğün gerçekleşmesini ve meydana gelişlerinin Allah'ın gücü ve takdirinden başka bir güçle mümkün olmadığına ilişkin birinci gerçekten bir şey değiştirmez.²⁴⁰

İnsandan kaynaklanan veya insanın başına gelen olaylarda insanın iradesi ne derece etkindir? İnsanın iradesi ve davranışı da dâhil olmak üzere her şeyi meydan getiren yüce Allah'ın iradesi olduğuna göre nasıl olur da insanın ceza veya mükâfat görmesine neden olan bir iradesi söz konusu olabilir? Kur'ân meydana gelen her şey Allah'ın iradesi ve takdiri ile meydana geldiğini belirtirken diğer taraftan insanın irade edip hareket ederek, bu ifade ve hareketiyle de hesaba çekileceğini bildirir. Kutub bu iki ifade arasında belirli bir ilişki olduğunu belirtmekle birlikte bunun nasıl olduğu konusunda her hangi bir açıklama yapmamakta ve açıklamanın da mümkün olmadığını, çünkü insan aklının yüce Allah'ın fiillerinin içeriğini kavrayacak kapasitede olmadığını ifade etmektedir.²⁴¹

Kutub, kaderi insanın dahlî olan ve olmayan kader diye ikiye ayırır. Birincisinde Allah'ın kadere ilişkin hükmü insanlar üzerinde işler, yürür. Bu işlerlik ve yürürlük konusunda onların

240 — Kutub, Age., III,352.

241 — Kutub, Age., III,349–352.

iradelerinin ve tercihlerinin hiçbir rolü olmaz. Bu ilahi hükmün yanı sıra bir başka ilahi hüküm daha vardır ki, insanlar onu kendi rızaları ile kendi tercihleri ile yürütürler. Bu hükümler de tıpkı kadere bağlı ilahi hükümlerde olduğu gibi yüce Allah'ın elindedirler, O'nun iradesinden kaynaklanırlar. Bu hükümleri insanlar özgür iradeleri ile yürürlüğe koyabilecekleri gibi, yürürlüğe koymayabilirler de. Bu tercihlerin olumlu ya da olumsuz olması insanlar birtakım sonuçlar ve akıbetler getirir, onların gerek dünyadaki hayatlarında ve gerekse ahirette görecekleri karşılık üzerinde belirleyici rol oynar. Fakat insanlar, yüce Allah'ın bu kategoriye giren hükümlerini benimseyip kendi istekleri ile yürürlüğe koymadıkça müslüman olamazlar.²⁴²

Kutub, kelâm ve felsefe tarihinde 'kaza ve kader' veya 'cebir ve ihtiyar' olarak bilinen bu problemin çözümünü de şöyle açıklar:

'Yüce Allah, insanlara, kendilerini uydurmaları için gaybın kapsamındaki iradesini ve takdirini bilme zorunluluğunu getirmemiştir. Kendilerini ayarlamaları için emir ve yasaklarını bilmeyi zorunlu kılmıştır. Ne zaman buna yeltenirlerse, yüce Allah onlara yol göstericilik yapmayı ve göğüslerini İslâm'a açmayı garantilemiştir. Pratik bir olgu olarak, bu tür tartışma ve yargıların karmaşasından uzak, gayet kolay ve net bir şekilde beliren soruna ilişkin bu kadarını bilmek yeterlidir.'²⁴³

242 — Kutub, Age., VIII,454.

243 — Kutub, Age., V,479.

SONUÇ

Tevhîd, İslam dininin temelini oluşturur. Bundan dolayı Kur'ân'da en çok üzerinde durulan husustur. Kur'ân ayetlerinin geliş sürecine bakıldığında da önceliği Tevhîd ayetleri oluşturmuştur. Allahu Teâlâ önce insanların kafasında var olan batıl inanç sistemlerini yıkıp yerine doğru olan tek Tanrı inancını yerleştirmek istemiştir. Bunun için bir ibadet ve ahkâm ayetleri gelmeden önce yoğunluklu olarak Tevhîd içerikli ayetler gelmiştir.

Merhum Seyyid Kutub, bir dirayet tefsir çeşidi olan Fî Zılâl'il Kur'ân adlı tefsirinde, Tevhid inancı üzerinde çok durmuştur. Özellikle ayetlerin hayata uygulamaları hususunda fazlaca durmuş, birçok ayeti de dinin hayata yönelik uygulamalarıyla irtibatlandırmıştır.

Kutub, yeni bir cahiliye tanımı yapmış, gerek inanç ve düşüncede gerek ibadet kabul edilen davranışlarda ve gerekse ahkâm konularında Allah'ın ayetlerinin uygulanmadığı her toplumu cahiliye toplumu olduğunu ileri sürmüştür. Toplumların ilerlemesi ile ortaya çıkacak yeni problemlere, Kur'ân'ın özüne bağlı kalınarak yeni çözümler üretilmesi gerektiğini belirtir. Allah'ın Ulûhiyet ve Rubûbiyyet sıfatlarına zıt düşülmemesi gerektiğini, aksi halde Ulûhiyet ve Rubûbiyyet özelliklerini başka bir merciye verilmesi söz konusu olacağından bunun şirk olacağını söylemiştir.

Kutub yaşadığı coğrafyanın içinde bulunduğu siyasi durumun da etkisiyle biraz sert ama cesur sayılabilecek görüşler ortaya koymuş, bu cesaretinin bedelini hayatıyla ödemiştir.

Kutub, Müslüman toplumların geri kaldığı bir zamanda, Müslüman halkların üzerinde Batı tasallutunun had safhada olduğu dönemde bu tefsiri yazmış ve Müslüman milletlerin kurtulabilmesi için İslam'a uygun hayat tarzını benimsemeleri gerektiğini söyler.

Kutub, Tevhîdî görüşlerini özellikle iki husus üzerine bina etmiştir. Biri onun birçok toplum için 'modern cahiliye' dediği cahiliye toplumu tanımı, diğeri ise Allah'ın hâkimiyeti hususudur. Kutub bu günkü toplumların çoğunu modern cahiliye toplumu olarak kabul eder.

Kutub, Allah'ın zatı ile ilgili ayetlerde fazla yorum yapmaz, aksi halde sınırlı olan insan aklının sınırsız olanı (Allah'ı) anlamaya çalışması anlamına gelir ki bu imkânsızdır. Bu manada olan ayetler hususunda, sadece bildirilenlere inanılması ve zorlama yorumlardan uzak durulması gerektiği belirtir.

Kutub'a göre Tevhîd inancı toplumsal hayatın temelini teşkil eder. Bu sadece bir inanç meselesi değil, aynı zamanda İslami yaşam tarzıdır. Kutub, Tevhîd inancını bu şekilde kabul etmeyenlerin Tevhîd inancına aykırı davrandığını söylemiştir. Yaşama yansımadağı sürece zihinde de gerçekleşmeyeceğini belirtmiştir.

Kutub, tevhidi inancını fikri ve siyasi bütünlükte ele almıştır. Onun için bazı eleştirilere maruz kalmıştır.

Kutub, Müslümanların kurtuluşu için durum tespiti yapılması gerektiğini belirtir. Ona göre ilk Kur'ân neslinde olduğu gibi insanlar Kur'ân ayetleri ile eğitilmelidir.

Yeniden diriliş, ona göre içinde bulunulan cahiliye ile birlikte yol almakla mümkün olamaz. Ancak bu insanları tekrar İslam'a kazandırabilmek için irtibat kurulabilir.

Biz incelememizde, Kutub'un diğer müfessirlerden farklı olarak yeni bir 'cahiliye toplumu' tanımı yaptığını, eğer sosyal hayatta İslam'ın ahkâmı uygulanmazsa Tevhîd inancının gerçekleşmeyeceği hususunda özellikle durduğunu gördük.

KAYNAKÇA

- Abdulvehhab, Muhammed, *Kitabu't Tevhid*, Matbuatu'l Câmîiatu'l İslamiyye, Medine H. 1395/1974.
- Altundal, Aytaç, *Üç İsa*, (ç.Sibel Özbudun) Anahtar Kitaplar Yay., İstanbul 1993.
- Atalar, Kürşad, "Hakkın Batılla Bir Arada Yaşaması Mümkün müdür?" adlı Makale, *Haksöz Dergisi*, 1995, Sayı 53, s.20–21.
- Aydın, Ali Arslan, *İslam İnançları*, Gonca Yay., İstanbul Tarihsiz.
- Aydın, Hayati, *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*, Timaş Yay., İstanbul 1999.
- Aydın, S. Mehmet, *Din Felsefesi*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir 1999.
- Cündioğlu, Düccane, *Kur'an'ı Anlamanın Anlamı*, Kaknüs Yay., İstanbul 2005.
- Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara 1988.
- Çelik, Ahmet, *Kur'an ve Sünnet Işığında Kelime-i Tevhid'in Ameli Boyutu*, Ekev Yay., Erzurum 2002.
- Davutoğlu, Ahmet, *Sahih-i Müslüm Tercemesi ve Şerhi*, Sönmez Neşriyat, İstanbul, Tarihsiz.
- Demirci, Muhsin, *Kur'an'ın Temel Konuları*, İfav Yay., İstanbul 2000.
- Derveze, İzzet, *Tefsîru'l Kur'an*, (ç.Heyet), Ekin Yay., İstanbul 1997.
- Faiz, Ahmet, *Fî Zılâli'l Kur'an'da Davet Yolu*, (ç. Vahdettin İnce), Seçkin Yay., İstanbul 1990.
- Gazali, Ebu Hamid Muhammed, *İhya Ulûmi'd Dîn*, (ç.Ali Arslan), Merve Yay., İstanbul 1993.
- Hicazi, Muhammed Mahmud, *Furkan Tefsiri*, (ç. Heyet), İlim Yay., İstanbul 2007.
- Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1996.
- İbn Manzur, *Lisanu'l Arab*, Dâru Beyrut Li'd Dabâati ve'n Neşri, Beyrut 1968.
- İbn Teymiyye, *Sirat-ı Müstekîm*, (ç.Salih Uçan), Pınar Yay., İstanbul 1991.
- İbn Kesir, *Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm*, (ç. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner), Çağrı Yay., İstanbul 1993.
- İmâm Mâliki, *Muvatta*, (ç. Ahmet Büyükpınar), Beyan Yay., İstanbul Tarihsiz.
- İmâm Tirmizî, Ebu İsa, *Sünen-i Sahih-i Müslim*, (ç.Abdullah Parlıyan), Yay., Evi yok,

Konya 2004.

İmâm Nevevî, *Riyâzu's Sâlihîn*, (ç. İlhan Özkes), İslamoğlu Yay., İstanbul 2004.

İsfehani, Ragıp, *Müfredâtü el- Fâzî'l Kur'ân*, Dâru'l Kelâm, Beyrut 1992.

İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'ân Gerekçeli Meal Tefsir*, Düşün Yay., İstanbul 2009.

_____ *İman Risalesi*, Denge Yay., İstanbul 1993.

_____ *Üç Muhammed*, Denge Yay., İstanbul 2003.

Izutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, (ç. Süleyman Ateş), Ankara Üniv. Bas. Evi, Ankara 1975.

Kalkan, Ahmet, *Kur'ân Kavram Tefsiri*, Basılmamış, Erişim Trh: 11.06.2010,

<http://www.darulkitab.com.tr/tefsir.htm>

_____ *Müslümanın Akaidi*, Rağbet Yay., İstanbul 2007.

Karadavi, Yusuf, *Tevhidin Hakikati*, (ç. Mustafa Özel), Özgün Yay., İstanbul 2000.

Kılavuz, Ahmet, *İman ve Küfür Sınırı*, Marifet Yay., İstanbul 1994.

Kutub, Seyyid, *Fî Zilâl'il Kur'ân*, (ç. Heyet), Hikmet Yay., İstanbul 1986.

_____ *Yoldaki İşaretler*, (ç. Salih Uçan), Hicret Yay., İstanbul 1980.

Kurtubi, Muhammed, *el Câmiu li Ahkâmi'l Kur'ân*, el Kitabü'l Arabiyyi't Tabâati ve'n Neşri, Basım Yeri Yok 1967.

Macit, Nadir, *Kur'ân'a Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, Damla Matbacılık, Konya 1992.

Mevdûdî, Ebu'l Âlâ Muhammed, *Kur'ân'a Göre Dört Terim*, (ç. Osman Cilacı, İsmail Kaya), Beyan Yay., İstanbul 1982.

Özalp, Ahmet, "Tevhid Maddesi", *Şamil İslam Ansiklopedisi*, Şamil Yay., C. VI, İstanbul 1991.

Özcan, Zeki, *Agustinus'ta Tanrı Anlayışı*, Alfa Yay., İstanbul 1999.

Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'ân'ın Temel Kavramları*, Yeni Boyut Yay., İstanbul 1994.

Râzi, Fahreddin, *Mefâtihu'l Ğayb*, (ç. Heyet), Akçağ Yay., İstanbul 1995.

Sabûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't Tefâsîr*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1990.

Soyalmış, Dilek, *Kur'ân'da Tuğyan Kavramı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2008.

Surti, Hafız İsmail, *Kur'an'da Şirk Kavramı*, Akabe Yay., İstanbul 1985.

- et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed bin Cerir, *Câmiu'l Beyan An Te'vîlu'l Kur'an*, Şirketü'l Mektebetü ve Matbaatu Mustafa'l Babi, Mısır 1968.
- Topaloğlu, Aydın, *Ateizmin Eleştirisi*, DİB Yay., Ankara 2000.
- Topaloğlu, Bekir, "Allah Maddesi", *DİA*, İstanbul 1989.
- Toptaş, Mahmut, *Kur'an-i Kerim Şifa Tefsiri*, Cantaş Yay., İstanbul 1993.
- Türkmen, Hamza, "Seyyid Kutub Anlaşılabilir mi?" adlı makale, *Haksöz Dergisi*, 1995, Sayı 53, s.6-11.
- Ulutürk, Veli, *Kur'an'ı Kerim Allah'ı Nasıl Tanıtıyor*, Nil Yay., İzmir 1988.
- Ünal, Ali, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, Nil Yay., İstanbul 2003.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "İlah Maddesi", *DİA*, İstanbul 1989-2000.
- Yazır, Muhammed Hamdi, *Hal Dini Kur'an Dili*, Zaman Neşriyat, İstanbul Tarihsiz.
- Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yay.; İstanbul 1998.
- Yıldırım, Suat, *Kur'an'da Ulûhiyet*, Kayıhan Yay., İstanbul 1993.
- _____ *Peygamberimizin Kur'anı Tefsiri*, Kayıhan Yay., İstanbul 1983.
- Zuhayli, Vehbe, *et-Tefsîru'l Münîr*, (ç.Heyet), Risale Yay., İstanbul 2009.
- Zülaloğlu, Fevzi, *Temel Kaynağımız Kur'an*, Ekin Yay., İstanbul 2001.

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Fethi YILDIRIM
Doğum Yeri ve Tarihi	Oltu 15.10.1970
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri, Tefsir
Bildiği Yabancı Diller	Almanca, Arapça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	fethi25@hotmail.de